

RA ECHO YA 'BĒFI NÚ'Ū BI MĒFI YA APOSTOL

Ra Zidada Jesu bi ñatcah_u da mēncah_u ra Maça Ndāhi

¹ Núga drá Luca, nura m_udi t'of_o dá of_o ne dá p_ehn'ab_u, zi cu Teofilo, ja m_ani gatho nú'a te bi 'y_ot'a ma zi Hmu_u ra Jesucristo, ne nú'a bi 'ñudi desde ra pa'a bi f_uta rá 'b_efi, ² asta ra pa bi yopa mengui pa mahets'i. Pe ante da ma pa mahets'i, bi zofo yá apostol nú'u xqui huahni, ne po ra Maça Ndāhi bi xipabi te mi ma da 'y_ot'e'u. ³ 'Mēfa de xqui du ra Jesu ja ra pont'i ne de xqui yopa nte, nú'a bi 'm_ucua má ñote ma pa, ne mri 'ñudi ja yá apostol pa bi gamfri'u gue ya xqui yopa nte ma'na'qui, ne pa mi xipabi'u de hanja ri manda Aju_a.

⁴ Y de mi ñ_aui yá apostol ante da ma'a pa mahets'i, bi 'ñembi'u:

—Oxqui ma gui p_oñh_u de guecua Jerusale, ja da 'b_uh_uua asta hingui hañh_u nú'a xa ñ_a't'ah_u Aju_a ra Dada, nú'a ya stá xi'ah_u gue ma gui hañh_u. ⁵ Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ah_u ya 'bestho ma da z_o ra pa gui nxisteheh_u co ra Maça Ndāhi.

Ra Zidada Jesu bi mengui pa mahets'i

⁶ Y de mi ñ_aui yá apostol bi 'ñani'u bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'ihe, çha gue nuya pabya ma gui umba ma'na'qui rá ts'edi ra hnini Israel pa da nda?

⁷ Nu'b_u ra Zidada Jesu bi d_atuabi'u ne bi 'ñembi:

—Hingo rí 'ñep'ah_u gui pa_hu ha'm_u ma da 'y_ot'a Aju_a ra Dada nú'a xa bense'a da 'y_ot'e. ⁸ Nu'ah_u,

nu'a ma da nja, ma gui hañh_u rá ts'edi ra Maça Ndahi sta zøhø, ne ma gui dah_u majuani de gueque nuua Jerusale, ne gatho rá nguni Judea, ne nuni Nsamaria, ne gatho maxøgue rá nguni ra ximhai.

⁹ Nu mi uadi bi m_anga njab_u ra Zidada Jesu bi njats'i pa maña ja yá thandi yá apostol. Nep_u bi hyandi'u gue bi go'ma 'nara guui, ne ya himbi za bi yopa hyant'u ma'na'qui. ¹⁰ Nep_u de mi nøts'e mi handa ra Jesu bi ma pa mahets'i, mi damfri'u mi 'bahni yoho ya εηξε con gue'u, mri hñe dega t'axi.

¹¹ Y nú'u ya εηξε'u bi 'ñembabi ya apostol:

—Nú'ah_u gyá me Galileah_u, ¿te 'bε guí nø'tsh_u nuni mahets'i? Nura Jesu xcá hyanth_ubya xa ma pa mahets'i, go guet'atho ma da yopa menguiua ngu xcá hyanth_u bi ma, njab_u ma da mengui.

Bri thahna ra Matía pa rá mpøte ra Juda

¹² Nep_u yá apostol ra Jesu bi gai de ja ra t'øhø 'bo Olivo pa bi ma ja ra hnini Jerusale. Nurá ñab_u de ra t'øhø pa ja ra hnini pε'tsa ngu 'na kilometro.

¹³ Y nu de mi zøni'u mbo ja ra hnini, bi bøxa ja ra tøngu hab_u xqui mihi'u, ne ja mi 'buhni ri gatho'u, ra Pedro, ra Cobo, ra Xuua, ra Andre, ra Lipe, ra Toma, ra Tolo, ra Teo, ma'na ra Cobo rá t'u ra Alfeo, ne ra Simu nú'a mi t'embi ra Selote, ne ra Juda rá cu ra Cobo. ¹⁴ Gatho'u nzantho mi munts'i mi apabi Ajuá co 'nada ra mfení, mahyεgui co yá cu ra Jesu, ne ra Maria rá naná'a, ne ma'ra ya 'bεhña.

¹⁵ Ha nuya pa'u bi munts'ini ngu 'na nthebe ne 'nate ya cu, y 'na'qui, ra cu Pedro bi 'mai madetho de gue'u ne bi 'ñembi'u:

¹⁶ —Ma zi cu'ih_u, pε'tsi te xi da njab_u ngu nú'a xqui m_anga ra Davi ne bi 'yofo ngu nú'a xqui

xipabi ra Maça Ndaḥi. Ra Davi bi mā de ra Juda nú'a to'o bi zixa ya ja'i pa bá ja ma zi Hmuh_u ra Jesu. ¹⁷ Y nuj_u dí paḥ_u gue nu'a go gue'a nehe mrá nxadi ra Jesu, ne mahyεgui ndí pεph_u'a. ¹⁸ Nu'a bi pa ma zi Hmuh_u ra Jesu, y co nú'a ra boja bi t'umbi, bi thanga 'nara hai. Nep_u nu'a bi dagui ma'mεmfo, ne 'bestho bi fə rá m̄i ne bi bɔnga yá xefo, y bi du. ¹⁹ Y gatho ya me Jerusale bi baḍi nú'a xqui nja, hangue nu'ú bi hñu'mbabi nura hai'a de yá hñaquí'u Aceldama, rí bɔni da 'ñena ra Hai dega Ji. ²⁰ Pε'tsi te da njab_u ngu nú'a xa t'ofa ja ra Maça T'ofa ja ya Salmo ne ena:

Dá nhuata rá ngu'a,

oto sti ma da 'm̄ini.

Nehe ena:

Nu'a mrá 'bεfihmā'a, dá mε ma'na ra ja'i.

²¹ Hangue mahyoni ga huañh_ubya 'na de nú'u to'o ndí 'ñoh_u gatho nú'u ya pa ndá 'buh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesu, ²² desde mi xi'tsa ra Xuua asta mi ma mahets'i. Nu'a tó'o ma ga huahni_u go gue'a ma da maxcah_u ga dah_u majuani gue ma zi Hmuh_u ra Jesu ya xa yopa nte de ra du.

²³ Nep_u bi huahni'u 'nara cu rá thuhu ra Jose nú'a xqui thu'mbabi ra Barsabá ne mi t'embi ra Justo, ne bi huahni'u ma'na ra cu rá thuhu ra Matía. ²⁴ Nep_u bi 'yapabi'u Ajuá ne bi 'ñena:

—Ma zi Dada'ihe, go gue'e guí paḥca gatho ma mfenihe, 'ñutcahebya de nuya yoho ya cu 'bucua to'o de guehy_u xcá huahni. ²⁵ Nu'i go guí paḍi nda'ñá de guehy_u xcá huahni pa da mεp'a'i ne go di guehni dri apostol pa drá mpøte ra Juda nú'a to'o bi nts'oqui ne bi 'uegue bi ma hab_u mri 'ñepi da ma.

26 Y nu'ú bi rifa ne bi zo rá thuhu ra Matía, hangue ya bi ma 'mede co nú'ú 'rɛt'ama'ra yá apostol ra Zidada Jesu, pa bi yopa nzɔt'a nú'ú 'rɛt'amayoho.

2

Xa zøhø ra M̄aca Nd̄ahi

¹ Nu mi zøhø ra pa de ra Pentecoste yá ngo ya xodyo, gatho ya gamfri xqui munts'a 'nadb̄ co 'nada ra mfeni. ² Nep̄ mi d̄amfri'ú bi nt'øde 'nara ñ̄ni xi nts'ɛdi xqui 'ñe de mahets'i. Bi nt'øde gatho mbo ra ngu hab̄ xqui munts'i'ú ngu 'ñena 'nara d̄anga b̄n̄thi xi nts'ɛdi. ³ Ne 'mɛfa bi hnequi 'ra ngu ya t'úca fasp̄ mañ̄a de ja yá ñ̄axu cada 'na de nuto gatho mi 'b̄h̄ni. ⁴ Y gatho'ú bi hñ̄anga ra M̄aca Nd̄ahi, ne bi m̄di bi ñ̄a 'rama'na'ño ya hñ̄aqui cada 'na de gue'ú ngu mi japabi ra M̄aca Nd̄ahi da ñ̄a'ú.

⁵ Nuya pa'ú mi 'b̄h̄ni Jerusale 'raya xodyo xqui 'ñehe de hab̄raza ya hai de ra ximhai, ne nu'ú xi mi camfri Ajūa ngu nú'a xqui t'utuabi. ⁶ Y nu de mi nt'øde nú'a ra d̄anga ñ̄ni, ndunthi ya ja'i xi bi d̄ama munts'i hab̄ mi 'b̄i ya cu, ne bi 'yø ngue'a mi øde yá hñ̄aqui cada 'na de gue'ú. ⁷ Ne himi p̄a te da beni, bi 'yø ne mri 'ñémbabi'ú:

—¿Ha gue hingo guehȳ ya me Galilea núȳ dí øh̄ ñ̄a? ⁸ Nu'bú ¿hanja cada 'na de guecj̄ dí ø ma hñ̄aqui'ú nú'a dá p̄h̄ desde dá 'b̄h̄? ⁹ Ngue'a 'ra de guecj̄ dyá menguh̄ Partia ne de Media, ne de Elam, ne de Mesopotamia, ne de Judea, ne de Capadocia, ne de Mponto, ne de Asia. ¹⁰ Ne nu ma'ra de guecj̄ ya me Frigia, ne Pamfilia, ne

Egipto, ne 'raya hnini de Africa gueta Cirene. Ne nu ma'ra de guecj_u ya me Nroma, 'ra maju_uni ya xodyo ha nu ma'ra bi nxodyo h_ons_e ngue'a ri d_enga ma ley_u. ¹¹ Ne nu ma'ra de guecj_u ya me Creta ne Arabia. Ha gatho nugagui_u dí ø_h xicj_u de ma hñ_aquih_u gra ñ_a cada 'na de guehy_u, ne xicj_u de nuya d_anga t'øt'e xa 'yøt'a Aju_a.

¹² Nep_u nú_u ya ja'i_u bi ntsø'mi ne mi tu yá m_ui mri 'ñémba 'na ngu 'na:

—¿Xibya? ¿Te rí b_ombyana?

¹³ Ha nu ma'ra mi øtbuhlatho mi ena:

—Nuyá xa nti.

Ra apostol Pedro bi zofo ya ja'i

¹⁴ Nu'bú ra ora'a ra apostol Pedro bi 'mai co nú_u má 'ret'ama'ra ya apostol, nep_u bi ñ_a nts'edi'a, bi 'ñena:

—Nú'ah_u gyá me Judeah_u ne gatho nú'ah_u guí 'b_uh_uua Jerusale, 'yø_h núna ma ga m_a pa gui pa_h. ¹⁵ Núy_u guí ø_h ñ_a, hindi ti ngu guí beñ_u, ngue'a ja nzunga g_uto xudi. ¹⁶ Núna guí hanth_u, go guehna xqui m_anga ra ba_di Joel gue mi pe'tsi da njab_u, y nubyá ya gá hyanth_u bi nja ngu nú'a bi mañ'a. Nu'á bi 'yofo njaua:

¹⁷ Aju_a bi 'ñena: Nuya pa da 'ñep_u, ma ga p_empa ra Maça Nd_ahi gatho ya ja'i de ra ximhai.

Nuri t'_uh_u ne ri t'ixuh_u ma da ñ_a co rá ts'edi ra Maça Nd_ahi.

Nuya ba_sja'i ma da hyanda 'raya nt'udi, nuya ndaxjua ma da 'ui ya t'i.

¹⁸ Ne nuya pa'uh_u gatho nú_u p_epqui, dra 'ñøhø que dra 'b_ehñ_a, ma ga p_empabi'uh_u ra Maça Nd_ahi pa da umba ra ts'edi da ñ_a.

19 Ne ma ga u't'ah_u 'raya d̄anga nt'udi nuni ma-hets'i

ne nuua ra ximhai,
dega ji, ne dega tsibi, ne dega 'bifi.

20 Ma gui hyanth_u ra hyadi hinda ma da unga ra ñot'i, ma da 'mexuui.

Nura zanā ngu ma da nji.

Nep_u de gue'ā ja da zøhø nú'ā ra pa de rá 'ñehe ra Zidada,

gue'ā ra pa ma da hneca rá d̄anga ts'edi'ā strá nsunda.

21 Ne gatho nú'ū to'o da 'yapa ra Zidada da mpøhø, da pøhø'ā.

22 Nú'ah_u gyá me Israelh_u, 'yødeh_u nuya ya noya ma ga xi'ah_u: Nu'ah_u guí pa_h gue ra Jesu nú'ā mrá me Nasare bi 'yøt'ā gatho nú'ū ya t'øt'e ne gatho nú'ū ya nt'udi bi 'yøt'e con gue'ah_u po rá ts'edi Aju_a, ngu guí pa_seh_u, y njab_u bi hnequi gue Aju_a xqui mehni'ā. 23 Pe nu'ā bri da ja ri 'yeh_u, nep_u nu'ah_u gá daph_u ja yá 'yε ya 'yøt'ats'oqui pa bi pont'ā ja 'nara pont'i asta himbi du. Pe gatho nú'ā bi nja, bi njab_u ngue'ā Aju_a go bi bense da njab_u y nú'ā gue'ā mrá paha'ā. 24 Nu'ah_u gá hyoh_u ra Jesu, pe nu Aju_a go gue'ā bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma'na'qui de ra du, ngue'ā nura du otho rá ts'edi pa da zami'ā. 25 Ra ndā Davi xqui mā de gue'ā ne xqui 'ñena:

Nuga dí pa_di gue Aju_a nza_ntho 'bui con gueque pa da maxcagui ne da ñangagui.

26 Hangue nuga xi drí johya ne dí ñā co nura johya dí pe'tsi.

Ne dí tø'mi gue nu xcrá tu, ma ga yopa nte de ra du.

27 Ngue'a nu'i, ma Dada'i, hingui ma gui hopi ja da gohni ma te ja ra du, nixi gui hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hm̄aca 'b̄egogui.

28 Ngue'a nu'i xcá 'ñutca ra 'ñu dega te, ne ma gui 'raca 'nara d̄anga johya nu xcrá 'b̄ap̄u mahets'i con gue'e.

Guehna bi m̄anga ra Davi ja ra Maça T'of̄o.

29 Nú'ah̄u ma cu'ih̄u xcá munts'ih̄ua, xi ma-juani dí xi'ah̄u, xa du ma xitah̄u ra nd̄a Davi ne bi nt'agui'a, ne jaua rá nt'agui asta mapaya. 30 Ra Davi mrá 'm̄ehni Ajūa hangue nu'á bi m̄a nú'a mri 'b̄edi da nja. Ne mi p̄adi gue mi ma da 'm̄u 'nará t'̄u pa drá mp̄ote'a, ngue'a njab̄u xqui ñ̄a'tuabi Ajūa. Y nú'a ra t'̄u'a go di gue'a ra Cristo nú'a xqui ñ̄a'tuabi da m̄ehni pa da nd̄a. 31 Hangue nura Davi 'ñena ya xqui hyanda nú'a bi nja 'm̄efa, ne bi 'yof̄o gue mi p̄e'tsi da e da yopa nte ra Cristo nú'a xqui h̄ñuts'i Ajūa pa da nd̄a, ne himi ma ja da gohni rá te ja ra du, nixi rá ndo'yo nehe hinda 'ya ja ra hai. 32 Y nuna ra Jesu dí mañhe, nuje dí dahe majuani gue Ajūa bi 'ȳot'e pa bi yopa nte de ra du. 33 Hangue nubya po rá ts'edi Ajūa ra Dada, bi ma pa mahets'i, ne ja bí huhni ja rá 'ñei ra Dada. Ne bá pehna ra Maça Nd̄ahi ngu nú'a xqui ñ̄agui Ajūa ra Dada. Hangue gath̄o nú'a guí hanth̄u ne guí øh̄u bya, go ra Maça Nd̄ahi øt'a njab̄u. 34 Pe ra nd̄a Davi hingo bi nj̄ats'i pa mahets'i, pe nu'á bi mañ'a bi 'ñena:

Ajūa ra Dada bi 'ñemba ma zi Hmu:

“Bá ehe gui h̄ñudiua ja ma 'ñei,

35 asta hinga tsiñ'a'i gath̄o ri ncontra pa da gohi'̄u ja nga'ti ri ua.”

³⁶ Nubyá, mahyoni da ba_{di} gatho ya me Israel gue Ajuá ra Dada xa hñuxa ra Jesu pa go di gue'a dra Hmu ne da nda ngue'a go gue'a ra Cristo xpá pɛhni'a. Y go gue'a gá ponthu ja ra pont'i ne asta hingá hyohu.

³⁷ Ha nu mi 'yøde nú'a bi manga ra apostol Pedro, nú'u ya ja'i mi 'buhni xi bi du yá mai, ne bi 'yambabi ra apostol Pedro ne nú'u ma'ra ya apostol, bi 'ñembi:

—Zi cuhu, nu'bú ¿xi te rá 'bɛ mahyoni ga øthebya?

³⁸ Nepu ra apostol Pedro bi 'ñembabi:

—Ñobrihu ne gui nxistehehu gatho'ihu de rá thuhu ra Zidada Jesucristo pa njabu dra pun'a ri ts'oquihu. Ne njabu ha, Ajuá da pɛn'a'ihu ra Maça Nda_{hi} pa da 'ma ja ri corasohu. ³⁹ Ngue'a nuna hñá'tina pa gue'ahu ne pa ri bətsihu ne pa gatho ma'ra ya ja'i 'bu ja rá ngu_{ni} ra ximhai nú'u da zohna Ajuá ma Hmuhu.

⁴⁰ Ra apostol Pedro bi sigui bi zofo ya ja'i co ndunthi ma'ra ya noya ne bi 'ñembabi:

—Mpøhøhu pa hinda zu'ahu rá cuɛ Ajuá nú'a ma da zu_{di} nú'u hingui ne da mpøhø.

⁴¹ Nepu gatho nú'u to'o bi hñani nú'a ra ts'ofa'á bi nxistehe 'bestho. Hangue nura pa'a bi hñuxa ngu má hñu 'mo ya gamfri. ⁴² Y nu'ú bi 'yøt'a gatho nú'a bi xipabi ya apostol. Ne mi 'bu'u co 'nadra mfeni, ne nzantho mri munts'a mahyɛgui pa da zi ra Maça Nt'oxi ne pa mi apabi Ajuá.

Yá 'mai ya mudi gamfri

⁴³ Ne gatho ya mengu de guehni xi bi ntsu ngue'a xqui hyanda ya apostol mi øt'a ndunthi ya danga nt'udi ne ya danga t'øt'e co rá ts'edi Ajuá. ⁴⁴ Ne

gatho nú'ᵁ ya gamfri mi 'bui 'nadbᵁ ne mri mfax'ᵁ
 'na ngu ma'na pa hinte da 'bɛpi'ᵁ. ⁴⁵ Ne mi pa
 gatho nú'ᵁ te mi pɛ'tsi'ᵁ ne mi hecuabi gatho nú'ᵁ
 ma'ra ya zi hyoya cu nú'ᵁ mi othobi. ⁴⁶ Ne hyastho
 'nara pa ngu 'nara pa mri munts'a ja ra nija co
 'nadra mfeni. Ne mi tsi ra M̄aca Nt'oxi ja yá
 ngu'ᵁ, ne mri ñuni'ᵁ mahyεgui co ndunthi ra johya
 ne co 'nara hoga mfeni. ⁴⁷ Ne mri nsunda Ajuᵁ
 mahyεgui. Ne ma'ra ya ja'i mi handi te mi ø't'e'ᵁ,
 nu'bú nuya ja'i'ᵁ mi numahño'ᵁ. Ne 'nara pa ngu
 'nara pa mi 'yo mi camfri ma'ra ya ja'i nú'ᵁ mi
 zofo Ajuᵁ, ne mri munts'a 'nadbᵁ'ᵁ co nú'ᵁ ya m̄di
 gamfri.

3

Bi t'øthe 'nara zi doua

¹ 'Nara pa ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua
 mri ma pa ja ra ndanija ngu nzanga hñu nde, ya
 mi gue'a ra ora pa ra sɔcambeni ja ra nija. ² Y
 nuni ja ra gosthi nija nú'a mrá thuhu Mahotho,
 ja xqui hñudini 'nara 'ñøhø mrá doua desde xqui
 'm̄ai. Mi ts'ixa hyastho pa ja mi t'ehni pa mi apabi
 ra boja gatho nú'ᵁ to'o mi thohni mi c̄ut'a mbo ra
 ndanija. ³ Nu'bú nu'á bi hyanda ra apostol Pedro
 ne ra apostol Xuua de mi ma da yut'a ja ra ndanija,
 bi 'yapabi ra boja. ⁴ Nepᵁ nura Pedro ne ra Xuua bi
 gohi bi 'mai bi hyanda nú'a ra zi m̄eti, ne ra Pedro
 bi 'ñembabi:

—Hyandgahe.

⁵ Ne nura zi doua xi bi gohi bi n̄'ta nú'ᵁ yoho ya
 apostol, mi hu rá m̄ai gue mi ma te da umbahm̄a'ᵁ.

⁶ Nepᵁ ra Pedro bi 'ñembabi:

—Othogui ra t'axi nixi ra oro pa ga 'ra'a'i. Nú'a dí pɛ'tsi gue'a ma ga 'ra'i. De rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare dí xi'a'i gui 'bai gui 'yo.

⁷ Nepu bi mipa rá 'yɛ ra 'ñei ne bi 'ba'mi, ne 'bestho bi nja yá ts'edi yá ua ne yá gut'ɛgui. ⁸ Y nura ora'a 'bestho bi 'yenga 'nara sagui ne bi 'mai xá hño, nepu bi 'ño, ne bi meui ya apostol pa mbo ra nija xi mi ensagui mi xɔcambeni Ajuá con gatho rá johya. ⁹ Y gatho ya ja'i bi hyanda nú'a mrá doua gue ya mi 'yo ne mi xɔcambeni Ajuá. ¹⁰ Nepu nu'á 'bestho bi baði gue go mi gue'a mrá douahma nzantho mi hudi mi a ra boja ja ra gosthi nija mrá thuhu Mahotho. Ne xi bi 'yø'u de nú'a xqui nja.

Ra apostol Pedro bi mamba rá noya Ajuá ja ra porta rá thuhu rá Porta ra Salomó

¹¹ 'Mɛfa nú'a ra 'ñøhø mrá doua himi ne da 'uegue de ra apostol Pedro nixi de ra apostol Xuua. Y gatho nuya ja'i mi 'yo de guehni xi mri 'yø de nú'a xqui hyandi, hangue bi dama munts'i'u ja ra porta rá thuhu ra Porta de ra Salomó nuni habu mi 'bai ra Pedro ne ra Xuua co nú'a mrá doua. ¹² Y nu mi hyanda ra Pedro nú'u ya ja'i xqui munts'ini, bi 'ñembabi:

—Nú'ahu gyá me Israelhu, ¿hanja xi grí 'yøhu, ne hanja xi guí natcahe 'ñena gue co ma ts'edishe go stá japhe xa 'ño nuna 'ñøhø, o 'ñena ngue'a gue por dí 'yohe xá nt'axi gue por gue'a stá japhe da ñani? ¹³ Nú'a ra Ajuá mi xɔcambeni ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo ne gatho nú'u ma'ra ndu ma xitahu, nú'á go guet'a ra Ajuá bi japi bi 'ño nuna ra 'ñøhø po rá thuhu ra Jesucristo nurá T'u'a, pa njabu da hneca rá ts'edi nura T'u'a. Nú'á go gue'a

gá daphu ya nda, ne gá mañhu ja rá thandi ra Pilato gue hinda thegui, masque ra Pilato go mi nehma xa hyegui'a. ¹⁴ Pe nu'ahú hingá neh, masque go gue'a rá hmaca T'u Ajuá nú'a hinte ma ts'oqui xqui 'yøt'e. Pe nu'ahú gá eñhu gue ma'na xá hño dra thøgue 'nara hyote. ¹⁵ Nepu nu'ahu gá hyohu nú'a to'o ri 'racju ra te, pe Ajuá bi 'yøt'e pa da yopa nte de ra du. Nuje go dá hanthe bi yopa nte, hangue dí damajuanihe de gue'a. ¹⁶ Nuna 'ñøhø guí hanthu ne guí pahu gue mrá douahma, go ra Jesu bi 'yøthe ngue'a dí camfrihe'a. Hangue bi njabu ngu guí hanthabya.

¹⁷ Nubyá, nú'ahu ma cu'ihe, dí pãhe xá hño gue gá dahu ra Jesu ngue'a hinte nguí pahu, ngu nú'u ma ndahu nehe himbi zo yá mfeni nehe nú'a bi 'yøt'e, hangue gá mfaxhu gá hyohu ra Jesu. ¹⁸ Pe nu Ajuá bi 'yøt'e da nja ngu nú'a xqui xipa yá 'mehni maya'bu ne xqui 'yofo'u gue nura Cristo nú'a rá 'mehni pa e da nda mi pɛ'tsi da thogui ndunthi ya uguí asta rá du'a. ¹⁹ Hangue nubya mahyoni guí ñobrihu ne guí yopa jonihu co Ajuá pa da pun'a ri ts'oquihu, y nu'bú ha, nu'á da 'ra'a'ihu 'nara 'ra'yo mfeni ne 'nara hoga'mui. ²⁰ Ne da yopa pen'a'ihu ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a xqui hñuts'l'a pa da nda. ²¹ Ne nu'á xi majuani bi yopa mengui mahets'i pa ja dua 'buhni asta hinda zø ra pa da yopa hoca Ajuá gatho, ngu nú'a xqui xipa maya'bu yá maca 'mehni da ma. ²² Ngu bi mangu ra Moise bi xipa ndu ma xitahu bi 'ñembi: “Nú'a Ajuá ma zi Hmuhu ma da hñux'ahu 'na de gue'ahu pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe, y nú'á ma guí 'yøtehu nú'a da xi'ahu. ²³ Ne gatho nú'u to'o hinda

ne da gamfribi rá noya nú'a ra 'mehni'a, nu'ú dra huati ne da 'medi de ja yá hnini.”

²⁴ Gatho nú'ú ma'ra yá 'mehni Ajuá desde ra Samue pa xqui 'ñecua, xqui mā nehe de nuya pabya dí 'buhú. ²⁵ Y nú'ú ya hñá'ti bi mǎnga nuya 'mehni'ú, gue'ú pa gue'ahú. Y nú'ú ya japí de ra cohi xqui gohui Ajuá ndu ma xitahú, nehe gue'ú pa ri hñohú. Hangue Ajuá bi 'ñembabi ra Abrá: “Po 'nari 'roho ma da 'ñehe 'mefa, ma ga japí gatho ya ja'i de rá nguñi ra ximhai.” ²⁶ Y nu'ahú go yá mudi'ihú bá pen'ahú rá T'ú Ajuá pa bi zo'ahú gui ñobrihú de ri ts'oquihú pa njabú da jap'a'ihú.

4

Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi jot'a fadi ne bi ñqui ya nda

¹ Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua mi 'buhñitho ja ra ndañija mi zofo ya ja'i. Nepú bi zøni 'raya macja ne ra nda de ya nsunija, ne ya saduceo nú'ú himi camfri gue da yopa nte nú'ú ya xa du. ² Nepú nu'ú bi bø yá cuε ngue'a ra Pedro ne ra Xuua mi xipabi ya ja'i gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, hangue mi utuabi'ú gue gatho ya ja'i ma da yopa nte. ³ Nu'bú nuya ja'i'ú 'bestho bi gú nts'ahni ra Pedro ne ra Xuua, ne bi zits'i pa bá cot'a fadi. Y asta rá hyax'a mi ma da nhyanthya, ngue'a nú'a ra pa'a ya bi nde. ⁴ Pe ya xi mi ndunthi nú'ú to'o xqui 'yøde ne xqui gamfri nú'a mi mǎnga ra Pedro. Ya ngu mi cut'a 'mo ya 'ñøhø xqui gamfri, y himi pa 'mede ya 'behña nixi ya bǎtsi.

⁵ Nurá hyax'a bi munts'a nuni Jerusale nuyá ndaxjua nda ya xodyo ne ya xahnate de ra ley

ne gatho ma'ra ya nda gá xodyo. ⁶ Gatho'ụ bi munts'a mahyεgui co ra Anás nú'a to'o mrá danga nda gá macja, nehe mi 'b̄hni ra Caifá ne ra Xuua ne ra Jandro, ne gatho ma'ra ya 'ñ̄h̄ø nú'ụ mi ja te yá njauí ya danga nda gá macja. ⁷ Nep̄ nu'ú bi manda bá ts'i ra apostol Pedro co ra apostol Xuua ne bri 'ba'ma madetho de gue'ụ pa bi t'ambabi, ne bi t'embabi:

—¿To'o yá 'm̄hni'ih̄, ne to'o rá ts'edi guí h̄mpah̄ pa guí øth̄ njab̄?

⁸ Nu'bú ra Pedro mi h̄mpa rá ts'edi ra Maça Ndāhi pa bi dādi ne bi 'ñ̄ena:

—Nú'ah̄ gyá ndah̄ de ma hninih̄ Israel, ⁹ ya gue guí angahe de nú'a ra h̄ño bi t'ø'tua nuni ra zi 'ñ̄h̄ø mrá doua, ¹⁰ ma ga xi'ahe hanja bi za bi ñ̄anini, pa guí pah̄ ne gatho nú'ụ ma'ra ya me Israel. Nuni ra zi 'ñ̄h̄ø guí hanth̄ 'bahni, nuni bi ñ̄ani de rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare nú'a gá ponth̄ ja 'nara pont'i, pe nu'á bi 'yø'te Ajuá pa bi yopa nte de ra du. ¹¹ Nú'á go gue'a gá utsah̄, nja ngu nú'ụ ya hyøngu mi 'b̄ui maya'b̄ bi føthmab̄ ra m̄di do nú'a mi ma xa hyoca rá nija Ajuá. Pe nubyá go gue'a ra m̄di do bi m̄gui Ajuá pa bi hyø rá nija. ¹² Jo'o ma'na to'o da za da pøhøguih̄, h̄onse ma zi Hmuh̄ ra Jesu, ngue'a jo'o ma'na to'o bá 'behni nuua ja ra ximhai pa da pøhøguih̄, h̄onse ra Jesu go gue'a bá 'behni ne go gue'a tsa da pøhøguih̄.

¹³ Nu'bú nuya nda mi 'b̄hni xi bi 'yø ngue'a bi hyandi gue ra Pedro ne ra Xuua himi tsu, ne mi pādi gue himyá 'ñ̄h̄ø dega danga mf̄adi ngue'a myá hyoya ja'i. Pe bi bādi'ụ gue mi gue'ụ 'raya 'ñ̄h̄ø xqui 'ñ̄oui ra Jesu. ¹⁴ Pe nu'ú himbi za te bi

datuabi ra Pedro ngue'a bi hyandi mi 'bahni con gue'ɥ nú'a ra zi doua xqui ñani. ¹⁵ Nu'bú nú'ɥ ya nda bi 'bɛpabi ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñøhø mrá doua da bøhma de habɥ xqui munts'i'ɥ, ne bi 'ñɥ'ti'ɥ 'na ngu 'na, ¹⁶ ne bi 'ñémbi:

—Xibya, ¿te ga øthɥ co nuyɥ ya 'ñøhøyɥ? Ngue'a nú'a xa 'yø'tua nuna 'ñøhø mrá doua, ya paði gatho ya ja'i nuua ja ma hninihɥ Jerusale, y hingui tsa ga cønihɥ. ¹⁷ Ha nujá ya hindí nehɥ da faði de guehna habɥraza, hangue ma ga hø'tuahɥ ra hña gue ya hinte da sigui da ma, ne ya hinto da zofo de rá thuhu ra Jesu.

¹⁸ Nepɥ bi ts'ohna ma'na'qui ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñøhø mrá doua, ne bi t'embabi'ɥ:

—Ya ote ma xqui mañhɥ, ne ya oxqui ma gui zofohɥ ma'ra ya ja'i de rá thuhu ra Jesu.

¹⁹ Nu'bú nura Pedro ne ra Xuua bi daði ne bi 'ñena:

—¿Ha gue guí beñhɥ xá hño njabɥ ja rá thandi Ajuá gue go rí 'ñepi ga ø't'ahe ri pahahɥ que rá paha Ajuá? ²⁰ Ngue'a nuje hinda za to'o da hñaagahe ga mañhe de nú'a stá hanthe ne nú'a stá øhe.

²¹ Nu'bú nú'ɥ ya nda hinte bi 'yø'tuabi ra Pedro ne ra Xuua, hønse bi xipabi gue ya hinda sigui da zofo ya ja'i, nepɥ bi hyɛguitho. Himbi za te bi 'yø'tuabi ngue'a mi tsu ya ja'i xa bø yá cue, ngue'a gatho ya ja'i xi mi xøcambeni Ajuá po rá ngue nú'a ra 'ñøhø xqui ñani. ²² Ngue'a nú'a ra 'ñøhø xqui ñani ya mi pɛ'tsa thogui ñote njeya.

Ya gamfri bi 'yapabi Ajuá mahyɛgui

²³ Nu mi thɛgui ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi ma bá c'a'tsa nú'ɥ ma'ra ya gamfri pa

bi metuabi nú'a xqui xipabi ya nda gá macja ne yá ndaxjua nda ya xodyo. ²⁴ Ha nu mi 'yøde ya gamfri, bi xøcambeni Ajuā co 'nadra mfeni ne bi 'ñena'ɥ:

—Ma zi Hmu'ihe, nu'i go gue'e grá Ajuā gá hoca mahets'i ne ra ximhai ne ra ndehe ne gatho nú'a te ja. ²⁵ Ne nu'i po ra Maça Ndaḥi gá xipa ri 'beḡo ra Davi da mąnga njaua:

Ya ja'i bi munts'i pa bi 'ñɥ'ti'ɥ da 'yøt'a ya nts'o'mɥi, pe nú'a ra nts'o'mɥi bi beñ'ɥ da 'yøt'e, hinda za da 'yøt'e.

²⁶ Bi munts'a ya nda de gatho ya hnini de ra ximhai pa bi 'ñɥ'ti'ɥ da ɥtsa Ajuā ne ra Cristo nú'a xa hñuts'i'a pa da nda.

²⁷ Ngue'a xi majuaḡi ja nuna hniniḡa bi munts'a ra nda Erode ne ra Poncio Pilato co ya me Israel ne co nú'ɥ hingyá me Israel, pa bi ɥtsa nuri maça T'ɥ ra Jesu nú'a xcuá pɛhni pa da nda. ²⁸ Ne bi 'yøt'e'ɥ ngu nú'a gá beni ne gá mąnga maya'bɥ gue mahyoni da nja. ²⁹ Nubya ma zi Hmu'ihe, hyanda nuna te øtcahe ya ja'i, ne faxcahe pa hinga ntsuhe ga ñahe de ri maça noya, ngue'a go dí pɛp'ahe. ³⁰ Ne nu'i go ma gui hñuxa ri 'ye ja ya da'thi pa da ñani'ɥ ne da hyanda ya ja'i. Ne gui 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ne ya daḡa t'øt'e de rá thuhu ri maça T'ɥ ra Jesu.

³¹ Ngu xi bi uadi'ɥ bi xøcambeni Ajuā, bi hmąnga ra ngu habɥ xqui munts'i'ɥ, ne gatho nú'ɥ mi 'bɥhni bi hñąga rá ts'edi ra Maça Ndaḥi, ne bi ña nts'edi'ɥ de rá noya Ajuā, ne ya hinto mi tsu.

Gatho nú'a mi pɛ'tsa ya gamfri myá mɛti 'na ngu ma'na

32 Y gatho nú'ᵤ ya xqui gamfri Ajuᵤ mi 'nada yá mfeni, ne mi 'nada yá hmᵤte'ᵤ. Ne mi mfaᵤx'ᵤ 'na ngu ma'na nú'a te mi ø'tua ra 'bēdi, ngue'a gatho nú'a mi pē'tsi'ᵤ mrá mēti mahyεgui, ne ni 'nara cu himi pē'tsa ni 'nara t'øt'e nú'a mrá mētiε. 33 Ne co ndunthi ra ts'ēdi mi pē'tsa ya apostol bi damajuᵤni gue xqui yopa nte de ra du ma zi Hmuhᵤ ra Jesu, ne Ajuᵤ xi bi mats'i'ᵤ. 34 Ha ni 'na de gue'ᵤ hinte mi ø'tua ra 'bēdi, ngue'a gatho nú'ᵤ to'o mi pē'tsa yá hai ne yá ngu bá pa gatho, ne bá hᵤ gatho nú'a ra boja mi hᵤni de yá hai ne de yá ngu, 35 ne bi umbabi ya apostol. Y nuya apostol go gue'ᵤ mi hecuabi cada 'nara gamfri ngu nú'a te mi ø'tua ra 'bēdi gue'a mi t'umbabi nehe. 36 Ne mi 'bᵤhni 'nara cu mrá thuhu ra Jose mrá me Chipre mrá levita. Ne bi hñ'ᵤmbabi ya apostol dra Berhna, rí bōni da 'ñena Nú'a To'o Hu'mba yá mᵤi ya Ja'i. 37 Nu'á bi pa 'nará hai'a ne bá hᵤ gatho ra boja pa bi umbabi ya apostol.

5

Ra Ananía ne ra Safira ya hyate

1 Pe mi 'bᵤ ma'na ra gamfri mrá thuhu ra Ananía ha nurá 'bēhñᵤ mrá thuhu ra Safira. Nú'á bi pa 'nara hai myá mēti'ᵤ. 2 Nepᵤ bi beñ'ᵤ gue hinda unga gatho ra boja de nú'a xqui pa yá hai, hangue bi zᵤma 'na tᵤi ra boja ra cu Ananía. Ne mi paε co rá 'bēhñᵤ gue xqui zᵤma ra boja. Nu'bú ra cu Ananía bi hñᵤaxa nú'a ra boja bi hyeque pa bá umbabi ya apostol, 'ñena gatho ra boja mi hᵤ, pe hina. 3 Nepᵤ ra apostol Pedro bi 'ñembabi:

—Ananía, ¿hanja xcá hopi xa hya'a'i ra Satá pa xcá hyathma ra Maca Ndahi? Ngue'a hinga unga gatho nú'a ra boja gá hani de ri hai gá pa ngu nú'a gá ma gue mi xogue ra boja. ⁴ ¿Ha gue hingo ri metihma ra hai? ¿Ha gue hingo ri metihma ra boja nehe? ¿Hanja gá beni gui 'yøt'e njabu? Ya xcá nc'uamba ja rá thandi Ajuá, hingue hønse con guecje.

⁵ Ha nu mi 'yøde nuya ya noya ra cu Ananía 'bestho ra ora'a bi dagui bi du. Y gatho nú'u to'o mi 'buhni ne gatho nú'u ma'ra to'o bi 'yøde de nú'a xqui nja, gatho'u xi bi ntsu. ⁶ Nepu nuya bats'ñøhø mi 'buhni bi 'mai bá juts'i ne bi mant'i bi duts'i'u pa bi ma bá agui.

⁷ Nepu xqui tho ngu hñu ora bi zøhø rá 'behña ra cu Ananía nehe habu mi 'bui ya gamfri, pe nu'a nixi mi padi te xqui nja. ⁸ Nepu ra apostol Pedro bi 'yambabi de ra boja, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gue'a bi muui nú'a ra hai gá pahu?

Nu'bá nú'a ra nju bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, gue'a bi muui.

⁹ Nepu ra Pedro bi 'ñembabi:

—¿Hanja gá cohui 'nara cohi ri dame pa gui hyathmahu rá Maca Ndahi Ajuá? Ndi, 'bapu møte ja ra gosthi nú'u to'o ja bá juadi bá ac'a ri dame, y nubyá e da dux'a'i nehe pa da 'yac'a'i.

¹⁰ Y 'bestho nura ora'a ra nju Safira bi dagui bi du ja yá ua ra apostol Pedro. Ha ngu mi yat'a nú'u ya bats'ñøhø bi hyandi gue ya xqui du nú'a ra nju nehe, 'bestho bi duts'i'u pa bi ma bá agui nehe habu xqui 'yacuabi'u rá dame. ¹¹ Nepu gatho ya gamfri xi bi hñaxa 'nara danga tsu, nehe gatho

nú'ᵤ ma'ra to'o bi 'yøde de nú'ᵤ ya t'øt'e'ᵤ, xi bi ntsu'ᵤ.

Bi hnequi ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya danga t'øt'e

¹² Nuya apostol bi 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya danga t'øt'e ja yá thandi ya ja'i. Mri munts'a gatho ya gamfri mahyεgui 'na mfenitho ja ra porta nú'a rá thuhu ra Porta de ra Salomó.

¹³ Gatho nú'ᵤ himyá gamfri xi mi tsu da munts'i co ya gamfri, pe nuya ja'i'ᵤ mi e'tsua yá nsu'ᵤ. ¹⁴ Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi 'yo mi camfri ndunthi ya ja'i, ya 'ñøhø ne ya 'bεhña. ¹⁵ Ne 'yo mi fadi, hangue asta mi thuxa ya da'thi pa mbi 'bεgui co yá mfidi ja yá hyo ya 'ñu pa nura ora da thohni ra apostol Pedro, hønse co rá xudi'a da go'ma nú'ᵤ ya da'thi, nú'ᵤ 'bestho da ñani. ¹⁶ Gatho nú'ᵤ ya hnini mi ja gueta Jerusale mi pa ya ja'i pa guehni mi tsixa ya da'thi ne nú'ᵤ to'o mi pe'tsa ya ts'ondahi, y gatho mi ñani.

Ya apostol bri jᵤ nts'ahni

¹⁷ Nepᵤ bi njuxa ra danga nda gá macja ne ya saduceo nú'ᵤ myá mfats'i'a, ngue'a xi bi bø yá cuε'ᵤ ngue'a mi ne da nsehe'ᵤ ne ya ndunthi ya ja'i mri dena ya apostol. ¹⁸ Nepᵤ bi gᵤ nts'ahni ya apostol ne bi got'a fadi. ¹⁹ Nepᵤ nú'a ra xuui'a 'nará εnxε Ajuā bá ehe pa bi xoca ra gosthi fadi, ne bi pønga pa thi ya apostol, ne bi 'ñembabi:

²⁰ —Rí maha ja ra ndanija ua zofohuni ya ja'i, ne xipabiᵤ ra hoga noya de nuna ra 'ra'yo te.

²¹ Nepᵤ rá hyax'a xi 'nitho, nu'ᵤ bi ma pa ja ra ndanija ngu nú'a xqui xipabi rá εnxε Ajuā. Y ngu mi zøni bi yut'a mbo 'bestho pa bi zofoni ya ja'i.

Y de mi zofo ya ja'i ya apostol, nura danga nda gá macja ne yá mfats'i bi 'yøt'a 'nara hmunts'i con gatho ya nda de ra hnini Israel. Ne bi mehna to'o mi ma dua tsi nú'ɥ ya apostol mi jot'a fadi. ²² Ha nu mi zønga nú'ɥ ya nzints'ahni ja ra fadi, ya mi jo'oni ya 'yofadi. Nu'bú nu'ú bá dama pengui pa bi ma gue ya mi jo'oni'ɥ, ²³ ne bi 'ñena'ɥ:

—Dá tsuhe ra fadi xi mi jot'i xá hño, ne nuya nsufadi ja mi 'bahni ja ra gosthi, pe nu ndá xocje ra gosthi hinto dá tsuheni mbo.

²⁴ Nu mi 'yøde njabɥ nura danga nda gá macja ne ra nda de ya nsunija ne ma'ra ya nda gá macja, xi bi du yá mui, ne himi pađi te da beni, y mri 'ñémbi'ɥ:

—Xibya ¿te rí bømbya'a?

²⁵ Nepɥ bi zøhø 'nara ja'i bi 'ñembabi'ɥ:

—Nú'ɥ ya 'ñøhø gá cothmahɥ fadi, ya bí 'bahni ja ra ndanija bí zofo ya ja'i ma'na'qui.

²⁶ Nu'bú ra nda de ya nsunija bi meui ya gants'ahni pa bá yopa jɥ ya apostol. Bá jɥ pe hinte bi 'yø'tuabi'ɥ ngue'a mi tsu xa bø yá cue ya ja'i y xa hyøxa nc'ahni. ²⁷ Nepɥ bi zixa ya apostol ja ra hmunts'a nda gá xodyo, ne ja bi 'ba'mni ja yá thandi'ɥ. Nepɥ nú'a ra danga nda gá macja bi 'ñembabi:

²⁸ —¿Ha gue hindá xi'ahe gue ya hinxcá zofohmahɥ ya ja'i ne ya hinxcá ñahmahɥ de rá thuhu ra Jesu? Nu'bú ¿hanja hinxcá 'yøhɥ? Ya gatho ya ja'i de guecua Jerusale xcá zofohɥ de ri noyahɥ. Ne go guí ne gui hyøxcahe ra thaibya de rá du nú'a ra 'ñøhø'a.

²⁹ Nu'bú ra apostol Pedro ne gatho ma'ra ya apostol bi dađi ne bi 'ñeñ'ɥ:

—Nuje ma'na rí 'ñepi ga øthe Ajuá que yá hmanda ya meximhai. ³⁰ Ajuá nú'a to'o mi xøcambeni ndu ma xitah_u go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ra Jesu de ra du, masque nu'ah_u gá ponth_u ja 'nara za asta himbi hñu ri muih_u gá hyoh_u. ³¹ Y nubyá Ajuá xa 'ñegui ja rá 'ñei pa da ndá. Y nú'á go gue'a ra Pøhøte zo'ah_u gatho nú'ah_u gyá me Israelh_u pa gui ñobrih_u de ri ts'oquih_u ne da pun'ah_u. ³² Nuje dí dahe majuani de gue'a, ne ra Maça Ndahi ri damajuani de gue'a nehe. Nehe Ajuá ri umba ra Maça Ndahi nú'u to'o øte'a.

³³ Ha nu mi 'yøde njab_u ya ndá xi bi bø yá cue ne asta mi ne xa hyohmá ya apostol. ³⁴ Pe mi 'bahni 'nara 'ñøhø mrá fariseo mrá thuhu ra Gamalie, nú'á mi 'nara xahnate de ra ley, y gatho ya ja'i xi mi numahño'a. Nu'á bi 'mai ne bi manda dra pønga 'na zi ora nuya apostol. ³⁵ Nep_u nura Gamalie bi 'ñembabi gatho nú'u ya ja'i xqui munts'ini:

—Nú'ah_u compah_u de Israel, beñh_u 'met'o xá hño nú'a guí ne gui 'yø'tuah_u nuya 'ñøhø'u. ³⁶ Beñh_u gue pe'tsa 'raya pa bi nanga 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Teuda mi hu rá mui gue mi pe'tsa 'nara nsu ne mi ne da ndangui de ma'ra, hangue bi dena ngu goho nthebe ya 'ñøhø. Pe nura Teuda bi tho, ne gatho nú'u to'o mri 'ñoui bi nxani ne bi nhuati gatho'u. ³⁷ Nep_u 'mefa de gue'a bi 'm_u ma'na ra 'ñøhø mrá thuhu ra Juda mrá me Galilea. Ne nú'u ya pa dega nthuxa thuhu, nu'á bi 'y_u'ta ndunthi ya ja'i pa go bri theni'a. Ne 'mefa nu'á bi tho nehe, ne bi nxanga gatho yá ja'i nú'u mri 'ñoui. ³⁸ Hangue nuga dí xi'ah_u, ma'na xá hño hyeh_u dí 'yob_u nuya 'ñøhø'u. Nu'b_u nú'a øt'e'u go

xa bensehe, pe'tsi ga hanth_u da nhuati nehe. ³⁹ Pe nu'b_u go rá me'ti Ajuá nú'a øt'e'ü, nu'bú hinda za gui hñacuah_u. Ngue'a 'b_u gui 'yøth_u njab_u, ja ra uenda go grí ntuñh_u co Ajuá.

⁴⁰ Y nú'ü mi 'b_uhni ja ra hmunts'i bi 'yøde nú'a ra ts'of'o'a. Hangué bi yopa c_u'ta mbo ya apostol pa hønse bi na'mbabi ne bi yopa hyø'tua ra hñague ya hinda sigui da ña de rá thuhu ra Jesu, nep_u bi hyegui bi ma'ü. ⁴¹ Y de mi bønga ya apostol de guehni, xi mri johya'ü ngue'a Ajuá xqui umbanséqui da tho 'nara 'betsa po rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁴² Ha hyastho himi tsaya'ü da zofo ya ja'i de ja ra ndañija, ne mi pa ja ya ngu mi m_unga ra hoga nt'øde de ra Zidada Jesucristo.

6

Bri thahna yoto ya maste

¹ Nuya pa'ü mri xu ma'ra ya gamfri. Ne mi 'b_uhni 'raya cu mi ña griego. Nep_u nu'ú bi 'ñembabi nú'ü ya cu mi ña de yá hñagui ya xodyo, ne mi ambi hanja himi t'umbabi te da zi xá hño nú'ü yá viuda ya griego ra ora mi t'umba te da zi ya hyoya ne nú'ü ma'ra ya viuda, ngue'a nu'ú hyastho mi t'umbi te da zi. ² Nep_u nú'ü 'ret'amayoho ya apostol bi zohna gatho ya cu pa bi munts'i ne bi 'ñembabi'ü:

—Ma zi cu'ihe, nuje dí 'b_uhe pa ga mañhe rá noya Ajuá, ne hingui tsa ga tsayahe ni 'na ora pa da za go ga hecuahé nú'a te da zi nú'ü hingui tsapabi. ³ Hangué mahyoni gui huañh_u yoto ya cu de guec_u nú'ü xcá hanth_u 'yo xá hño ne hampa rá ts'edi ra Maça Ndahi ne xi di ja yá mfadi. Nú'ú go gue'ü dyá

uenda da me nuna 'bɛfina. ⁴ Ha nuje ma ga sigui ga aphe Ajuá ne ga mamfe rá noya'a.

⁵ Ha nu mi 'yøde bi sipa njabu ya cu, gatho xi bi ho'u. Rá mudi, bri huahna ra cu Teba nú'a mi pɛ'tsa ndunthi ra jamfri ne mi hampa rá ts'edi ra Maca Ndahi. Nepu bi huahna ra cu Lipe, ne ra cu Procoro, ne ra cu Nicano, ne ra cu Timu, ne ra cu Parmena, ne ra cu Cula nú'a ra me Antioquia xqui nxodyo ngue'a xqui demba yá ley'u. ⁶ Ne bi ts'ixa pa habu mbi 'bui ya apostol pa bi 'yapabi Ajuá por gue'u. Nepu ya apostol bi hñuxa yá 'yɛ ja nú'u ya cu xqui thahni.

⁷ Y njabu ma'na mri ntanga rá noya Ajuá, ne mri xu ndunthi ya gamfri nuni Jerusale, ne ndunthi ya macja bi gamfri rá noya Ajuá nehe.

Ra Teba bri ju nts'ahni

⁸ Ha nura cu Teba xi mi hampa rá ts'edi Ajuá ne mi ja rá mfadi pa mi pɛpa rá 'bɛfi Ajuá, mi øt'a ya danga t'øt'e ne ya nt'udi de ja yá thandi ya ja'i. ⁹ Y nuni ja yá nija ya xodyo nú'a mrá thuhu ya Nzai 'Bego xa Thøgue, ja mi 'buhni 'raya 'ñøhø nú'u mri 'ñoui 'raya me Cirene, 'raya me Alejandría, 'raya me Cilicia, ne 'raya me Asia, gatho'u bi mudi bi ntsanoyau ra cu Teba. ¹⁰ Pe nu'ú himi tsa te da datuabi'a ngue'a nu'á mi ha ra hoga mfadi ne mi hampa rá ts'edi ra Maca Ndahi pa mi ña. ¹¹ Nepu nú'u ya ja'i'u bi 'yu'ta 'raya 'ñøhø ne bi gu'tuabi pa da mangu ya nc'uamba ne da 'ñena njaua: “Nuje stá øhe gue nura 'ñøhø'a xa ñama'ñu de ra Moise ne de Ajuá.” ¹² Hangue bi bø yá cuɛ yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya xahnate de ra ley ne gatho ya ja'i. Nepu bri ju ra cu Teba bi ts'ixa ja ra hmunts'a nda

gá xodyo. ¹³ Ne bri japabi 'raya ja'i da hyøxa ra thai ra cu Teba ne bi 'ñena'u:

—Nuna 'ñøhøni hingui tsaya ñama'ñu de nuna ra maça nijā ne de rá ley ra Moise. ¹⁴ Nuje go stá øhe nú'a xa mañi xa 'ñena gue nú'a ra Jesu mrá me Nasare ma da huata nuna nijā ne ma da pata ma nzaihu nú'u bi 'ñutcahu ra Moise ga øthu.

¹⁵ Nepu gatho nú'u to'o mi 'buhni ja ra hmunts'i xi mi heta ra cu Teba ne mi handuabi rá hmi gue mi ngu rá hmi 'nará ενξε Ajuā.

7

Ra Teba bi mamba rá noya Ajuā

¹ Nepu de gue'a ra danga nda gá macja bi 'yambabi ra cu Teba ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue xi majuani xcá ñama'ñu de Ajuā ne de ra Moise?

² Nu'bú ra cu Teba bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'ahu ma cu'ihu, ne nú'ahu ma nda'ihu xcá muntshua 'nadb, 'yøhu núna ma ga xi'ahu. Ajuā nú'a xá nsunda bi zofo ndu ma xitahu ra Abrá nú'bu hinxqui matho pa ja ra hai Arán ne mi 'buhntho Mesopotamia. ³ Ne bi 'ñembabi: “Pøni de guecua ri hai, tsopu nú'u ja te ri njau, ne grí ma pa ma'na ra hai nú'a ma ga u't'a'i pa ja gui 'buhni.” ⁴ Nu'bú bi bøni de guehni habu mi 'bui, habu myá hai ya Caldeo, ne bi ma pa bá 'bu ja ra hai Arán. Ha nu mi du rá dada, Ajuā bá tsi pa guecua habu dí 'buhabya, ja bi 'mucua nehe'a.

⁵ Pe nu Ajuā himbi umbabiua ni 'na xeni ra hai pa drá meti'a, pe xqui ña'tuabi gue nuna hai habu dí 'buhabya go drá meti'a 'mefa ne gatho yá ja'i de rá ji'a nú'u da 'mwi 'mefa. Pe nuya pa'u ra

Abrá hinxqui mε'tstho ni 'nara b̄atsi. ⁶ Y Ajuā bi 'ñembabi'a: “Nuri b̄atsi ri 'beto ne ri mbong'beto ma da 'm̄ja 'nara hai hab̄u hindyá m̄eti'̄u ngue'a dya nzøhøtho de guehni. Ne ja ma da 'm̄hni'̄u ngu goho nthebe njeya, ne ma da 'm̄gotho'̄u, ne ma da t'ø'tua ndunthi ra nts'o'm̄i.” ⁷ Nehe bi 'ñembabi Ajuā: “Nuga go ma ga h̄amba nguenda ya ja'i de nú'a ra hnini hab̄u ma da 'm̄go'̄u. Ne 'm̄efa ma ga yopa tsi de guehni pa da 'ñehe da m̄εpcagui de guecua.” ⁸ Nep̄u Ajuā bi gohui 'nara cohi ra Abrá, ne bi manda gue gatho yá b̄atsi yá 'beto ne yá mbong'beto da m̄ε'tsa 'nara seña ja yá ndo'yo de nú'a ra cohi bi gohi. Hangué nu mi 'm̄i rá t'̄u ra Abrá nú'a mrá thuhu ra Isaac, nurá h̄ñato ma pa de xqui 'm̄i bi 'yø'tua nú'a ra seña xqui gohui Ajuā da 'yø't'e. Ne guet'a bi 'yø't'a ra Isaac co rá t'̄u nú'a mrá thuhu ra Cobo, ne guet'a bi 'yø't'a ra Cobo co nú'u 'r̄et'amayoho yá t'̄u, y go gue'̄u yá dada nú'u 'r̄et'amayoho ya 'm̄i de Israel.

⁹ Nep̄u nú'u yá t'̄u ra Cobo xi bi utsa 'na de nuyá cu nú'a mrá thuhu ra Jose. Hangué nu'ú bi papabi ya me Egipto nú'a yá cu'̄u, ne bi ts'its'i pa guehni. Pe Ajuā himbi hyεε'a. ¹⁰ Hangué xi bi ñani de ja yá ts'othogui bi thogui, ne bi umba ndunthi ra mfadi ne bi mats'i pa njab̄u ra Faraó bi hopa rá 'm̄i. Ra Faraó go gue'a mrá nda de Egipto. Nep̄u ra Faraó bi umba 'nará nsu ra Jose pa bi gohi ngu rá ñoho de gue'a, ne bi manda maxøgue ja rá ngu ra Faraó.

¹¹ 'M̄efa bi nja 'nara d̄anga thuhu nuni Egipto ne nuni Canaán, ne bi nja 'raya d̄anga dum̄i, ne bi 'ñotho te bi zi ndu ma xitah̄u. Himi ts̄udi hab̄u da dai ngue'a mi otho te da dañ'̄u. ¹² Nep̄u ra Cobo bi 'yøde gue mi ja ra trigo nuni Egipto, hangué bi

mehna yá t'ɥ pa guehni. Gue'a ra mɛdi 'mi'qui bi ma pa Egipto. ¹³ Nepɥ nurá ño'qui bi ma'ɥ, ra Jose bi xipabi'ɥ to'o mi gue'a pa bi baði'ɥ gue go mi gue'a myá cu. Hangue nura Faraó bi baɥuabi yá ja'i ra Jose. ¹⁴ Nepɥ nura Jose bá pɛmpa ra noya rá dada pa da ma da 'mɥ Egipto con gatho ma'ra yá ja'i. Nu'ú mi hñu'rate ne 'rɛt'amacɥt'a. ¹⁵ Nepɥ 'bestho bi ma'ɥ pa Egipto. Y nepɥ ja bá tuni'a, ne ja bá tuni gatho yá t'ɥ, y nú'ú go gue'ɥ ndu ma xitahɥ. ¹⁶ Ne 'mɛfa de ya xqui thogui ndunthi ya jɛya de xqui du'ɥ, bá thɛmpa yá ndo'yo'ɥ de guehni pa e bi t'acua ja yá hai nuni Siquem 'nara hnini de Canaán. Ne bi t'acuabi nuyá ndo'yo ja 'nara nt'agui xqui danga ndu ra Abrá xqui damba yá t'ɥ ra Amor nuni Siquem.

¹⁷ Y ya xqui nxanda ndunthi yá t'ɥ yá 'bɛto ne yá mbong'bɛto ra Cobo nuni Egipto, ne ya mi ma da zø ra pa da hñanga nú'a ra hñ'a'ti xqui xipabi Ajuá ra Abrá. ¹⁸ Nepɥ de nú'ɥ ya pa'ɥ bi 'mɥ ma'na ra nda nú'a himi paði to'o mi gue'a ra Jose ne te xqui mɛfi'a, ngue'a ya mi pɛ'tsa ndunthi ya jɛya xqui du'a. ¹⁹ Nú'a ra nda'a xi bi 'yø'tua ra nts'o'mɛi nú'ɥ ndu ma xitahɥ. Ne bi manda dra japi da 'yɛi gatho yá zi 'uɛne nú'ɥ myá ts'ɥnt'ɥ, pa njabɥ da du gatho'ɥ. ²⁰ Y gue'ɥ ya pa bi 'mɥ ra Moise, y Ajuá xi mri hopa rá 'mɛi. Nu'á bi tede rá dada ne rá nana hñu nzana ja yá ngu'ɥ. ²¹ Nepɥ bi thogui nú'ɥ hñu nzana, nu'ú bi ma bá ɛi ngue'a njabɥ xqui manda ra Faraó da t'øt'e. Pe 'nará t'ixu ra Faraó bá jɛxa ra Moise de habɥ xqui t'ɛi, nú'a mrá zi 'uɛnetho, pa bi tede, ja ra uɛnda go mrá batsi'a. ²² Hangue ra Moise bi te ne bi baɥua yá mfadi ya me Egipto, ne

xi mrá nimfeni, ne mi h̄a ra ts'edi pa da ñ̄a ne pa te da 'yøt'e.

²³ Nep̄u de ya mi p̄e'tsa ñ̄ote nj̄eya ja bi zo rá mfeni da ma da c'a'tsa ya me Israel nuyá ja'i pa bá nu te ngra 'm̄u'u. ²⁴ Nep̄u ngu mi z̄oni hab̄u mi 'b̄u yá ja'i, bi hyanda 'nara me Egipto mi na'mbabi 'na de gue'u. Hangu pa bi za bi ñ̄anga rá ja'i, ra Moise bi hyo nú'a ra me Egipto. ²⁵ Nura Moise mi beni yá ja'l'a xa unga nguenda gue Ajuá xqui mehni'a pa da ñ̄ani'u, pe nu'ú himbi zo yá mfeni ua mrá 'mehni Ajuá ra Moise. ²⁶ Nep̄u rá hyax'a bi yopa thohni ra Moise, ne bi hyanda yoho ya me Israel mri ntunseh̄e. Ne mi ma da hyeque'u ne bi 'ñembabi: “Nu'ahú gyá me Israelh̄u, ne grí ncu'h̄u. ¿Hanja grí ntunseh̄u 'na ngu ma'na?” ²⁷ Nep̄u nú'a to'o mi na'mba nú'a ma'na, bi umba 'nara nt'ent'i ra Moise ne bi 'ñembabi: “¿To'o xa h̄ñux'ague dega nzaya ne dega nd̄a pa go gui h̄ñagahe nú'a dí øthe?” ²⁸ ¿Ua gue guí ne gui hyogagui nehe ngu gá ø'tua ra me Egipto mande?” ²⁹ Nu mi 'yøde njab̄u ra Moise xi bi ntsu, ne bi 'bat'i bi ma pa ja 'nara hai rá thuhu Madián, y ja bá 'b̄uhni dega nzøhø, y ja bá nth̄atini ne bi me'tsa yoho yá t'u.

³⁰ Ne ya xqui thogui ñ̄ote nj̄eya de xqui b̄onga ra Moise de Egipto pa bá 'b̄u ja ra hai Madián, nep̄u 'nara pa xqui b̄onga de rá ngu mbi 'yo asta ja rá ua 'nara t'øhø rá thuhu Sinaí. Ne de guehni bi hyanda 'nara 'bai gá nd̄apo mi zø 'nara fasp̄i madetho de gue'a, ne mi 'bahni 'nará enx̄e Ajuá madetho de ra fasp̄i. ³¹ Nep̄u nura Moise himbi b̄adi há bi nja, pe bi uat'a ja ra fasp̄i pa bi hyandi te rá 'be'a, ne bi 'yøde bi ñ̄a Ajuá y bi 'ñembabi: ³² “Nuga go gueque

rá Ajuagui ra Abrá, ra Isaac, ra Cobo, ne gatho nú'ᵤ ma'ra ndu ri xitahᵤ.” Nu'bú ra Moise asta mri huat'i co ra ntsu hangue ya himi nehᵤ da sigui da hyanda nú'a ra faspi mi handi. ³³ Ha nu Ajuᵤ bi 'ñembabi: “C'o'ta ri zεsthi ngue'a nuua habᵤ guí net'i guehna 'nara maça hai xá nt'axi. ³⁴ Xi majuaᵤni stá handa nuya ts'othogui thogui ma ja'i nuni Egipto, ne stá øtua yá ts'oni'ᵤ, ne stá ehe pa ga ñani. Nubya ma ga peñ'a'i gui yopa penga Egipto.” Njabᵤ bi xipabi Ajuᵤ ra Moise.

³⁵ Masque nuyá ja'i ra Moise xqui utsa'a ne xqui 'ñembi: “¿To'o xa hñux'ague dega nzaya ne dega nda pa go gui hñagahe nú'a dí øthe?”, pe xi majuaᵤni go Ajuᵤ xqui mehna ra Moise pa da nda ne pa da zinga nú'ᵤ yá ja'i mbi o ja yá 'yε ya me Egipto, ngue'a njabᵤ xqui xipa rá εnxε Ajuᵤ nú'a bi hnequi madetho de 'nara faspi nuni ja rá ua ra t'øhø Sinaí.

³⁶ Nepᵤ ra Moise bá penga pa Egipto pa bá tsinga gatho ya me Israel nú'ᵤ mbi 'buhni. Ne bi 'yøt'a ndunthi ya danga t'øt'e ne ya nt'udi nuni Egipto ne ja ra Thenga Ndehe, nehe bá øt'a nuni ja ra mbonthi habᵤ bá 'yo'ᵤ ñote njεya. ³⁷ Go guet'a ra Moise nú'a bi xipabi yá ja'i nú'ᵤ myá me Israel bi 'ñembi: “Ajuᵤ ma da hñux'ahᵤ 'na de gue'ahᵤ pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe. Y nú'a ma gui 'yøtehᵤ nú'a da xi'a'ihᵤ.” Njabᵤ bi xipa ra Moise yá ja'i. ³⁸ Nura Moise go guet'a mi 'ñoui ya me Israel nuni ja ra mbonthi, ne ja bi munts'ini'ᵤ ja ra t'øhø Sinaí. Ne ja bi ñauini ra Moise rá εnxε Ajuᵤ. Nepᵤ ra Moise bi xipa ndu ma xitahᵤ ngu nú'a xqui xipa ra εnxε. Njabᵤ ra Moise bi hñanga ra noya dega te pa bi 'racjᵤ nehe.

³⁹ Pe nú'ᵤ ndu ma xitahᵤ himbi ne bi 'yøta ra

Moise, ne himi ne go da nda de gue'ᵤ, ne bi benga ja yá mfeni gue ma'na xá hño da mengui pa Egipto.

⁴⁰ Ha nu mi ma ra Moise bá ñaui ra εnxε, nu'bu nuya ja'i bi 'ñembabi ra Aarón: “Stá beñhe gue xá hño 'bᵤ ga hocjᵤ 'rama ajuahᵤ pa go gue'ᵤ dri 'bet'o de guecᵤ, ngue'a nura Moise hønse bá jagaguihᵤ de Egipto pa e bi hyεgahᵤua ja ra mbonthi, ha nu'á, hadifa'a te xua ja'a.” ⁴¹ Hangue nu'ú bi hyoca 'nara t'untfani dega bøjá, ne bi thopabi ya mbo'oni pa bi t'umbabi'a, ne mri nsunda'ᵤ, ne xi mri johya ngue'a bi hyandi gue mi mahotho nú'a ra c'oi xqui hyocse'ᵤ. ⁴² Hangue nu Ajuá 'bestho bi 'uegue de gue'ᵤ, ne bi hyεpᵤ da nsunda ya tsø ne ra zana ne ra hyadi. Njabᵤ bi 'yofo maya'bᵤ 'na de yá 'mehni Ajuá nú'a ena njaua:

Nu'ahᵤ gyá me Israelhᵤ, ¿ha'mᵤ rá 'nandi gá hyohᵤ
'raya mbo'oni pa gá ñatcahᵤ

de nú'ᵤ ñote njeya gá 'yohᵤ ja ra mbonthi?

⁴³ Hinhya'mᵤ gá øtcahᵤ njabᵤ. Nu'a nguí øthᵤ,
ngrí ndudehᵤ nú'ᵤ ri c'oihᵤ gá hocjᵤ pa gui
nsundahᵤ,

'na nguí hu'mbabihᵤ ra Moloc,

ha nu'a ma'na gá hocjᵤ ngu 'nara tsø, nguí
hu'mbabihᵤ ra Renfán.

Hangue nubyá ma ga pøñ'a'ihᵤ de ri haihᵤ pa ga
pεñ'ahᵤ asta thogui de ra hai Babilonia.

Guehna bi xipa Ajuá ya me Israel.

⁴⁴ Nú'a ra mbonthi habᵤ bi 'ranga ndu ma xi-
tahᵤ, ja guehni xqui hocni'ᵤ 'nara ngu dega dutu
habᵤ mi 'be'tsa nú'a ra xingdo habᵤ mi nt'ofu nú'ᵤ
'ret'a ya hmanda. Nú'a ra ngu'a bi thoqui ngu xqui
xipa Ajuá ra Moise da hyoqui, ne ngu nú'a xqui
'ñutuabi. ⁴⁵ Nepᵤ 'mefa nú'a ra ngu'a bi gohui ndu

ma xitah_u nú'_u mri zi ra Josue. Nep_u bá ha'_u pa nuua hab_u bi ntuncui ya ja'i nú'_u himyá me Israel nú'_u bi guui Ajuá de guecua nú'_u mi zøcua nú'_u ndu ma xitah_u. Y ja nura ngu'a ja bi nsundani'_u Ajuá asta mi 'mai ra Davi nú'a bi nda. ⁴⁶ Y Ajuá xi bi hopa rá 'mai'a. Y ra Davi mi nehma xa hyoca 'nara ngu pa hab_u dra nsunda hma_h Ajuá nú'a rá Ajuá ndu ma xitah_u ra Cobo. Pe himbi za bi hyoqui. ⁴⁷ Pe nu 'nará t'_u ha, nú'a mrá thuhu Salomó, nu'á ha, go gue'a bi hyocua rá ngu Ajuá nú'a mi behma da hyoca rá dada. ⁴⁸ Masque nu Ajuá bí 'bui maña mahets'i, hingui 'b_u ja 'nara ngu nú'a xa thoqui co yá 'yε ya ja'i, ngu bi 'ñenga ra ba_{di} Isaía gue Ajuá mi ena njaua:

⁴⁹ Nuua mahets'i ja guecua ma hudiga hab_u dí 'bui dega nda,

ha nu ja ra ximhai ja guehni dí tøta ma ua.

Nehe ena: ¿Te ma ngu nú'a ra ngu ma da thogaga 'b_u?

O ¿hab_u ma ga 'b_uca 'b_u?

⁵⁰ ¿Ha gue hingue co ma ts'edi stá hocaga gatho nuya t'øt'e ja ja ra ximhai?

⁵¹ Y ra cu Teba bi sigui bi 'ñembabi ya ja'i: Pe nu'ahú nzantho xi xcá njah_ub_u, xi xá me ri mfenih_u, hingui ne gui 'yøh_u. Gui njah_u ngu nú'_u ya ja'i hingui pa Ajuá, ngue'a nu'ahú hingui ne gui 'yøth_u nú'a xi'ah_u ra Ma_{ca} Nda_{hi} ngu mi nja ndu ma xitah_u nehe. ⁵² ¿Hangu hma yá 'mehni Ajuá bi t'øt'ua ra nts'o'mai? Y nú'_u ndu ma xitah_u go gue'_u bi 'yøt'a njab_u. Nú'ú go gue'_u bi hyo nú'_u to'o mi ma desde rá m_udi gue mi ma da 'ñehe nú'a ra hoja'i hinda ma da 'yøt'a ni 'nara ts'oqui. Ha nu mi zøhø'a, go gue'ah_u gá dah_u ne gá hyoh_u.

⁵³ Nu'ah_u gá hñañh_u ya hmanda nú'a e bi zogah_u yá εnxε Ajuá, pe hinxá ne xcá 'yøth_u ngu nú'a bi hmanda'ih_u.

Rá du ra Teba

⁵⁴ Nep_u mi 'yøde njab_u nuya ja'i nuya noya'u, xi bi bø yá cuε nts'edi co ra cu Teba. ⁵⁵ Pe nura cu Teba mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndahi, ne bi nøxa pa mahets'i ne bi hyandua rá nsunda Ajuá, nehe bi hyanda ma zi Hmu_u ra Jesu mi 'bahni ja rá 'ñei Ajuá. ⁵⁶ Nep_u ra cu Teba bi 'ñemba ya ja'i:

—iNdi! Dí handa mahets'i xogui, nehe dí handa Nú'a To'o e bi Nja'i bí 'bai ja rá 'ñei Ajuá.

⁵⁷ Y nura ora'a gatho nú'u ya ja'i mi 'bahni bi go'ta yá gu ne bi dø ya hmafi, ne bi nest'ih_i ri gatho bi mfats'i bi mihi ra cu Teba. ⁵⁸ Nep_u de guehni nuya ja'i'u bi pønga ra cu Teba de ra hnini, nep_u bi c'ahni. Ne mi 'bahni 'nara basja'i mrá thuhu ra Saulo, nú'á nehe go gue'a bi hyandua rá du ra cu Teba, nehe go gue'a mi supa yá he ya hyote nú'u xqui hñaq_u pa bi za bi hñote'u. ⁵⁹ Y nú'a ra ora mi thøxa ya nc'ahni ra cu Teba, nu'á bi 'yapabi Ajuá ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i Jesu, dí a'i gui hñani ma te ja ri maça 'yεbya.

⁶⁰ Nu'bú nu'á bi ndandiñahmu ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, oxqui hám_amba nguenda nuy_u ya ja'i de nú'a øtcagui.

Y ngu bi uadi bi mąnga njab_u, 'bestho bi du.

8

Ra Saulo xi bi 'yø'tua ndunthi ra nts'o'm_ui nuya gamfri

¹ Ha nura Saulo xqui da rá hñá gue da tho ra cu Teba.

Nep_u 'bestho nú'a ra pa'a bi madi bi nja 'nara danga nt'atsate contra nú'u xqui gamfri Ajuá nuni Jerusale. Ne bi nxanga gatho ya gamfri haburaza maxøgue ra hai Judea ne Nsamaria, hønse ya apostol himbi bønga de Jerusale. ² Y nu 'raya cu xi mi ja yá jamfri co Ajuá, go gue'u bi 'ñoni pa bi 'yagui ra cu Teba, ne xi bi nzoni ndunthi ngue'a xi mri madi'u. ³ Ha nura Saulo xi bi 'yø'tua ndunthi ra nts'o'mai ya gamfri, ne 'rama'na ra ngu mi cat'i pa mi juca ya 'ñøhø ne ya 'behñá pa da zits'i da got'a fadi.

Bi hmamba rá noya Ajuá nuni Nsamaria

⁴ Ha nú'u ma'ra ya gamfri xqui 'bat'i ne xqui nxani, go gue'u mi 'yo mi mamba rá noya Ajuá haburaza. ⁵ Ha 'na de gue'u mrá thuhu ra Lipe bi ma pa ja 'nara hnini nuni Nsamaria pa bá xipa ya ja'i de ra Zidada Jesucristo. ⁶ Y nuya ja'i de guehni mri munts'i pa mi huxa nt'øde xá hño de nú'a mi mangan ra cu Lipe, ne mi handi'u nú'u ya nt'udi mi øt'e'a. ⁷ Ngue'a nu'á mi emba ya ts'ondahi nú'u to'o mi p'e'tsi, ne nuya ts'ondahi asta mi mafi da bøni. Ne ndunthi ya ts'onate mi øthe'a. ⁸ Hangué njabu bi me'tsa 'nara danga johya nú'a ra hnini'a.

⁹ Ne mi 'buhni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Simu nú'a mrá 'ñete de nú'a ra hnini'a. Nura 'ñete'a xi xqui hyat'a ndunthi ya me Nsamaria, ne xi mri 'ñets'i co nú'a rá mfadi mi padi. ¹⁰ Ne gatho nuya ja'i de guehni notsi ndangui xi mi huxa nt'øde de nú'a mi mangan nú'a ra 'ñete'a, ne mi eñ'u:

—Nura 'ñøhø'a hampa rá danga ts'edi Ajuá.

11 Ne gatho ya ja'i xi mi huxa nt'ode ngue'a ya ya'm_u xqui hyat'i' _u co rá nt'ete. 12 Pe nu mi zonga ra cu Lipe ja nú'a ra hnini'a bi manga ra hoga nt'ode de rá hmanda Aju_a ne bi ma de ra Zidada Jesucristo. Nep_u gatho ya ja'i bi gamfri ne bi nxistehe, ya 'ñøhø ne ya 'bɛhña. 13 Nehe nú'a ra 'ñete mrá thuhu ra Simu bi gamfri bi rá noya Aju_a ne bi nxistehe. Ne nzantho bi 'ñoui ra cu Lipe, mi handa nú' _u ya nt'udi ne ya danga t'øt'e mi øt'e, ne nu'á xi mri 'yø de nú'a mi handi.

14 Nep_u mi badi nú' _u ya apostol mi 'buhni Jerusale gue ya me Nsamaria ya xqui hñanga rá noya Aju_a, 'bestho bi mehna ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua pa guehni. 15 Y ngu mi zøñ' _u bi 'yapabi Aju_a po ya gamfri de guehni Nsamaria pa bi za bi hñanga ra Maça Ndahi, 16 ngue'a ni 'na de gue' _u hinxqui hñani thoho ra Maça Ndahi, hønse xqui nxistehe de rá thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. 17 Hangué ra Pedro ne ra Xuua bi hñuxa yá 'yε ja ya gamfri, nep_u nu'á 'bestho ra ora'a bi hñanga ra Maça Ndahi.

18 Ha nu mi hyanda ra Simu nú'a mrá 'ñetehma gue xqui hñanga ra Maça Ndahi nú' _u to'o xqui hñu'tsua yá 'yε ra Pedro ne ra Xuua, hangué nu'á asta bi ña'tuahma ra boja nú' _u ya apostol, 19 ne bi 'ñembabi:

—'Racaguih_u nehe nú'a ra ts'edi guí hah_u, pa njab_u necagui da za ga huxa ma 'yε ja ya ja'i ne nu'á da hñanga ra Maça Ndahi.

20 Nep_u ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Ma'na xá hño 'mediui ri boja. ¿Hanja xcá beni gue rá ts'edi Aju_a da za da thai co ra boja? 21 Hinguí pε'tsa ra nsequi nixi rí 'ñep'a'i gui pεfi nuna 'bεfina,

ngue'a hingui ho núna xcá beni de ja rá thandi Ajuá. ²² Hangue nu'a mahyoni gui 'yøt'ebya, ntsø'mi de nú'a ri ts'oqui xcá beni, ne 'yapabi Ajuá pa xahmá da pun'a'i de nú'a ra ts'omfeni xcá beni. ²³ Ngue'a nuga dí handi gue xi 'nagrá ts'omfeni ne 'nagrá 'yøt'ats'oqui.

²⁴ Nep_u nú'a ra Simu bi dadi ne bi 'ñena:

—'Yaph_u ts'u Ajuá por gueque, pa hinda njab_u ngu nú'a xcá má.

²⁵ Ha nú'u ya apostol ngu bi damajuani'u de ma zi Hmuh_u ra Jesu ne bi mamba rá noya Ajuá, bi bøni'u de nú'a ra hnini'a. Ne bi thohni ja ma'ra ya t'uca hnini de Nsamaria mi mangan ra hoga nt'øde de ra mpøhø. Nep_u nu'ú bi yopa menga Jerusale.

Ra Lipe bi xi'tsa 'nara me Etiopía

²⁶ 'Mefa de gue'a 'nará ενχε Ajuá bi zofu ra cu Lipe ne bi 'ñembabi:

—Lipe, stá ehe ga peñ'a'i grí ma grí cai, j_u nú'a ra 'ñu nexa Jerusale pa rí zønga asta ja ra hnini Gasa.

Nú'a ra 'ñu'a thogui ja 'nara mbonthi. ²⁷ Nep_u ra cu Lipe 'bestho bi g_u ra 'ñu bi ma. Ne de má 'ñu bi nth_ui 'nara 'ñøhø mrá me Etiopía. Nú'a mrá eunuco, ne mi gue'a 'namrá dangan mfats'i nú'a ra 'behña mrá nda nuni Etiopía ne mrá thuhu ra Candace. Nura 'ñøhø'a go gue'a mrá me'sboja de ja rá ts'utbi nú'a ra 'behña mrá nda. Y nu'a xqui mengui xqui xøcambeni Ajuá nuni Jerusale. ²⁸ Ne ya mri menga pa ja rá hai ne mri zi rá carro mri g_ut'a ya fani. Nuni ja mi huhni mi he'ta ra Māca T'ofu nú'a bi 'yofu ra badi Isaía. ²⁹ Nep_u ra Māca Nda_hi bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Rí ma ua ts_u nuna carro xa mani ne rí meui.

³⁰ Nep_u nura cu Lipe bi nest'ihi bi ma bá ts_u nú'a ra carro, ne bi 'yøde nú'a ra 'ñhø mi he'tua rá t'ofo ra baði Isaía, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue guí paði te rí bønga nú'u ya noya guí he'ti?

³¹ Nep_u nu'á bi daði ne bi 'ñena:

—¿Hanja da za ga paði te rí bøni 'b_u hinto da 'ñutcagui?

Ne bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Bá pøxa ja ra carro ne bá e ga huhui.

³² Y nú'a ra xeni de ra Maça T'ofo mi he'ti'a nu hab_u ena njaua:

Nú'á bi ts'its'i nja ngu 'nara zi dæti pa da tho;

ne 'besthó himbi xoxa rá ne

nja ngu 'nara zi dæti bi 'bægui pa da t'axi.

³³ Mri 'ñenda ya ja'i, ne hinto bi ñani;

ha nú'u yá ja'i xi bi nts'o'mai,

ne bi thæcua rá te de guecua ja ra ximhai.

Njab_u mænga ra Maça T'ofo.

³⁴ Nep_u nú'a ra me Etiopía bi 'ñembabi ra cu Lipe:

—Dí bante'i gui xicagui de nú'a rá 'mehni Ajuá, ¿ha gue mi mā de gues'e'a, o mi mā de ma'na ra ja'i?

³⁵ Nep_u nura cu Lipe bi mudi bi ña, ne bi xipabi gatho ra hoga nt'øde de ma zi Hmuh_u ra Jesu desde

hab_u mi he'ta ra me Etiopía go gue'a 'nara xeni de ra Maça T'ofo nú'a xqui 'yofo ra baði Isaía. ³⁶ Nep_u

de mi 'yo'u ja ra 'ñu bi zønga hab_u mi ja 'nara mothe, ha bi 'ñenga nú'a ra me Etiopía:

—Jani 'nara zi mothe po ra dehe. ¿Ha hinda za ja ga nxisteheni?

³⁷ Ha nura cu Lipe bi 'ñembabi:

—'B_u xi guí camfri con gatho ri mfeni da za, hanja hina.

Nura me Etiopía bi 'ñena:

—Haha, dí camfri gue ra Jesucristo go gue'a rá T'ua Ajuá.

³⁸ Nu'bú nu'á bi 'bεpa rá 'bεgo bi 'ba'ma ra carro, nepu bi gai ri yoho'ua, ne bi yut'a mbo ra dehe. Nepu ra cu Lipe bi xi'tsa nú'a ra cu me Etiopía. ³⁹ Y nu mi bōxa ra cu Lipe de ja ra dehe, bi 'mεtho ngue'a rá Maça Ndahi Ajuá bi zits'i. Nepu nura cu me Etiopía ya himbi yopa hyanda ra cu Lipe ma'na'qui. Y ya mri sche'a bi sigui bi ne rá 'ñu co ndunthi ra johya mi pe'tsi. ⁴⁰ Nepu nura cu Lipe bi zōnga nuni Asoto, ne de mi 'rani de guehni bi madi bi manga ra hoga nt'ode asta bi zōnga nuni Cesarea.

9

Ra Saulo bi gamfri ra Zidada Jesu (Hch. 22:6-16; 26:12-18)

¹ Ha nuya pa'ua ra Saulo mi hu'tsa ya gamfri da hyo, ne bi ma bá nu ra danga nda gá macja. ² Bi ma bá a nsequi pa da ma nuni ja yá nija ya xodyo nuni Ndamasco pa da gu nú'ua ri demba rá jamfri ra Zidada Jesu, gue dra 'behña gue dra 'ñøhø, ne dua tsi pa Jerusale da got'a fadi. ³ Ne de mri ne ra 'ñu ya mi ma da zōnga Ndamasco, mi damfri bi got'atho 'nara ñot'i asta mi huexqui nú'a ra hyats'i mri 'ñehe de mahets'i. ⁴ Nepu ra ora'a 'bestho bi dagui ma'memfo ja ra hai. Ne bi 'yøde 'nara noya mi ena:

—Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongagui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui?

⁵ Nu'bú ra Saulo bi dadi ne bi 'ñena:

—¿To'o'i, zi Hmu?

Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i guí hongui pa gui 'yøtcagui ra nts'o'mæi ngue'a guí honi pa gui 'yø'tua ra nts'o'mæi nú'ɥ to'o xa gamfrigui. Pe nu'i go grí 'ñanse, guí nja ngu nú'a øt'a ra ndamfri ora tica ra nsamboi.

⁶Y ra Saulo asta mri huat'i co ra ntsu ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, ¿te rá 'bε guí ne ga øt'ebya?

Nu'bú ra Zidada bi 'ñembabi:

—Nangui ne rí ma ja ra hnini, nuni ja guehni ma da si'a'i nú'a rí 'ñep'a'i gui 'yøt'e.

⁷Y nú'ɥ ya 'ñøhø mri 'ñoui ra Saulo xi bi ntsu ngue'a nu'ú xqui 'yøde nehe nú'a ra noya pe hinxqui hyandi ua to'o mi 'bahni. ⁸Nepæ nura Saulo bi nangui de ja ra hai, ne xi mri zøthma yá da pe himbi za bi hyandi. Hangué bri juhni bi ts'its'i pa asta ja ra hnini Ndamasco. ⁹Y nuni ja bá 'bæhni hñu pa ne himi handi. Y nú'ɥ hñu pa ni ts'ɥ hinte bi zi.

¹⁰Nuni Ndamasco mi 'bæhni 'nara gamfri mrá thuhu ra Ananía, y nura Zidada Jesu bi zofo ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—¡Nugue Ananía!

Nu'á bi dadi:

—¿Te'a, zi Hmu?

¹¹Ha nura Zidada bi 'ñembabi:

—Rí ma, jæ nú'a ra 'ñu rá thuhu ra Juá'ñu, ne thogui ja rá ngu ra Juda, ne ja gui 'ñanini ra Saulo nú'a ra me Tarso. Nu xcrí tsøni gui tsædi di øt'a rá søcambeni. ¹²Nu'á ya stá xipabi ngu dega t'i gue ma da tsøni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Ananía, ne da hñu'tsua yá 'yε pa da yopa hyandi.

¹³Nu mi 'yøde njabæ ra cu Ananía bi dadi ne bi 'ñena:

—Zi Hmu, stá øde ndunthi de nú'a ra 'ñøhø'a gue xi mi ø'tuabi ndunthi ra nts'o'mai ya cu nuni Jerusale. ¹⁴ Ha xa umba nsequi ya nda gá macja pa da za da gu gatho nú'u di xøcambeni'i ri thuhu de guecua nehe.

¹⁵ Nepu ra Zidada bi 'ñemba ra cu Ananía:

—Grí ma gui 'yøt'a nú'a dí xi'i, ngue'a go gue'a ra 'ñøhø stá huahni pa da mεpcagui ne da 'ñutua ma thuhu ya me Israel ne gatho nú'u hingyá me Israel ne nuyá nda'u, pa da baði'u to'ogui. ¹⁶ Ne nuga go ma ga utuabi gatho nú'u ya ts'othogui pe'tsi da thogui po rá ngue ma thuhu.

¹⁷ Nu'bú ra cu Ananía bi ma ne bi yut'a ja ra ngu habu mi 'bu ra Saulo. Ne bi hñu'tsua yá 'ye, ne bi 'ñembabi:

—Zi cu Saulo, ra Zidada Jesu nú'a to'o gá handa ja ra 'ñu nú'a ngrí nehi pa guecua, go gue'a xa mεncagui pa da yopa xo ri da ne gui hñanga ra Maça Ndahi.

¹⁸ Ne 'bestho ra ora'a bi dagui nú'a te mi co'tua yá da, ne 'bestho bi yopa hyandi. Ne nu'a bi 'mai bi ma bá nxistehe. ¹⁹ Ne bi ñuni, nepu bi yopa nja rá ts'edi, ne bi 'muhni 'raya pa co ya gamfri nuni Ndamasco.

Ra Saulo bi mamba rá noya Ajuá ja ra hnini Ndamasco

²⁰ Nepu 'bestho bi ma bá damajuani de ma zi Hmuhu ra Jesucristo ja yá nija ya xodyo, ne mi ma gue ra Jesu go gue'a rá T'u Ajuá. ²¹ Y gatho nú'u to'o mi øde nú'a mi mañ'a xi mri 'yø ne mi eñ'u:

—¿Ha hingo guehni núni xi mi ø'tua ra nts'o'mai nú'u to'o xøcambenibi rá thuhu ra Jesu nuni

Jerusale? ¿Ha hingo guehni xqui 'ñehe da g_u nts'ahni ya gamfri pa da zi'tsua ya nda gá macja?

²² Pe nura cu Saulo ma'na mi j_u rá ts'edi pa da damajuani gue ra Jesu go gue'a ra Cristo rá 'mehni Aju_a ne xqui hñuts'i'a pa da e da nda. Y nuya xodyo himbi ba_{di} te da beni gatho nú'_u mi 'b_uhni Ndamasco.

Ra Saulo bi c'ot'i de ja yá 'y_e ya xodyo

²³ Bi thogui ndunthi ya pa, nep_u bi m_udi bi mámbi ya xodyo pa da hyohm_a ra cu Saulo. ²⁴ Pe nú'a ra cohi bi gohi'_u, bi t'umba nt'ode ra cu Saulo gue nu'á ma pa ra xuui mi su gatho ya gosthi de nú'a ra hnini'a pa xa thohm_a'a. ²⁵ Pe nu mi ba_{di} ya cu njab_u, bi 'yent'a ra cu Saulo ja 'nara danga 'b_ots'e pa bri tonts'a dega xuui pa m_ote de ra ja_{do} nú'a mi cot'a ra hnini, pa bi za bi 'bat'i'a.

Nú'a ra pa bi z_onga ra Saulo nuni Jerusale

²⁶ Nu mi z_onga ra cu Saulo Jerusale mi nehma'a da munts'iui ya gamfri, pe nu'á mi tsu ngue'a himi camfri'_u gue nu'á ya mi 'nara gamfri. ²⁷ Pe nura cu Berhna bi zits'i pa hab_u mbi 'b_u ya apostol, ne bi metuabi hanja xqui hyanda ra Zidada Jesu ja rá 'ñu ra cu Saulo, ne xqui ñ_aui. Ne bi metuabi'_u gue nu'á ya xqui ñ_a de rá thuhu ra Zidada Jesu co ndunthi ra ts'edi nuni Ndamasco. ²⁸ Y njab_u bi za bi 'm_ui co ya gamfri nuni Jerusale. ²⁹ Nu'á himi tsu da m_a de rá thuhu ra Zidada Jesu, ne mi ntsanoyau ya xodyo nú'_u mi ñ_aca griego, ha nu'á mi _ecuabi da hyo'a. ³⁰ Pe nu mi ba_{di} njab_u ya cu bi zixa ra cu Saulo pa nuni Cesarea, nep_u bi mehni'_u pa Tarso.

³¹ 'Mεfa gatho ya gamfri bi mε'tsa 'nara hoga'mmai nuni Judea ne Galilea ne Nsamaria, ne mi zedi yá jamfri, ne mi 'yo'υ co ndunthi rá ntsu Ajuá, ne ma'na mri xu ya gamfri co rá mfats'i ra Maça Ndahi.

Ra Enea bi ñani

³² Ha nura apostol Pedro bi 'ño bi zonga gatho ya gamfri, ne bi ma bá c'a'tsa ya cu nú'υ mi 'buhni Lida. ³³ Ne ja bi zuhni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Enea, ne ya mi øt'a hñato jeya xqui 'menga ja ra mfidi ngue'a mi tsu 'nara hñeni nú'a nixi mi tsa da anga rá ndo'yo. ³⁴ Nepu ra cu Pedro bi 'ñembabi:

—Enea, ra Zidada Jesucristo xa 'yøthe'i. Nangui juxa ri mfidi.

Nepu nu'á 'bestho bi nangui. ³⁵ Y gatho ya mengu de guehni Lida ne ya me Sarón bi zogui yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu co nú'a xqui hyandi'υ.

Ra Dorca bi yopa nte de ra du

³⁶ Nuni Jope mbi 'bu 'nara 'bεhñá mrá gamfri nú'a mrá thuhu ra Tabita, dega griego t'embi ra Dorca. Nú'á nzantho mi øt'a ndunthi ra hñoja'i ne mi faxa ya hyoya. ³⁷ Ha nuya pa'υ bi zε 'nara hñeni ne bi du. Nepu bi sati ngu myá nzai'υ ne bá 'begui ja 'nara tøngu. ³⁸ Pe de guehni Jope mi guetbu pa ja ra hnini Lida, ne nuya gamfri de guehni xqui 'yøde gue ja mbi 'buhni ra cu Pedro nuni Lida, hangue bi 'behna yoho ya 'mehni pa dua tsi ne da 'ñembi:

—Dí bante'ihe ga maha 'bestho pa Jope.

³⁹ Nepu nura cu Pedro 'bestho bi mεui'υ. Ne nu mi zoni bi ts'its'i pa ja ra tøngu habu xqui munts'a ndunthi ya viuda mi zoni. Ne bi t'utuabi ra cu

Pedro nuya pahni ne ma'ra ya he xqui hyoca ra nju Dorca nú'b_u mi te'a. ⁴⁰ Nu'b_u ra cu Pedro bi 'b_εpi da b_ønga pa thi gatho nú'_u mi 'b_uhni, ne nu'á bi ndandiñahmu ne bi 'yapabi Ajuá. Nep_u bi zofo nú'a xqui du ne bi 'ñembabi:

—Tabita, nangui.

Ne nu'á 'bestho bi z_øt'a yá da, ne nu mi hyanda ra cu Pedro bi nangui bi hñudi'a. ⁴¹ Ha nura cu Pedro bi mipa 'nará 'y_ε ne bi 'ba'mi. Nep_u bi zohna ya viuda ne ma'ra ya gamfri pa bi 'ñutuabi gue ya xqui yopa nte. ⁴² Y gatho de guehni Jope bi nt'øde de nú'a xqui nja, ne ndunthi to'o bi gamfri ra Zidada Jesu. ⁴³ Ha nura cu Pedro bi gohi ndunthi ya pa de guehni Jope ja rá ngu ra cu nú'a rá thuhu ra Simu dexifri.

10

Ra apostol Pedro ne ra Cornelio

¹ Mi 'b_u 'nara 'ñ_øh_ø nuni Cesarea mrá thuhu ra Neyo nú'a mrá me Italia ne himrá xodyo, nehe go mrá ndá de nú'_u ya soldado myá mengu rá hai'a. ² Nú'á xi mrá hoja'i ne xi mi tsu Ajuá, ne gatho nú'_u ya mengu rá ngu. Ne mi øt'a ndunthi ra hño ngue'a mi faxa ya xodyo nú'_u xi myá hyoya. Ne nz_{an}tho mi x_øcambeni Ajuá. ³ Nep_u 'nara pa ngu mi nz_unga hñu nde bi hyanda 'nará ϵ nx ϵ Ajuá ngu dega t'i, bi yut'a hab_u mi 'b_ui'a ne bi 'ñembabi:

—¡Neyo!

⁴ Nu mi hyandi xi bi n_u'ti ne xi bi ntsu, ne bi 'ñena:

—¿Te'a, zi Hmu?

Nura ϵ nx ϵ bi 'ñembi:

—Nuri nt'adi xa 'yøde Ajuá ne nú'ɥ ri mfats'i xcá 'yøt'e xa hyandi'a. ⁵ Hangué nubya pɛhna 'raya 'mɛhni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a thu'mbabi nehe ra Pedro. ⁶ Nú'á bí 'bɛi ja rá ngu ma'na ra Simu nú'a ra dexifri, 'bɛi guetbɥ ja rá hyo ra ndehe. Y nú'a ra Pedro go gue'a ma da xi'a'i te rí 'ñep'a'i gui 'yøt'e.

⁷ Nu mi ma ra εnxε nú'a mi ñaui ra Neyo, bi zohna yoho yá 'bɛgo ne 'namrá nzai soldado nú'a mi xøcambeni Ajuá nehe. ⁸ Go gue'ɥ bi xipabi te 'bɛ'a bi nja, ne bi mehni pa ra hnini Jope.

⁹ Ha nurá hyax'a de mi 'yo yá 'ñu'ɥ y ya mi ma da zønga ja ra hnini Jope, nu'bú nura ora'a ra cu Pedro bi bøxa ja 'nara tøngu pa da 'yapabi Ajuá nuni ja ra hnini Jope, y mi ngu nde ma pa nura ora'a. ¹⁰ Y xi mi tsɥ 'nara thuhu y ya xa nehma xa ñuhma, pe ja mi thocuabi te da zi. Y nú'a ra ora'a bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. ¹¹ Ne bi hyandi bi xogui mahets'i ne bá ja'ma pa ja ra hai 'ñena 'nara danga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani. ¹² Y ja nú'a ra dutu'a mbra cɛni gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'ɥ ja goho yá ua, ne ya qu'eña ne ya ts'int'sɥ. ¹³ Nepɥ bi 'yøde 'nara noya bi 'ñena:

—Pedro, jɥ nuyɥ ya mbo'oni ne ya zu'ue ne hyo pa gui tsi.

¹⁴ Nu'bú nura cu Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'mɥ stá tsi nú'a xá nts'o ne hingui t'axi.

¹⁵ Ne nú'a ra noya'a bi 'ñemba ma'na'qui:

—Oguí embi xá nts'o nú'a xa xɛca Ajuá ne xá nt'axi.

¹⁶ Bi njabɥ hñu'qui, nepɥ bi bøxa ma'na'qui pa mahets'i nú'a ra dutu. ¹⁷ Ha nura cu Pedro mi

'buhni mi 'yo rá mfeni ne mi ne da badi te mri bonga nú'a ngu ra t'i xqui hyandi. Nura ora'a bi zøhø yá 'mehni ra Neyo ja ra gosthi, xqui 'ño xqui 'ñani habu mi ja rá ngu ra Simu dexifri. ¹⁸ Ha nu mi zøni ja nú'a ra ngu'a bi 'ñani ua ja mi 'buhni ra Simu nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Pedro. ¹⁹ Pe nura cu Pedro tobya mi oda rá mfeni nú'a ngu ra t'i xqui hyandi, ne ra Maça Ndañi bi 'ñembi:

—Bi zø hñu ya 'ñøhø hoñ'a'i. ²⁰ 'Bai cai rí meui'u. Ne ote xqui ma gui tsu, ngue'a go stá penca'u.

²¹ Nepu ra cu Pedro bi gai habu mi 'ba nú'u yá 'mehni ra Neyo, ne bi 'ñembi:

—Nuga go gueque guí honju. ¿Te xqui 'beñ'ahu?

²² Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Xpá mencahe ma nda gá soldadohe ra Neyo, 'nara hoga 'ñøhø xi tsu Ajuá, ne gathø ya xodyo ñamahño de gue'a. Y 'nará enxε Ajuá bi xipi gue mahyoni da mehni to'o da e da zix'a'i pa gui ma ja rá ngu'a, pa da 'yøde nú'a ma gui xipabi.

²³ Nepu ra cu Pedro bi umba ntsaya'u habu mi 'bui'a, ne ja bi 'ñoxini'u con gue'a nú'a ra xuui'a. Ha nurá hyax'a ra cu Pedro bi ma con gue'u ne bi me ma'ra ya cu nú'u mi 'buhni Jope.

²⁴ Y rá hyax'a bi zøñ'u nuni Cesarea habu mi 'bu ra Neyo mi tø'mi, ne xqui zohna gathø nú'u ja te myá njau, ne nú'u xi myá hmaði'a. ²⁵ De mi zønga ra cu Pedro ja rá ngu ra Neyo, nu'a bi bøni pa da dadi, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a. ²⁶ Pe nura cu Pedro bi 'ba'mi ne bi 'ñembabi:

—'Bai, ngue'a nequi 'nadrá 'ñøhø nehe ngu'atho.

27 Y de mi ña'ɥ bi yɥt'a ri yoho mbo ra ngu, ne mi 'bɥhni ndunthi ya ja'i xqui munts'i. 28 Nepɥ ra cu Pedro bi 'ñembabi'ɥ:

—Nu'ahɥ guí pahɥ gue núje dyá xodyohe hingui tsa ga nthantshe co nú'ahɥ hingyá xodyohɥ, y nixi tsa ga cuthe ja ri nguhɥ, ngue'a 'rama'na'ño ma jamfrihɥ. Pe Ajuá xa xicagui gue hinga embabi xá nts'o o hingui t'axi ni 'nara ja'i. 29 Hangué ngu mi xicagui ya 'mɛhni gue ga eheua, 'bestho duá ehe nsinque te dá ma. Ne dí ne ga pađi pa te uá tsigaguihɥ.

30 Nu'bú ra Neyo bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Øt'a goho ma pa ngu ra zi orabya ndí 'bɥcua ja ma ngu stí ayuna ne ndí apabi Ajuá ngu ma nzai dega nde, ndá thamfri dá handa 'nara 'ñøhø mi he 'raya dutu asta mi huexqui. 31 Ne bi 'ñengagui: “Neyo, Ajuá xa 'yø't'a'i ri t'adi ne xa hyanda nú'a xcá 'yø'tua ya hyoya xcá fats'i. 32 Pehna pa ja ra hnini Jope to'o ma dua tsi ra Simu nú'a xa thu'mbabi nehe ra Pedro. Nu'á bí 'bɥ ja rá ngu ma'na ra Simu ra dexifri nú'a bí 'bɥ guetbɥ ja rá hyo ra ndehe. Y nu sta zø'a ma gui ñaui pa da zo'a'i,” njabɥ bi 'ñengagui. 33 Hangué 'bestho dá pɛmpɥ to'o bá hoñ'a'i, ne xá hño'a xcá ehe. Y nubyá dí 'bɥheua gatho ja rá thandi Ajuá, ne dí ne ga øhe gatho nú'a xa xi'a'i pa gui xicje.

Ra apostol Pedro bi mamba rá noya Ajuá ja rá ngu ra Cornelio

34 Hangué nura cu Pedro bi madi bi ña ne bi 'ñena:

—Nubyá ha, stá pađi gue xi majuani Ajuá hingui huahna ya ja'i 'ra co ma'ra. 35 Ngue'a nu'á ri

madi gatho nú'u to'o 'yo ja rá ntsu'a ne øt'a nú'a xá hño, masque haburaza dya mengu. ³⁶ Ajuá bi zocje núje dyá me Israelhe pa dá mádihe con gue'a po ra Zidada Jesucristo nú'a to'o ma Hmuhá drí gathohá. ³⁷ Ngu guí paséhá nú'a bi nja nuni ja ma haihe núje dyá xodyohe, ra Xuua bi 'yøt'a ra sistehe, 'mefa ma zi Hmuhá ra Jesu bi futa rá 'bëfi nuni Galilea ne bi 'ño gatho ja ra hai Judea. ³⁸ Ne guí paséhá gue Ajuá bi umba ra Mäca Ndahi ra Jesu nú'a mrá me Nasare pa bi umba ra ts'edi. Nú'á bi 'ño bi 'yøt'a ra hño, ne bi 'yøthe gatho nú'u mi hñeni ne mi pè'tsa ya ts'ondahi. Ra Zidada Jesu mi øt'a njabá ngue'a Ajuá mi 'bái con gue'a. ³⁹ Y nuje go drí damajuanihe gatho nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesu nuni ja ya t'uca hnini Judea ne ja ra dangá hnini Jerusale. Y 'mefa nu'á bi ts'uta ja 'nara pont'i asta himbi tho. ⁴⁰ Pe Ajuá bi 'yøt'e pa rá hñupa bi yopa nte, ne bi 'yøt'e pa bi hnecanja'i pa dá hanthe ma'na'qui. ⁴¹ Pe hingo gatho ya ja'i bi yopa hyant'a, hønseguihe dá hanthe, ngue'a Ajuá xqui huancahe desde rá madi pa ga dahe majuani de gue'a gue nu'á bi yopa nte ma'na'qui de ja ra du. Y nu de ya xqui yopa nte de ja ra du, dá yopa ñuñhe ne dá ntsithehe con gue'a. ⁴² Nepu nu'á bi 'bëpcahe ga zofhe ya ja'i ne ga dahe majuani gue Ajuá go xa hñuts'i'a pa da hñá'mba nguenda nú'u te, ne nú'u xa du. ⁴³ Nehe gatho yá 'mehni Ajuá mi 'bái desde rá madi bi damajuani de ra Zidada Jesu gue nu'a tó'o da gamfribi rá thuhu dra pumbabi yá ts'oqui.

Bi hñanga ra Mäca Ndahi nú'u hingyá xodyo

⁴⁴ Ha de mi m̄anga ra cu Pedro nuya ya noyaya, bá cai ra M̄aca Ndahi ne bi yat'a ja yá coraso gatho nú'ᵤ to'o mi øde nú'a mi m̄anga ra cu Pedro.

⁴⁵ Ha nú'ᵤ ya xodyo myá gamfri nú'ᵤ bá 'ñoui ra cu Pedro, xi bi 'yø ngue'a xqui hñanga ra M̄aca Ndahi nehe nú'ᵤ himyá xodyo. ⁴⁶ Ngue'a bi 'yøde mi ña nehe de ma'ra ya hñacqui nú'ᵤ himi padi, ne mri xocambeni'ᵤ Ajuá. ⁴⁷ Nepᵤ nura cu Pedro bi 'ñena:

—¿To'o ja da hñacuabi da nxistehe núyᵤ to'o xa hñanga ra M̄aca Ndahi ngu stá hañhᵤ?

⁴⁸ Nu'bú ra cu Pedro bi 'bepabi'ᵤ da nxistehe de rá thuhu ra Zidada Jesucristo. Nepᵤ nu'ú bi bantebi ra cu Pedro gue da gohi con gue'ᵤ ma'ra ya pa.

11

Ra apostol Pedro bi xipa ya gamfri me Jerusale de rá ts'edi Ajuá

¹ Bi 'yøde nú'ᵤ ya apostol ne ma'ra ya gamfri mbi 'bᵤ Judea gue ne nú'ᵤ himyá xodyo ya xqui hñanga rá noya Ajuá. ² Ne mi menga ra cu Pedro pa Jerusale, ja bá nuuini nú'ᵤ yá mixodyoui ya myá gamfri pe mri denbatho yá nzai ya xodyo. Nú'ú bi zai ra cu Pedro, ³ ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá cat'a ja yá ngu nú'ᵤ ya 'ñøhø hingingá xodyo ne xcá ñuni con gue'ᵤ?

⁴ Nu'bú ra cu Pedro bi metuabi gatho nú'a xqui nja desde ra m̄adi ne bi 'ñembabi'ᵤ:

⁵ —Nuga ndí 'bᵤhni ndí apabi Ajuá ja ra hnini Jope, ne dá handa 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bá ja'mi de mahets'i 'ñena 'nara dangá dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani, ne bi zøhø habᵤ ndí 'bᵤi. ⁶ Ne

dá handa xá hño te mi cuni, dá handi mi cu gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'u ja goho yá ua, ne ya qu'eña ne ya ts'int's'u. ⁷ Ne dá øde 'nara noya bi 'ñengagui: “Pedro, ju nuyu ya mbo'oni ne ya zu'ue, ne hyo pa gui tsi.” ⁸ Ne dá embabi: “Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'mu stá tsi nú'a xá nts'o ne hingui t'axi.” ⁹ Nepu nú'a ra noya de mahets'i bi yopa ña ne bi 'ñengagui: “Oguí embabi xá nts'o nú'a xa xuca Ajuá ne xá nt'axi.” ¹⁰ Bi njabu hñu'qui, nepu bi njuts'i pa mahets'i nú'a ra dutu. ¹¹ Ha nú'a ra ora'a bi zøhø ja ra ngu habu ndí 'bui hñu ya 'ñøhø xqui 'bèhni de Cesarea pa da zixcagui. ¹² Y nura Maça Ndahi bi 'ñengagui ga mε'be'u, masque himyá xodyo. Nehe dá mε'be nú'u má 'rato ya cu, ne dá tsøñhe dá cathe ja rá ngu nú'a to'o xqui mehna ya 'mehni da zixcagui. ¹³ Nura 'ñøhø'a bi xicje hanja xqui hyandua 'nará εnxε Ajuá de guehni ja rá ngu gue nu'á bi 'ñembabi 'na: “Pεhna 'raya 'mehni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a xa thu'mbabi nehe ra Pedro. ¹⁴ Nu'á go da xi'a'i hanja da za gui mpøhø ne gatho ya mengu ri ngu.” ¹⁵ Ha nu ndá fudi dá ña, bi hñani'u ra Maça Ndahi mahyεgui ngu dá hañhe ra mudi nehe. ¹⁶ Ra ora'a dá beni de nú'a xqui mangu ma zi Hmuhu nú'bu bi 'ñena: “Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ahú ma gui nxistehhu co ra Maça Ndahi.” ¹⁷ 'Bu Ajuá njabu rá paha xa umbabi'u ra Maça Ndahi ngu bi 'racaguihu núju dí camfrihu ma zi Hmuhu ra Jesucristo, to'oguiga pa go ga hacua rá 'bεfi Ajuá.

¹⁸ Ha nu mi 'yøde njabu nú'u ya cu mi 'buhni Jerusale, ya bi go'tatho yá ne, ne bi nsunda Ajuá bi 'ñena:

—iNjabu rá paha Ajuá gue da ñobri nehe nú'u

hingyá xodyo pa da mε'tsa ra te pa nzantho ngu nú'a dí pε'tshε nehe!

Ya gamfri me Antioquía

¹⁹ Desde bi tho ra cu Teba, bi mudi bi t'utsa nú'ε ma'ra ya gamfri. Hanguε nu 'ra de gue'ε bi 'bat'i gá ma Fenicia, ha nu ma'ra Chipre, ha nu ma'ra Antioquía. Y nu habε gá ma'ε bá zo yá mixodyoui de rá noya Ajuá, hinto ma'ra bá zofo. ²⁰ Pe mi 'bε 'raya cu myá me Chipre ne nu ma'ra myá me Cirene, nú'ε bi zønga ja ra hnini Antioquía, y bi zofo nehe nú'ε ya ja'i himyá xodyo de ra hoga nt'øde de ra Zidada Jesu. ²¹ Ajuá bi umba ra ts'εdi'ε ne bi mats'i, ne ndunthi ya ja'i bi hyεpε yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu.

²² Ne mi baði ya gamfri nú'ε mi 'buhnι Jerusale de nú'a mbi ja de guehni Antioquía, hanguε nu'ε bi mehna ra cu Berhna pa guehni. ²³ Ne nu mi zøñ'a bi hyandua rá 'bεfi Ajuá, nu'bá nu'a bi baði gue Ajuá xqui japi'ε, ne nu'a xi bi johya. Ne bi zofo gatho nú'ε xqui gamfri de guehni gue xá hño da sigui da gamfri Ajuá co yá mfeni strá nt'axi ne da zedi yá jamfri. ²⁴ Ngue'a nú'a ra cu Berhna 'namrá hoga cu mi hampa rá ts'εdi ra Maça Ndaħi ne xi mi ja rá jamfri. Y ndunthi ya ja'i bi gamfri ra Zidada por gue'a.

²⁵ Nepε ra cu Berhna bi ma pa Tarso pa da hyonga ra cu Saulo, ne de mi zudi bi zits'i bi mεui pa Antioquía. ²⁶ Ne ja bi 'muhnι'ε maxøgue 'na njeya, ne mri munts'i'ε co ya gamfri, ne bi 'ñutuabi ndunthi ya ja'i de rá noya Ajuá. Y nuni Antioquía ja guehni bi mudi bi thu'mba ya gamfri

gue dya cristiano ngue'a bi gamfri ma zi Hmuh ra Jesucristo.

²⁷ De nuya pa'ra bi bonga 'rayá 'mehni Ajuá de guehni Jerusale pa bi ma Antioquía. ²⁸ Ne 'na de gue'ra mrá thuhu ra Agabo bi 'mai madetho de habra xqui munts'a ya cu ne bi ma gue xqui xipa ra Maça Nda'hi gue mi ma da nja 'nara danga thuhu maxogüe rá nguni ra ximhai. Y ha bi njabra nú'ra ya pa mrá nda ra Claudio. ²⁹ Nebra nuya gamfri de Antioquía bi beni gue da mempa 'nara mfats'i nú'ra ma'ra ya gamfri mi 'bra nuni Judea, bi uni cada 'na de gue'ra ngu nú'a mi tsapa yá ts'edi. ³⁰ Y nú'a ra mfats'i bi un'ra bi 'bempa nuya nda de ra nija Judea, y go bi hñaxa ra cu Berhna co ra cu Saulo pa guehni.

12

Bri tho ra apostol Cobo, nebra ra apostol Pedro bri jbra nts'ahni

¹ Nuya pa'ra ra nda Erode bi mudi bi 'yø'tua ra nts'o'mai ya gamfri. ² Nú'a bi manda da thecua rá 'yuga ra apostol Cobo rá cu ra apostol Xuua. ³ Ha nu mi hyandi'a gue ya xodyo mri ho njabra, nu'bu bi manda dra jbra ra apostol Pedro nehe. Ne bri jbra ja 'nará ngo ya xodyo de rá pa ra thuhme nsinque rá nzoi. ⁴ Ha nu mri jbra bi jot'a fadi ne bi t'ent'ua ja yá 'ye goho ya hmunts'a soldado pa da su'a, cada 'nara hmunts'i mi goho ya soldado. Ngue'a ra Erode mi beni gue de xa ua ra ngo de ra pascua xa ponga de ra fadi pa xa thoma ja yá thandi ya ja'i. ⁵ Pe nu de mi ofadi ra cu Pedro ne

mri su xá hño, nuya gamfri himi tsaya mi apabi Ajuá por gue'a con gatho yá jamfri.

Ra Zidada bi xocuabi ra apostol Pedro ra gosthi fadi

⁶ Y nú'a ra xuui'a ante da manda ra Erode dua ts'i de ja ra fadi, ra cu Pedro mi aha de guehni, y mi that'i co 'nara soldado ja rá 'ñei ne ma'na ja rá ngaha, gatho ri hñu mi that'i co ya cadena, y nu ma'ra ya soldado mi 'bai ja ra gosthi fadi mri su ra cu Pedro pa hinda bøni. ⁷ Y masεctho bi zøhø 'nará εnxε Ajuá ne asta mri yot'a mbo ra fadi, y nura εnxε bi dæni ra cu Pedro pa bi 'ya, ne bi 'ñembabi:

—Nxøni dæma nangui.

Y nura ora'a 'bestho bi xot'a ya cadena de ja yá 'yε ra cu Pedro. ⁸ Ha nura εnxε bi 'ñembabi:

—Dæ'ta ri ngæt'i ne ti'ta ri thiza.

Y nu'á 'bestho bi 'yøt'a njabæ. Nepæ ra εnxε bi 'ñembabi:

—Pat'a ri pat'i ne maha.

⁹ Nu'bá ra cu Pedro bi bøni bi dæna ra εnxε, nixi mi paði gue xi majuani xqui 'yøt'a njabæ ra εnxε ngue'a mi hu rá mæi'a gue mi 'ui'tha. ¹⁰ Ne bi thogui'æ habæ mi 'ba ya mædi soldado, nepæ bi thogui habæ mi 'ba rá ñoho ra hmunts'a soldado, ne 'bestho bi zønga ja ra dænga gosthi dega bøjá nú'a mi ja de thi ja ra 'ñu. Y nú'a ra gosthi'a bi xoguisε. Nepæ bi bøni'æ pa ja ra 'ñu. Y de guehni bi 'ño 'na tæi'æ, nepæ 'bestho ra ora'a ra εnxε bi 'uegue de ra cu Pedro. ¹¹ Nu'bá ra cu Pedro ya bi gæ rá mfeni, ne bi 'ñense:

—Nubyá ha dí pađi gue xi majuañi Ajuá xpá mehni rá enxε pa bi ñangagui de yá 'yε ra Erode ne de gatho nú'ɥ mi ne xa 'yøtcagui ya xodyo.

¹² De mi beni njabɥ ra cu Pedro bi gɥ ra 'ñu bi ma pa ja rá ngu ra nju Maria nú'a rá nana ra cu Xuua, nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. Ne ja mi 'bahni ndunthi ya gamfri mi apabi Ajuá por gue'a. ¹³ Nepɥ nu'á bi gant'a ra gosthi, ne 'nara nxutsi mrá thuhu ra Rode bi ma ja ra gosthi pa da nu to'o mri gant'i. ¹⁴ Y nú'a ra nxutsi 'bestho bi batua rá noya gue go mi gue'a ra cu Pedro. Pe co ra johya mi pe'tsi himbi xocua ra gosthi. Bi nest'ihí bá xipabi nú'ɥ ma'ra ya gamfri gue ya mi 'bahni ra cu Pedro ja ra gosthi. ¹⁵ Nepɥ nu'á bi 'ñembabi:

—¡Xcá 'bε ri mfeni!

Pe nu'á xi mi zedi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Hangue nu'á bi 'ñembabi:

—Hingo gue'a, zai go di gue'a rá enxε Ajuá nú'a su'a.

¹⁶ Pe nura cu Pedro himi tsaya mi gant'a ra gosthi. Ne de mi xoca ra gosthi'ɥ bi hyandi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Nepɥ nu'á xi bi ntsu. ¹⁷ Pe ra cu Pedro mi utua ra seña co rá 'yε gue da go'ta yá ne, ne bi metuabi gue Ajuá xqui pønga ja ra fadi. Nepɥ nu'á bi 'ñembabi'ɥ:

—Xiphɥ ra cu Cobo ne gatho ma'ra ya cu hanja bi za duá pønga ja ra fadi.

Y nu'á 'bestho bi ma de guehni pa ja ma'na ra hnini.

¹⁸ Y nurá hyax'a xi mi tu yá mai ya soldado y himi pa te da beni, ngue'a himi pađi te xqui nja co ra cu Pedro. ¹⁹ Nepɥ ra nda Erode bi manda da yopa thoni'a, pe himbi za bi ts'udi. Hangue nura

nda Erode bi xucua ra uenda nú'ya ya nsufadi, nepu bi manda da tho'ya. Nepu nu'á bi bonga de guehni Judea, bi ma bá 'b'ya ja ra hnini Cesarea.

Ra nda Erode bi du

²⁰ Ra nda Erode xi mri utsa ya me Tiro ne ya me Sidó. Pe nuya mengu de guehni bi go 'nara cohi pa da ma da c'a'tsa ra Erode, pe 'met'o bi gu'tuabi ra Blasto nú'a mi supa rá hudi, pa nú'a da zofa ra Erode pa da za da ñaui'ya, pa njabu da bantebi gue ya hinda ntuhni'a con gue'ya. Bi 'yot'e njabu ngue'a ra Erode mi ja rá nsu pa da umba nsuqui ya me Sidó ne ya me Tiro da ts'ocui te da zi'ya ja yá hai. ²¹ Hangué 'nara pa ra Erode bi zohna ya me Tiro ne Sidó, y nú'a ra pa'a xqui nhye dega nda, bi hñudi ja ra hudi habu mi ja ra ts'utbi ne bi mudi bi zofa'ya. ²² Nepu nú'ya ya ja'i xqui munts'ni xi mi thø ya hmafi mi ena:

—¡Núni dí øhu ña, go 'nara zidada, hingrá ja'!

²³ Nura ora'a 'nará enxε Ajuá bi japi bi hñenga ra Erode ngue'a hinxqui umba rá nsu Ajuá pa da ña njabu, ngue'a nu'á xqui guse ra ts'edi. Hangué ra Erode bi zu 'nara ts'ohñeni nú'a bi yu 'raya zu'ue mbo rá mai, ne 'bestho bi du.

²⁴ Ha nuya pa'ya bi 'ño bi ntanga rá noya Ajuá habaraza ya hnini.

²⁵ De mi ua yá 'befi ra cu Berhna co ra cu Saulo nuni Jerusale bi bõni pa bi menga Antioquía, ne bá 'ñoui ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Marco.

13

Ra apostol Berhna ne ra apostol Saulo bi m̄adi bi 'ño bi m̄amba rá noya Ajuá

¹ Mbi 'b̄u ja ra nija nuni Antioquía 'rayá 'm̄ehni Ajuá ne 'raya xahnate, ra cu Berhna ne ra cu Simu nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Negro, ne ra cu Lucio nú'a mrá me Cirene, ne ra cu Saulo, ne ra cu Manaén nú'a bi teui mahyεgui ra ndá Erode.

² 'Nara pa xqui munts'i mi x̄ocambeni Ajuá ne xqui ayuna. Nep̄u ra M̄aca Ndahi bi 'ñembabi'̄u:

—'Uegaguih̄u ra Berhna ne ra Saulo pa da m̄e nú'a ra 'b̄efi stá umbi.

³ Nu'b̄á ya cu bi ayuna ne bi 'yapa Ajuá po ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne bi h̄ñu'tsua yá 'yε'̄u, nep̄u bi 'ñehui'̄u.

Ya apostol bi m̄amba rá noya Ajuá nuni Chipre

⁴ Nu'b̄á ra cu Berhna ne ra cu Saulo xqui m̄ehna ra M̄aca Ndahi da m̄e rá 'b̄efi Ajuá ne bi zits'i pa bi ma ja ra hnini Seleucia, ne de guehni bi ma co ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja 'nara zi hai rá thuhu Chipre bí o madetho de ja ra ndehe.

⁵ Nu mi z̄onga de guehni ja ra hnini Salamina ja rá hyo ra ndehe bi m̄adi bi m̄amba rá noya Ajuá mbo ja yá nija yá mixodyoui. Ne mi 'ñoui'̄u ra cu Xuua mi faste nehe.

⁶ Y de ya xqui 'ranga gatho max̄ogue ra hai de Chipre bi z̄u ma'na ra zi t'̄uca hnini mrá thuhu Pafos ja rá hyo ra ndehe. Ne de guehni bi nth̄eui 'nara xodyo mrá thuhu ra Barjesu mrá 'ñete ne mi 'ñet'a b̄adi de Ajuá.

⁷ Nú'a nzantho mri 'ñoui ra ndá Sergio Paulo nú'a xi mrá nimfeni. Nep̄u nú'a ra ndá bi zohna ra cu Berhna ne ra cu Saulo ngue'a mi ne da 'ȳotua rá noya Ajuá.

⁸ Ne nú'a

ra 'ñete'a mi t'embi nehe ra Elima rí bõni da 'ñena 'ñete, nú'á bi nõt'ua ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne mi ne da hñacuahma ra nda pa hinda gamfribi nú'a mi udi'ũ. ⁹ Nu'bú ra cu Saulo nú'a xa thu'mbi nehe ra Paulo, mi hampa rá ts'edi ra M̄aca Ndahi ne xi bi nũ'ta nú'a ra 'ñete, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—iNu'i 'nagrá 'yũ'tate ne 'nagrá c'uamba, rá t'ũ'i ra ts'ondahi grí ʉtsa gatho nú'a xá hño! ¿Hanja xi guí ts'ocua yá mfeni nú'ũ ne da gamfri Ajuá? ¹¹ Nubyá Ajuá ma da castiga'i. Ma gui ngoda pa ndunthi ya pa, nixi da za gui hyanda ra hyadi.

'Bestho ra ora'a bi go'mba yá da 'nara 'bexuui, himbi za bi hyandi. Nepũ mi honi to'o da gũhni ngue'a ya himi tsa da hyandi. ¹² Nu'bú nú'a ra nda nu mi hyanda nú'a bi nja, bi gamfri Ajuá ngue'a xi bi ho nú'a bi 'yøde de ra Zidada.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi 'ño ja ra hnini Antioquía de Pisidia

¹³ Ra cu Pablo co nú'ũ ma'ra mi 'ñoui bi gũ ra motsa de guehni Pafos pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja ra hnini Perge de ja ra hai Panfilia. Pe nura cu Xuua bi 'uegue de gue'ũ, bi menga pa Jerusale. ¹⁴ Nepũ de guehni Perge bi gũ yá 'ñu bi ma'ũ pa ja ra hnini Antioquía nú'a bí ja ja ra hai Pisidia, ne bi 'mũhni 'raya pa. Ne nú'a ra pa dega tsaya bi yũ'ta ja yá nija yá mixodyoui ne bi hñudini'ũ. ¹⁵ Nepũ de mi uadi bi the'ta ra M̄aca T'ofu nú'a xa 'yofu ra Moise ne nú'ũ xa 'yofu ma'ra yá 'mẽhni Ajuá, nu'bú ya nda de ra nija bi zohna ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi 'ñembabi:

—Zi cuhũ, 'bũ guí ne te gui xiphũ ya ja'i pa gui zofohũ, da za gui xiphũbya.

16 Nu'bu ra cu Pablo bi 'mai ne bi 'ñu ra seña co rá 'yε pa hinto da ña ne bi 'ñembabi:

—Nú'ahu gyá me Israelhu, ne gatho'ihu guí tsuhu Ajuá, 'yøhu núna ma ga xi'ahu. 17 Nu Ajuá nú'a ri xøcambeni ma ja'ihu ya me Israel bi huahna nú'u ndu ma dadahu pa bi japi'u, ne bá nxandi nuni Egipto de mi 'buhni ngu myá nzøhø'u. Nepu Ajuá co rá danga ts'edi bá pøni'u de nú'a ra hai'a. 18 Ne bi zetua yá nts'o'mai de guehni ja ra mbonthi ngu ñote njeya. 19 Nepu Ajuá bi huata yoto ya hnini de nuni ja ra hai Canaán, pa go bi t'umba nú'u ndu ma dadahu pa ja bi 'muhni'u. 20 De guehni Ajuá bi hñuxa ya nzaya pa bi manda'u ngu goho nthebe made ya jeya, asta bi 'mai ra baði Samue pa bi sigui bi manda nehe'a. 21 Nepu nu'ú bi 'yadi 'nayá nda pa da nda de gue'u. Y Ajuá bi umba ra Sau pa bi nda ñote njeya, nú'a mrá t'u ra Cis, mi gue'a 'nara 'ñøhø desde yá t'u ra Benjami. 22 Y 'mefa Ajuá bi zica ra Sau dega nda, pa go bi hñuxa ra Davi. Ne bi ma de gue'a bi 'ñena: “Nuni ra Davi rá t'u ra Isaí, guehni stá hopa rá 'mai, ne ma da 'yøtca gatho nú'a ma pahaga.” 23 Y de ja yá t'u ra Davi bá ehe ra Jesu. Y nú'a ra Jesu go gue'a xqui hñuxa Ajuá pa da pøhø ya ja'i de Israel ngue'a njabu xqui ñagui. 24 Ne ante da mata rá 'befi ra Jesu, nura Xuua mi zofo gatho ya ja'i de Israel gue da ñobri ne da nxistehe. 25 Ne de ya mi ma da ua rá 'befi ra Xuua bi 'ñena: “Nuga hingo gueque ngu guí beñhu gue go gueque nú'a xi guí tømhu. Pe 'mefa de gueque xa 'ñepu ma'na nú'a to'o ma'na ja ndunthi rá nsu de gueque, nú'a hindí 'ñepcagui nixi ga xo'tua yá thiza.”

26 Zi cuhu, nú'ahu yá ja'i'ihu ra Abrá, ne nú'ahu

guí tsuh_u Ajua, pa gue'ah_u xpá 'behni nuna ra noya pa gui mpøhøh_u. ²⁷ Nuya me Jerusale ne yá nda'ú himi pađi'ú to'o gue'a ra Jesu, y nixi mi tso yá mfeni'ú te 'be'a mi ne da ma nú'ú ya noya bi 'yofo maya'b_u yá 'mehni Ajua, masque mi he'ti'ú nú'a ra pa dega tsaya. Hangue nu'ú bi 'ye'mbi pa da hyo pa bi njab_u ngu nú'a xqui mąnga maya'b_u yá 'mehni Ajua. ²⁸ Ne masque hinhya'm_u bi zutua 'nara ts'oqui xqui 'yø't'e'a pa xa za xa hyohma, pe nu'ú bi 'yapa ra Pilato pa da manda'a da tho. ²⁹ Ne bi uadi bi 'yø'tuabi'ú gatho ngu nú'a xqui 'yofo yá 'mehni Ajua ja ra Maça T'ofu, nep_u bi ja'ma de ja ra pont'i pa bá t'agui. ³⁰ Pe nu Ajua bi japi bi yopa nte de ra du. ³¹ Ne nú'ú to'o xqui 'ñoui de Galilea pa Jerusale, go gue'ú bi hyandi ndunthi ya pa 'mefa de xqui yopa nte. Ne nubya go gue'ú ri damajuani de gue'a ja ya ja'i.

³² Hangue nuje dí xi'ahe ra hoga noya gue Ajua ya bi 'yø't'e nú'a xqui ña'tua ndu ma dadah_u. ³³ Y nú'a xqui ña'tuabi'ú go bi 'racj_u núj_u dyá batsih_u de ndu ma dadah_u, ngue'a bi japi da yopa nte ra Zidada Jesu de ja ra du, ngu xa nt'ofu ja rá ñoho ra Salmo ne ena njaua: “Nu'i go gue'e ma T'ú'i, ne nubya ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri dadagui.” ³⁴ Ajua xqui ma gue mi ma da japi da yopa nte de ra du, ne nurá ndo'yo'a hinda 'ya ja ra hai. Hangue bi mąnga njaua ja ra Maça T'ofu: “Ga 'ra'ah_u gatho nú'ú ya japi stí ña'tua ra Davi.” ³⁵ Nehe ja ma'na ra Salmo bi 'ñenga njaua ra Davi: “Stá pađi gue nu'i hingui ma gui hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hmąca 'begogui.” ³⁶ Xi majuani ra Davi bi 'yø'tua rá paha Ajua de nú'ú

ya pa bi nte'a ne mi pɛpabi nuyá ja'i'a. Nɛpɛ bi du ne bi t'agui, ha nurá ndo'yo bi 'ya ja ra hai ngu gatho nú'ɥ ma'ra ndu ma dadahɥ. ³⁷ Pe nura Zidada Jesu himbi 'ya rá ndo'yo ja ra hai, ngue'a Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du. ³⁸ Hangué zi cuhɥ, dá zo ri mfenihɥ núna dí xi'a'ihɥ, gue por gue'a da za gui tsuhɥ ra pumbate de ri ts'oquihɥ. ³⁹ Nurá ley ra Moise himi tsa ja da ts'uhni ra pumbate, pe nubyá gatho nú'ɥ to'o camfri ra Zidada Jesu, ya xra pumbabi yá ts'oqui. ⁴⁰ Hangué nubyá jamasuhɥ pa hinda za'ahɥ nú'a xa mą́nga yá 'mɛhni Ajuá ne bi 'ñena njaua:

⁴¹ Nú'ahɥ guí ɔtbuhlathohɥ, 'yøhɥ. Ma gui 'yøhɥ nú'a ma ga ɔt'e co ma ts'ɛdi, pe ma gui 'mɛdihɥ.

Ngue'a núga drá Ajuá ma ga ɔt'a 'nara dą́nga t'ɔt'e de nú'ɥ ya pa gri 'buhɥ,

pe nu sta si'ahɥ, hingui ma gui camfrihɥ.

⁴² Y nu mi uadi bi mą́nga njabɥ ra cu Pablo, bi bɔ́nga de ja yá nija ya xodyo mahyɛgui co nú'ɥ mri 'ñoui. Y mi 'buhni 'ra himyá xodyo, ne bi bą́ntebi ra cu Pablo da gohi pa ma'na ra pa dega tsaya pa da yopa zofó'ɥ ma'na'qui. ⁴³ Ne mi ua ra hmunts'i ja ra nija, ndunthi ya xodyo ne ndunthi ma'ra ya ja'i nú'ɥ xqui dɛmba yá jamfri ya xodyo, bi gamfri nú'a bi xipabi ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi mɛui. Ne nu'ú bi xipi gue mahyoni da zɛdi yá jamfri ne da sigui da 'mɛ ja rá hñoja'i Ajuá.

⁴⁴ Y rá hñato'a ra pa dega tsaya bi munts'a maxøgue nú'a ra hnini'a pa da 'yøtua rá noya Ajuá.

⁴⁵ Pe nu mi hyanda ya xodyo gue xi mi ndunthi ya ja'i, xi bi bø yá cuɛ ngue'a mi ne da nsehɛ'ɥ, ne bi mɛdi bi mą́ gue nú'a mi mą́nga ra cu Pablo hinga

majuani, ne bi ñama'ñu'u de gue'a. ⁴⁶ Hangue nura cu Pablo ne ra cu Berhna mi ña con gatho ra ts'edi ne bi 'ñembi:

—Rá mudi dá xi'ahe rá noya Ajuá nú'ahu gyá xodyohu ngue'a mahyoni njabu. Pe hingá ne gá camfrihu, ne guí mansehu gue hindí 'ñep'ahu ra te pa nzantho. Hangue nubyá ma ga zofuhe nú'u hingyá xodyo. ⁴⁷ Ngue'a njabu bi 'bepcahe Ajuá bi 'ñenje:

Stá hux'a'ihu ngu 'nara ñot'i pa gui yo'tuahu yá mfeni gatho ya ja'i,
ne pa gui mañhu ra noya dega pøhøte haburaza maxøgue de ra ximhai.

⁴⁸ Nu mi 'yøde njabu nú'u himyá xodyo xi bi johya ne bi mudi bi mañ'u gue rá noya Ajuá xá hño, ne bi gamfri gatho nú'u xqui thahni pa da me'tsa ra te pa nzantho. ⁴⁹ Ne bi mudi bi hmamba rá noya Ajuá maxøgue ja nú'a ra hai'a. ⁵⁰ Pe nuya xodyo bi 'ñu'tiui ya nda de ra hnini co ya 'bchña nú'u xi ya 'yonija, pa da t'utsa ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne da juui de nú'a ra hnini'a. ⁵¹ Nu'bú ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi huat'a ra hai nú'a mi tu ja yá thiza, gue'a 'nara seña gue ya hinda ma da ñaui ya ja'i de guehni ne hinda ma da dadi de gue'u ngue'a nu'ú himbi ne bi gamfri Ajuá. Nepu nu'ú bi ma pa ja ra hnini Iconio. ⁵² Pe nuya gamfri xqui gohini xi mi johya'u ne mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndañi.

14

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mamba rá noya Ajuá nuni Iconio

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi zønga ja ra hnini Iconio, nep_u bi y_ut'a ja yá nija yá mixodyoui pa bi zofo ya ja'i de rá noya Aju_a co ndunthi ra ts'edi. Ne ndunthi de gue'_u bi gamfri, ngu ya xodyo ngu nú'_u himyá xodyo. ² Pe nú'_u ya xodyo himbi ne bi gamfri bi 'y_u'ta nú'_u himyá xodyo pa da benga ya ts'omfeni de nú'_u ya cu. ³ Hangué ra cu Pablo co ra cu Berhna bi gohni ndunthi ya pa, ne himi tsu da mamba rá noya Aju_a ngue'_a mi camfri gue Aju_a mi fats'i'_u. Ne nu Aju_a mi umbabi'_u ra ts'edi pa da 'yø't'a ya nt'udi ne ya danga t'ø't'e de ja yá thandi ya ja'i pa da gamfri'_u gue nú'_a mi mañ'_u go gue'_a majuañi. ⁴ Pe nuya mengu de guehni xqui hyegue, 'ra mri dēna ya xodyo ha nu ma'ra mri dēna ya apostol. ⁵ Nep_u 'raya xodyo ne 'ra de nú'_u himyá xodyo bi 'ñ_u'ti'_u co ya nda de ra hnini pa da 'yø'tua ra nts'o'm_u ya apostol ne da c'ahni co ya do. ⁶ Pe nura cu Pablo ne ra cu Berhna bi 'yøde de nú'_a mi ma da t'ø'tua'_u, hangué bi 'bat'i ne bi ma pa ja ra hnini Listra ne Derbe, ya hnini de ja ra hai Licaonia. Ne bi thexa ja gatho nú'_a ra hai'_a. ⁷ Ne ja mi mambani rá noya Aju_a.

Ya me Listra bi c'ahna ra apostol Pablo co ya do

⁸ Nuni ja ra hnini Listra mi 'b_u 'nara 'ñøhø himi tsa da 'ño ngue'_a desde mi 'm_u ya mi njab_u, ne hin-hya'm_u xqui 'ño, ha mi huhnitho. ⁹ Nura 'ñøhø'_a bi 'yøde nú'_a mi m_anga ra cu Pablo. Nep_u ra cu Pablo bi n_u'ti ne bi ba_{di} gue mi ja rá jamfri pa da ñ_ani. ¹⁰ Hangué nura cu Pablo bi 'ñembabi nts'edi:

—'Bai manjuantho.

Y nura 'ñøhø'_a 'bestho ra ora'_a bi 'y_enga ra sagui bi 'mai ne bi 'ño. ¹¹ Nep_u ndunthi ya ja'i de guehni

bi hyanda nú'a xqui 'yøt'a ra cu Pablo, ne bi m̄anga nts'edi de yá hñ̄aqui de Licaonia bi 'ñena:

—¡Ma ajuah̄u xa mp̄anga ja'i ne xuá 'ñehe pa ja ra ximhai, xiyu 'bahni!

¹² Hangue ra cu Berhna bi t'embabi gue go mi gue'a ra zidada Jupite, ha nura cu Pablo ra zidada Mercurio ngue'a nú'á go gue'a mi ña'a. Ngue'a mi gue'u yá thuhu yá ajuá ya me Licaonia. ¹³ Nepu nura macja bá tsi ya ndamfri ne bá ha ya thødri pa ja rá nija ra Jupite nú'a mi ja ja ra gosthi hnini, ne ja bi munts'ini co ndunthi ya ja'i pa da nsunda'u ya apostol, ne mi ne da hyopa ya ndamfri dega hñ̄a'ti. ¹⁴ Pe nu mi baði njabu ya apostol bi dunga yá dutu co ra dumui ngue'a hingo rí 'ñepi da t'ø'tuabi'u njabu. Ne bi yut'a ja ra hmuntsja'i ne bi 'ñena njaua:

¹⁵ —¿Hanja guí øthu njabu? Nuje dyá ja'ihe ngu'ahu. Nuje stá ehehe pa ga xi'ahe gue nuya c'oi grí nsundahu hinte ri muui, hangue mahyoni gui 'ueguehu de gue'u pa gui p̄eph̄u Ajuá nú'a te, nú'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho nú'a te ja. ¹⁶ Maya'bu nu'á mi hopta ya ja'i da 'yøt'a gatho nú'a go mi beni'u. ¹⁷ Pe nzantho xa 'ñutuabi'u tengu rá 'mui'a ngue'a xa 'yø'tuabi ya hño, ngue'a go gue'a p̄ehna ra 'ye ne ya hoga sofo, ne 'racju te ga tsihu, ne hubga ma m̄uihu pa ga johyah̄u.

¹⁸ Pe masque ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi xipa ya ja'i njabu pa hinda hyopa ya ndamfri nú'a ma xa t'umbi'u dega hñ̄a'ti, pe xmá hñei pa da hñ̄acuabi'u.

¹⁹ Ra ora'a bi zøhø 'raya xodyo xqui 'ñehe de ra hnini Antioquía ne Iconio. Nú'á bi 'yu'ta ya ja'i pa

bi c'ahna ra cu Pablo co ya do. Nep_u bi g_{ut}'i'ɥ bi p_onga de ja ra hnini pa bá f_ote ngue'a mi hu yá m_{ai}'ɥ gue ya xqui du. ²⁰ Y nu de ya xqui munts'a ya gamfri hab_u mi 'b_enga ra cu Pablo, nú'a ra ora'a bi 'mai ne bi yopa y_{ut}'a ja ra hnini. Nep_u rá hyax'a bi m_eui ra cu Berhna pa ja ra hnini Derbe.

²¹ Ne ja bá m_am_bani'ɥ rá noya Aju_a nehe, ne ndunthi ya mengu de guehni bi gamfri. Nep_u bi mengui pa bi ma Listra, ne bi 'ranga Iconio, nep_u bi ma Antioquía. ²² De nú'ɥ ya hnini'ɥ bi japi da z_edi yá jamfri nú'ɥ ya gamfri mi 'b_hni, bi xipi gue hinda 'uegue de yá jamfri, ne bi xipi gue mahyoni da zeta ya nt'_utsate ne ya ts'othogui pa da hyandua rá nsunda Aju_a. ²³ Ne bi thahna 'raya cu pa da nd_a cada 'nara nija de nuya ya hnini hab_u xqui 'rani. Nep_u bi 'yapabi Aju_a ne bi ayuna, ne nú'ɥ to'o xqui thahni pa da nd_a bi 'y_ent'ua ja yá 'y_e Aju_a nú'a to'o xqui gamfri'ɥ.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mengui pa ja ra hai Antioquía de Siria

²⁴ Nep_u bi thogui bi ma ja ra hai Pisidia ne bi z_oñ'ɥ ja ra hai Pamfilia. ²⁵ Nep_u nu'ú bi m_am_ba rá noya Aju_a ja ra hnini Perge, nep_u de guehni bi ma'ɥ ja ra hnini Atalia. ²⁶ Ne de guehni bi g_u'ɥ ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi menga Antioquía nuni hab_u xqui t'_ent'ua yá 'y_e Aju_a pa bi m_e nú'a ra 'b_efi xqui t'_umbi'ɥ ne ya bi uadi. ²⁷ Ne nu mi z_oni bi munts'a mahy_egui con gatho ya gamfri ne bi xipabi'ɥ gatho nú'a xqui 'y_ot'e co rá ts'_edi Aju_a. Ne bi xipi gue Aju_a bi mats'i pa bi zofonehe nú'ɥ himyá xodyo, ne bi xocua yá mfeni'ɥ pa bi za bi gamfri'ɥ ra Zidada Jesu nehe. ²⁸ Nep_u ra cu

Pablo ne ra cu Berhna bi 'mahni ndunthi ya pa co ya gamfri de guehni.

15

Ya nda de ya gamfri bi munts'a Jerusale

¹ De nú'ᵤ ya pa'ᵤ 'raya cu xqui 'ñehe de ra hai Judea pa ja ra hnini Antioquía bi madi bi xipa gatho ya cu gue pa da mpøhø'ᵤ mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña xqui mąnga ra Moise da thu'tsua gatho ya xodyo nú'ᵤ dya 'ñøhø. ² Nu'bá ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoyau'ᵤ ndunthi. Hangué bi thahna ra cu Pablo ne ra cu Berhna ne ma'ra ya cu pa da ma pa Jerusale da c'a'tsa ya apostol ne ya nda de ra nija de guehni, pa da ñau'ᵤ de nú'a ra seña'a.

³ Nepᵤ ya gamfri de ra nija Antioquía bi 'ñehui nú'ᵤ ya cu. Ne dega 'ñu bi 'ranga ja ra hai Fenicia ne Nsamaria, ne bi xipa ya cu gue nú'ᵤ himyá xodyo ya xqui hyepᵤ yá ndaxjua jamfri ne ya xqui gamfribi rá noya Ajuá nehe. Nu'bá gatho ya cu xi mri johya ndunthi.

⁴ Ne nu mi zønga Jerusale, nuya apostol de guehni ne ya nda de ra nija co ma'ra ya cu mi 'buhni bi umba'ᵤ 'nara hoga 'ñehe. Ne ra apostol Pablo ne nú'ᵤ to'o mi 'ñoui bi xipabi'ᵤ gatho nú'a xqui 'yøt'e co rá mfats'i Ajuá. ⁵ Pe 'raya fariseo mi 'buhni nú'ᵤ ya xqui gamfri, bi 'mai ne bi 'ñena:

—Mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña gatho ya gamfri masque hingyá xodyo, ne dra 'bepabi da 'yøt'a gatho nú'a mąnga rá ley ra Moise.

⁶ Nepᵤ ya apostol ne ya nda de ra nija bi munts'i'ᵤ pa da ña'ᵤ de rá ley ra Moise ne de nú'a ra

seña, ua mahyoni da t'øt'e pa da mpøhø 'na. ⁷ Nepu de ya xqui ña'u ndunthi, ra apostol Pedro bi 'mai ne bi 'ñena:

—Zi cuh, ngu guí paŕe hu ya øt'a ndunthi ya pa Ajuá bi huancagui pa dá umba ra hoga nt'øde de ra mpøhø nú'a hingyá xodyo pa bi gamfri'u nehe. ⁸ Ne Ajuá nú'a to'o patca gatho ma mfenihu bi 'ñudi gue mi ja yá jamfri'u, ngue'a bi umba ra Maça Ndañi'u njabu ngu bi 'racju nehe. ⁹ Njabu stá pa hu gue Ajuá handgaguihu gue dí mahye guihu con gue'u, ngue'a nu'á bi xucua yá mfeni ngue'a bi gamfribi rá noya'a. ¹⁰ Nu'bá ¿hanja hinguí ne gui camfrihu nú'a xa 'yøt'a Ajuá? ¿Hanja guí japhu ya cu da 'yøt'a núna himbi za dá øthu, ne nixi ndu ma dadahu himbi za bi 'yøt'e? ¹¹ Hingui tsa ga øthu njabu. Nujá dí camfrihu gue stá mpøhøhu po rá hñoja'i ra Zidada Jesucristo, y njabu xa mpøhø'u nehe.

¹² Nepu mi uadi bi manga ra cu Pedro njabu, bi go'ta yá ne gatho pa da 'yøde nú'a mi ma ra cu Berhna ne ra cu Pablo. Nu'á bi ma de gatho ya nt'udi ne ya danga t'øt'e xqui 'yø'tuabi Ajuá nú'u himyá xodyo por gue'u. ¹³ Ý de mi uadi bi ña'u bi 'ñenga ra cu Cobo:

—Zi cuh, 'yøhu nú'a ma ga mangá. ¹⁴ Ra cu Pedro ya bi xicju hanja Ajuá xqui madi xqui japa nú'u hingyá xodyo ne go xqui huahna 'ra de gue'u pa nehe'u drá hnini'a. ¹⁵ Hangue bi njabu ngu nú'a xqui 'yofo 'nará 'mehni Ajuá ne bi 'ñena:

¹⁶ 'Mefa de guehna ma ga japi da yopa nja rá hmanda ra nda Davi masque ya xa du, ne masque ya xa nhuati ma da yopa nja ngu rá madi.

17 Pa njab_u gatho ma'ra ya hnini da hyongagui, ne gatho'_u da xøcambenigui ma thuhu.

18 Njab_u bi 'ñena Aju_a nú'_a to'o xa 'yøt'a nuya ya t'øt'e nú'_u bi 'ñudi maya'b_u.

19 Hangue ringue'a nuga dí beni gue hindí 'ñepi ga xaxh_u nú'_u hingyá xodyo nú'_u xa hyεp_u yá ndaxjua jamfri ne xa gamfri Aju_a. 20 Hønsε mahyoni ga opabih_u pa ga hæcuah_u hinda zipa yá ngø ya mbo'oni nú'_u xa hñ_a'tua ya c'oi. Nehe ga oph_u gue hinda hñuxui 'nara 'bεhñ_a nú'_a hingue xi rá 'bεhñ_a, ne hinda zipa yá ngø nú'_u ya mbo'oni hinxra 'bømba yá ji. Nehe ga xiph_u gue hingui ho da zipa yá ji ya mbo'oni. 21 Nuga dí beni ga xiph_u njab_u ngue'a desde ya'b_u 'bui to'o he'tuabi rá ley ra Moise tat'a pa dega tsaya ja gatho ya hnini.

22 Hangue nuya apostol ne nú'_u ya nd_a de ra nij_a ne gatho ya gamfri bi beñ'_u gue xá hño da huahna 'raya cu pa da mεhna Antioquía co ra cu Pablo ne ra cu Berhna. Ne bri thahna yoho ya d_anga cu, ra cu Juda nú'_a xqui thu'mbabi nehe ra Barsabá, ne ra cu Sila. 23 Ne bi umbabi'_u 'nara hε'mi pa da hñ_a'tsua ya cu nuni Antioquía hab_u mi ena:

“Núje dyá apostolhe ne núje dyá nd_ahe de ra nij_a, ne gatho ya cu de guecua Jerusale, dí pεn'aheb_u ra nzengua nú'ah_u ma cu'ihe hingyá xodyoh_u guí 'b_uh_ub_u Antioquía, ne nú'ah_u guí 'b_uh_ub_u ja ra hai Siria ne Cilicia. 24 Stá p_ahe gue 'raya cu de guecua xa ma xqui mab_u nsinque ma nsεquihe, ne xpá xax'ah_u, y co nú'_u yá noya xa xi'ah_u'_u xa ts'oc'a ri mfenih_u. Xa xi'ah_u gue mahyoni gui 'yøth_u nú'_a ra seña xqui m_anga ra Moise, ne mahyoni gui 'yøth_u gatho nú'_a bi mañ'_a ja ra ley.

25 Hangué nuje dá beñhe xá hño ga huañhe 'raya cu de guecje pa ga peñheb_u da ma da c'a'ts'ah_u pa da meui mahyegui ma zi cuh_u ra Berhna ne ra Pablo. 26 Nuy_u ri yoho xa hñuxa yá te pa da mamba rá noya ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. 27 Hangué stá pen'aheb_u ra cu Juda ne ra cu Sila, y nú'ú go ma da xi'as_u nehe núna dí xi'ahe. 28 Ra Maça Ndañi, necaguihe stá beñhe gue xá hño hinga 'bep'ahe ndunthi ya hmanda, hønse ga 'bep'ahe gui 'yøth_u nú'a xi mahyoni. 29 Hangué oxqui ma gui tsiph_u yá ngø ya mbo'oni nú'u xa hña'tua ya c'oi, ne oxqui ma gui tsiph_u yá ji ya mbo'oni, ne oxqui ma gui tsiph_u yá ngø ya mbo'oni nú'u hinxra 'bømba yá ji, nixi gui hñuxh_u 'nara 'beñña nú'a hingue xi ri 'beññah_u. 'B_u gui jamasuh_u hingui øth_u nuya t'øt'e dí xi'ah_u, nu'bú gui 'buh_u xá hño. Nsøct'a ndí ne ga xi'ahe. Nubyá Ajuá da max'ah_u.”

30 Nep_u nú'u to'o xqui 'behni bi ma pa Antioquía. Ne mi zøñ'u bi munts'a gatho ya gamfri ne nu'ú bri dapabi ra he'mi. 31 Y nu mi uadi bi hñe'ti'u, xi bi johya co nú'a ra danga hum_u xqui 'bempabi. 32 Ra cu Juda ne ra cu Sila myá 'meñni Ajuá nehe, ne mi ña'u co rá ts'edi'a, hangué bi zofo ya cu ne bi nupa yá mfeni'u pa da ze yá jamfri. 33 Ne bi gohni ndunthi ya pa con gue'u. Nep_u 'mefa ya cu me Antioquía bi 'ñedi co 'nara hmäte pa da menjhma pa Jerusale hab_u xqui 'behni. 34 Pe nura cu Sila bi beni gue ja da gohni'a nuni Antioquía. 35 Nehe ra cu Pablo ne ra cu Berhna ja bi gohni nehe'u, ne mi udi ra hoga nt'øde de rá noya Ajuá co ma'ra ya cu de guehni mi mfax'u.

Ra apostol Pablo bi yopa 'ño ma'na'qui bi mamba

rá noya Ajuá

³⁶ Nep_u xqui tho 'raya pa, ra cu Pablo bi 'ñembabi ra cu Berhna:

—Maha ma'na'qui, ma ga c'a'tsh_u ya cu gatho nú'_u ya hnini hab_u dá mām_f rá noya Ajuá pa ga nuh_u te gra ma'_u.

³⁷ Ra cu Berhna mi neh_m xa zixa ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. ³⁸ Pe ra cu Pablo bi 'ñena gue hinxá hño da zits'i'a ngue'a 'nara pa mri 'ñoui bi 'uegues_ε de guehni Panflia, ne ya himbi ne bi m_εui'_u da mamba rá noya Ajuá.

³⁹ Y por gue'a ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoya'_u, nep_u bi beni gue ma'na xá hño da ma 'ra 'namb_u. Hangue nura cu Berhna bi zixa ra cu Marco, ne bi m_εui ja ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Chipre. ⁴⁰ Ha nura cu Pablo bi huahna ra cu Sila pa da m_εui. Ne nuya cu de guehni Antioquía bi 'y_εnt'uabi'_u ja yá 'y_ε Ajuá. ⁴¹ Nep_u bi g_u yá 'ñu bi ma'_u pa ja ra hai Siria ne bi 'ranga Cilicia, ne mi nupa yá mfeni ya cu mbi 'b_ui de guehni pa da z_εdi yá jamfri.

16*Ra Timoteo bi m_εui ra Pablo ne ra Sila*

¹ De mi z_ønga ra cu Pablo co ra cu Sila ja ra hnini Derbe, de guehni bi thogui pa rí ma Listra, y ja bi nth_εuini 'nara gamfri rá thuhu ra Timoteo, nurá naná mrá xodyo ne mrá gamfri'a, y nurá dada mrá me Grecia. ² Ha nuya cu mbi 'b_u Listra ne Iconio mi ñá xá hño de ra cu Timoteo. ³ Ha nura cu Pablo m_i ne da zits'i pa da m_εui'a. Pe 'm_εt'o bi japi da thu'tsua nú'a ra seña m_ānga rá ley ra Moise, pa hinda b_ø yá cu_ε nú'_u ya xodyo mi 'b_uhni,

ngue'a gatho'ᵁ mi paḍi gue mrá me Grecia rá dada. ⁴ Nepᵁ nu'ᵁ bi ma de guehni bi thogui pa ja ma'ra ya hnini, ne mi xipa ya cu nú'ᵁ ya noya xqui mehna ya apostol ne ya nda de ra nija nuni Jerusale pa da 'yøt'e'ᵁ. ⁵ Ne njabᵁ ma'na bi te yá jamfri gatho nú'ᵁ ya gamfri de nú'ᵁ ya hnini habᵁ xqui 'rañ'ᵁ. Ne hyastho mi 'yo mi camfri ma'ra ya ja'i de rá noya Ajuᵁ, ne mi munts'ini ma'ra ya cu.

Ra apostol Pablo bi hyanda 'nara me Macedonia ngu dega t'i

⁶ De guehni bi thogui'ᵁ pa bi ma ja ra hai Frigia ne Galacia, ngue'a ra Maça Ndaḥi himbi hopabi da thogui ja ra hai Asia pa da mamba rá noya Ajuᵁ de guehni. ⁷ Ne bi thogui'ᵁ pa bi ma ja ra hai Misia, ne mi ne xa mahma'ᵁ pa ja ra hai Bitinia, pe rá Maça Ndaḥi ra Jesu himbi hopi da ma'ᵁ. ⁸ Hangué bi thoguitho de guehni Misia pa bi ma ja ra hnini Ntroa. ⁹ Ne mi nxuui ra cu Pablo bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bi hyanda 'nara 'ñøhø mrá me Macedonia, mi 'bahni ne bi 'ñembabi: “Thogui pa Macedonia pa grí faxcaheni.” ¹⁰ Ne nu mi hyanda njabᵁ ra cu Pablo nú'a ra nt'udi'a ngu dega t'i, 'bestho dá hñocje pa dá mahe ja ra hai Macedonia, núga drá Luca ne ra cu Pablo ne nú'ᵁ ma'ra ya cu. Dá pahe gue Ajuᵁ mi pencahe pa ma grá mañheni ra hoga nt'øde de ra mpøhø.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Filipino

¹¹ Hangué dá pøñhe de guehni Ntroa dá jahe ra motsa pa dá 'raxhe ja ra ndehe. Ne dá mahe manjuantho ja ra zi t'uca hai rá thuhu Samotracia o madetho ra ndehe. Nepᵁ rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Neapoli de ra hai Macedonia. ¹² De

guehni dá mahe pa Filipino gue'a 'nará hnini ya me Nroma, ne gue'a 'nara danga hnini de ra hai Macedonia. Y ja dá 'buheni 'raya pa. ¹³ Ha ra pa dega tsaya dá pøñhe de ra hnini ne dá mahe ja ra dathe hab_u xqui nzai ya ja'i da ma dua apabi Ajuá. Ne ja dá huheni hab_u xqui munts'a 'raya 'behña, ne dá f_uhe dá xiphe de rá noya Ajuá. ¹⁴ Ne 'na de gue'_u mrá thuhu ra Lidia mrá me Tiatira, mi pa ya hoga dutu xqui jat'i dega murado, ne mi xøcambeni Ajuá. Bi 'yøde nú'a mi m_anga ra cu Pablo, y Ajuá bi xocua rá mfeni pa bi gamfri. ¹⁵ Ne bi nxistehe'a con gatho ya mengu rá ngu. Nep_u bi banteguihe bi ñenje:

—'B_u nu'ah_u guí hanth_u gue xi majua_{ni} drá gamfri de ra Zidada Jesu, maha pa ja ra ngu ga 'buh_uni.

Ne bi jacje dá 'buheni 'raya pa.

¹⁶ Ne 'nara pa ndr_a mahe hab_u nzantho mi t'apabi Ajuá, de má 'ñu dá nth_ehe 'nara nxutsi mrá 'b_ego ne mi p_e'tsa 'nara ts'ondahi nú'a mi japi da xipabi te ma suerte mi p_e'tsa cada 'nara ja'i, y nuyá hmu'a mi tah_a ndunthi ra boja po nú'a ra 'b_efi mi p_efi'a ngue'a nura nxutsi'a mrá badi. ¹⁷ Nep_u nu'á bi dengage ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

—Nuy_u ya damey_u go guehy_u yá 'b_ego Ajuá de mahets'i, ne utua ya ja'i hanja da za da mpøhø.

¹⁸ Ndunthi ya pa bi dengage ne nzantho mi m_anga njab_u. Pe ra cu Pablo ya himi ne da 'yøde da m_anga njab_u. Hangu_e bi mpants'i ne bi zofo nú'a ra ts'ondahi mi p_e'tsa nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembi:

—De rá thuhu ra Zidada Jesucristo dí 'b_ep'a'i gui pøni de gue nuna nxutsina.

Y nura ora'a 'bestho bi bønga ra ts'ondahi.

19 Ha nu mi hyanda yá hmu gue ya himi tsa da dahá ra boja co rá 'bɛfi nú'a ra nxutsi, bi bø yá cuɛ ne bi gɥ ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi zi'tsua ya ndá ja ra tai. 20 Ne bi zi'tsua ya nzaya ne bi 'ñembabi:

—Nuya ya 'ñøhø go ya xodyo, ne hønse rí 'ñehe pa da japi da nxaxni ma hninihɥ. 21 Ne udi yá nzai nú'ɥ hindí 'ñepi ga øthɥ ngue'a dyá me Nromahɥ y dí ohɥ ja yá 'yɛ ma ndahɥ me Nroma.

22 Nu'bú nú'ɥ ya ja'i xqui munts'ini bi bø yá cuɛ con gue'ɥ, nepɥ ya ndá bi manda da 'bøcua yá dutu ne dra fɛt'i co ya ts'ɥt'o. 23 Y mi uadi bi hna'mbabi nts'ɛdi, bi jot'a fadi ne bi sipa ra nsufadi gue da su xá hño. 24 Y mi 'yøde njabɥ ra nsufadi, bi cɥ'ta asta xi ra ts'at'a fadi, ne bi ze'mba yá ua ja 'nara danga za habɥ hingui tsa da xocse'ɥ.

25 Pe ngu made ra xuui ra cu Pablo ne ra cu Sila mi apabi Ajuá ne mi tutuabi ya jahña Ajuá, ne gatho ma'ra ya 'yofadi mi øde'ɥ, 26 mi damfri bi nja 'nara danga mbimhai, asta mi 'ñanga yá ua ya jado de ra fadi, ne asta bi xogui gatho ya gosthi fadi, ne bi xot'a gatho ya cadena nú'ɥ mi thət'a ya 'yofadi. 27 Ha nura nsufadi bi nuhu bi hyanda ya gosthi fadi gatho mi xogui, hangue bi gɥca rá mahuai pa xa hñosɛhma'a, ngue'a mi hu rá mɥi gue ya xqui 'bat'a gatho ya 'yofadi. 28 Pe nura cu Pablo bi ma'ti ne bi 'ñembi:

—Oxqui ma gui hñosɛ. Nuje dí 'bɥheua gatho.

29 Nepɥ nura nsufadi bi 'yadi 'nara ñot'i, ne bi yɥt'i hnest'ihɥ asta mri huat'i co ra ntsu, ne bá ndandiñahmu ja yá ua ra cu Pablo ne ra cu Sila. 30 Nepɥ 'bestho bi pøni pa thi ne bi 'yambabi'ɥ bi 'ñembi:

—'Ñøhøh_u, ¿te rá 'be ga øt'e pa ga mpøhø?

³¹ Nu'bú nu'ú bi 'ñembi:

—Camfri ra Zidada Jesucristo pa njab_u gui mpøhø nu'i ne gatho ya mengu ri ngu.

³² Nep_u ra cu Pablo ne ra cu Sila bi xipa rá noya Ajuá nú'a ra nsufadi ne gatho ya mengu rá ngu.

³³ Y mi nxuitho ra nsufadi bi x_ucuabi'_u hab_u xqui t'umba ya mfei. Nep_u nu'á bi nxistehe 'bestho ne gatho ya mengu rá ngu. ³⁴ Ne bi zixa pa ja rá ngu ne bá umbi te bi zi'_u. Y nú'a ra nsufadi ne nú'_u ya mengu rá ngu xi mri johya ngue'a xqui gamfri'_u Ajuá.

³⁵ Nurá hyax'a ya nda bi mēhna ya polecia da xipa ra nsufadi gue da hyegui ra cu Sila ne ra cu Pablo. ³⁶ Hangué ra nsufadi bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Xuá menca ra noya ya nda ga hec'ah_u. Hangué da za gui pøñh_u ne gui maha te rá entho.

³⁷ Pe ra cu Pablo bi zofu nú'_u to bá hā ra noya pa da thegui'_u, ne bi 'ñembi:

—Hina, ngue'a nuje dyá me Nromahe nehe y dí ohe ja yá 'yε ma dānga ndah_u me Nroma, ne bri fetc'ahé ja yá thandi ya ja'i nsinque bi t'angahe 'nara nt'ani, ne bi jotcaguihe ja ra fadi. Ha nubyá go ne da hyegaguihe nsinque to da badi. Hinda za. Duá esε'_u pa da pøngaguihe de guecua.

³⁸ Nu'bú ya polecia bi ma bá xipa njab_u ya nda. Nu'bú nu'ú bi ntsu nu mi badi gue myá me Nroma ne mi o ja yá 'yε ra dānga nda Nroma. ³⁹ Hangué nu'ú bi ma bá apa ra pumbaté ra cu Pablo ne ra cu Sila, bi pøni de ra fadi ne bi bantebi da bøni'_u de ja ra hnini. ⁴⁰ Ha nu mi bønga fadi'_u bi ma ja rá ngu

ra nju Lidia. Ne bá hu'mba yá mui ya cu. Nepu bi ma'u.

17

Ya me Tesalonica bi ñants'i'u

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Sila bi ma bi 'ranga ja ra hnini Anfipoli ne ja ra hnini Apolonia, ne de guehni bi zønga asta ja ra hnini Tesalonica. Ne ja mi jani 'nará nija ya xodyo. ² Y nuni ra nija'a nú'a ra pa dega tsaya ra cu Pablo ngu xi mrá nzai bi ma bi yut'ini hñu semana dega tat'a hñato pa mi ntsanoyau ya xodyo. ³ Mi he'ta ra Maça T'ofu ne mi xipabi'u hanja mi pe'tsi da sufri ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá, ne da du ne da yopa nte. Ne mi embabi:

—Nuna ra Jesu dí xi'ahu go guehna ra Cristo bá pehna Ajuá pa da nda.

⁴ Ne 'ra de ya xodyo bi gamfri ne bi munts'ui ra cu Pablo ne ra cu Sila. Nehe bi gamfri ndunthi ya me Grecia nú'u mri xøcambeni Ajuá, ne ndunthi ya 'behña nú'u xi myá fadi de ra hnini. ⁵ Hangué xi bi bø yá cuε ya xodyo nú'u himyá gamfri, ne bá munts'a 'raya ts'oja'i mbi 'yo dega dahñei ja ra hnini pa bi 'yut'i ne bi japi da ñants'i maxøgue ra hnini. Nepu bi ma'u ja rá ngu ra cu Jasón pa xa gæcjmahá ra cu Pablo ne ra cu Sila pa xa 'yent'ua ja yá 'yε ya ja'i. ⁶ Pe nu'ú mi jo'oni, hangue go bri juca ra cu Jasón co ma'ra ya cu, bi ts'ixa ja ya nda de ra hnini, ne mi mafi nts'edi ya ja'i mi ena:

—Nú'u ya 'ñøhø to'o xa ts'oca gatho ra ximhai co yá ts'ont'udi ya xa zøcjua nehe. ⁷ Nuna Jasón go guehni xa umba nsequi ja rá ngu. Gathoyu hingui øta ma ndahu Nroma ngue'a nuyé ma gue

'b_u ma'na ra nda, ne nú'a ra nda'a rá thuhu ra Jesu, 'na.

⁸ Y nu mi 'yø njab_u ya ja'i ne ya nda de ra hnini, xi bi bø yá cuε gatho ne mri ñahnitho'ú. ⁹ Pe ra cu Jasón ne nú'ú to'o mri 'ñoui bi 'yadi'ú 'nara fiansa pa bi thegui.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Berea

¹⁰ Ne ngu bi nxuui ya cu bi mēhna ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi ma ja ra hnini Berea. Ne nu mi zøni de guehni bi yut'a ja yá nija ya xodyo. ¹¹ Y nuya xodyo de guehni Berea xi myá hoja'i'ú, hingue ngu ya me Tesalonica. Co ndunthi ra paha bi gamfri'ú rá noya Ajuá, ne hyastho mi hongá ja ra Maça T'ofó pa da badi ua gue xi majuañi nú'a mi mañ'ú. ¹² Hangué ringue'a ndunthi de gue'ú bi gamfri, ne 'raya me Grecia bi gamfri nehe, nehe ndunthi nú'ú to'o xi myá fadi ngu ya 'behña ngu ya 'ñøhø, gatho bi gamfri'ú. ¹³ Pe nu mi 'yøde ya xodyo me Tesalonica gue ra cu Pablo mi mangua rá noya Ajuá de guehni Berea, bi ma de guehni'ú pa bá u'ta ya ja'i. ¹⁴ Pe nuya cu de guehni Berea bi dama zixa ra cu Pablo pa bi ma ja ra ndehe. Pe ra cu Sila ne ra cu Timoteo ja bi gohnitho'ú Berea. ¹⁵ Ha nú'ú to'o bi zixa ra cu Pablo bi mēui asta ja ra hnini Atena. Nep_u nu'ú bá pengui bá ha ra noya nú'a bá xipa ra cu Pablo gue da xipa ra cu Sila ne ra cu Timoteo da ma 'bestho pa ja dí nthuini.

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hnini Atena

¹⁶ Ha nu de mi 'buhni Atena ra cu Pablo mi tø'ma ra cu Sila ne ra cu Timoteo, xi mi tu rá mai ngue'a bi hyandi xi mi ja ndunthi ya c'oi nú'ú mi nsunda ya ja'i de guehni. ¹⁷ Hangué bi zofo ya xodyo ja yá

nija, ne nú'ᵤ ma'ra mi xøcambeni Ajuᵤ de guehni. Ne hyastho mi 'yoni ja ra tai mi zofo ya ja'i. ¹⁸ Ne bi ntsanoyau i'raya 'ñøhø de guehni mri nxadi nú'a mi utuabi ya ja'i nú'ᵤ mi t'embi ya epicureo, ne ma'ra mri nxadi de ya estoico. Ne 'ra de gue'ᵤ mi ena:

—¿Te xicjᵤ 'bᵤ nuna 'ñøhø xi ñᵤ ndunthi?

Ha nu ma'ra mi ena:

—'Matho mamba rá noya ma'ra ya zidada.

Nu'ᵤ bi mᵤnga njabᵤ ngue'a ra cu Pablo xqui xipabi'ᵤ de ra Zidada Jesu, ne xqui xipabi gue xqui yopa nte de ra du. ¹⁹ Nepᵤ de guehni bi zixa ra cu Pablo ja 'nara zi loma rá thuhu Areópago, ngue'a mri nzai ja da munts'ini gatho ya ja'i pa da nxahni'ᵤ 'na ngu ma'na, ne bi t'ambabi:

—¿Ha da za gui 'ñutcaguihe nuna ra 'ra'yo nt'utuante guí udi? ²⁰ Ngue'a guí xicaguihe ya 'ra'yo noya hinstá øhe, hangue dí ne ga pahe te rí bonga nuya noya guí mā.

²¹ Bi mᵤnga njabᵤ'ᵤ ngue'a gatho ya me Atena ne ya nzøhø gá ja'i mi 'bᵤi de guehni mri nzai mri munts'i hønse pa da 'yøde ne da mā de nú'ᵤ ya 'ra'yo noya xqui 'yøde.

²² Hangue ra cu Pablo bi 'mai madetho de gue'ᵤ nuni ja ra Areópago ne bi 'ñena:

—Nú'ahᵤ gyá me Atenahᵤ, dí handi gue nu'ahú xi grí xøcambeniᵤ gatho nú'ᵤ ri zidadahᵤ.

²³ Ngue'a de dá thogui de guehni ja ri nijahᵤ habᵤ guí xøcambeni ri zidadahᵤ, dá handa 'nara ata habᵤ nt'ofò ne ena: “Nuna ata ja guecua di xøcambeni nú'a ra ajuᵤ hinhya'mᵤ xa fadi”, njabᵤ ena. Y nú'a Ajuᵤ hinhya'mᵤ xcá pahᵤ, go gue'a dí xi'ahᵤbya.

24 Nú'a Ajuá to'o bi hyoca ra ximhai ne gatho nú'a jaua, go gue'a ra Nda de mahets'i ne de ra ximhai. Nu'á hinguí 'b_u ja ya nija nú'u xa hyoca ya ja'i. 25 Ne nixi hinguí ø'tua ra 'bedi nú'a ø't'a ya ja'i pa gue'a, ngue'a go guesε'a ri 'racj_u ra te ne ra ndahi pa ga j_unsh_u, ne gatho ya t'øt'e nú'u dí hoñh_u.

26 Ne 'nadra ji bi hyoca gatho ya ja'i nú'u 'b_ui hab_uraza nuua ja ra ximhai. Ne nu'á go bi ma hangu ya jeya da nte'u ne hab_u da 'm_u'u. 27 Ajuá njab_u bi hyogaguih_u pa ga hoñh_u'a pa xahma ga ts_udih_u, masque nu'á hinguí 'b_ui yab_u de guec_u.

28 Ngue'a por gue'a dí 'b_uh_u ne dí 'ñ_uanih_u, nja ngu 'rari 'yofoh_u bi 'yofo njaua bi 'ñ_uena: “Xi ma-juani nujá go yá batsiguih_u Ajuá”, njab_u bi 'ñ_uena.

29 Hangue nu'b_u yá batsiguih_u Ajuá, hinda za ga eñh_u gue Ajuá 'nara c'oi dega oro o dega t'axi o dega do nú'a xa hyoca ya ja'i ngu nú'a beni hanja da hyocse'u. 30 Ajuá mi hopi da thoguitho nú'a xqui 'yøt'a ya ja'i maya'b_u ngue'a hinte myá fadi, pe nubyá ri manda gue da ñobri gatho ya ja'i.

31 Ngue'a Ajuá xa hñuxa 'nara pa, ne nú'a ra pa'a ma da hñ_u'amba nguenda gatho ya ja'i de ra ximhai co 'nara hoga ts'utbi. Y nú'a to'o bi hñuts'i pa da hñanga nguenda go gue'a ra Zidada Jesucristo. Ne ngu 'nara nt'udi de gue'a, Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du.

32 Y nu mi 'yøde'u gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, 'ra mi 'ñ_uant'utho, ha nu ma'ra mi ena:

—Ma'na xá hño ma'na ra pa gui xicje nú'a guí ma.

33 Nep_u ra cu Pablo bi 'uegue de gue'u. 34 Pe 'ra de gue'u bi gamfri ne bi d_ueni'a. Ne 'na de gue'u

mrá thuhu ra Nisio, mi gue'a 'na de nuya nda mri munts'ini ja ra Areópago. Nehe 'nara 'behña mrá thuhu ra Damari bi gamfri rá noya Ajuá, co ma'ra ya mengu de guehni.

18

Ra apostol Pablo bi zofo ya me Corinto

¹ Nepu de gue'a ra cu Pablo bi bøni de guehni Atena pa bi ma ja ra hnini Corinto. ² Ne ja bi nthεuini 'nara cu mrá xodyo mrá thuhu ra Aquila, mrá me Ponto ne ja xqui 'ñehe de ra hai Italia, ne mri 'ñoui rá 'behña mrá thuhu ra Priscila. Nú'ú xqui bøni de ra hnini Nroma ngue'a ra nda Claudio bi manda da juui de guehni gatho ya xodyo. ³ Ra cu Pablo bi ma bá 'buhui ra cu Aquila co rá 'behña ngue'a mi 'nada yá 'bεfi'ε, mi hoca ya carpa dega dutu. ⁴ Ne cada ra pa dega tsaya ra cu Pablo mi pa ja yá nija ya xodyo pa mi ñaui'ε, nehe mi ñaui nú'ε himyá xodyo, y mi zofo'ε de rá noya Ajuá.

⁵ Ne nu mi zøhø ra cu Sila ne ra cu Timoteo xqui 'ñehe'ε de ra hai Macedonia, bi zahni'ε ra cu Pablo mi ja ndunthi ra 'bεfi ngue'a hyastho mi zofo ya xodyo mi xipabi gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a xqui mehna Ajuá pa da nda. ⁶ Pe nuya xodyo bi nø'tuabi ne bi zani. Nu'bú ra cu Pablo bi hñaca rá pat'i ne bi huat'i, gue'a 'nara seña gue mi ma da 'uegue de gue'ε ne hinda ma da daði de yá ts'oqui, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahε go ma gui thadisεhε de ri duhε, ngue'a nuga ya hinte dí thadi de gue'ahε. Desde nubya ma ga zofo nú'ε hingyá xodyo.

⁷ De guehni ra cu Pablo bi 'uegue de gue'ε ne bi ma ja rá ngu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Justo mi

'b_u gueta yá nija ya xodyo, ne nu'á mi xøcambeni Ajuá. ⁸ Nep_u 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Crispo mrá ndá de yá nija ya xodyo bi gamfri ra Zidada Jesu con gatho ya mengu rá ngu. Ne ndunthi ya me Corinto bi 'yøtua rá noya Ajuá mi mąnga ra cu Pablo, bi gamfri' _u ne bi nxistehe. ⁹ Nep_u 'nara xuui ra Zidada Jesu bi zofo ra cu Pablo ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Oguí tsu, sigui gui mąnga ra maça noya, oguí tsaya gui ñá. ¹⁰ Ngue'á nuga dí 'b_ui con gue'e, y hinda za to da 'yø't'a ra nts'o'm_ui. Ngue'á ja nuna hninina 'b_ui ndunthi ya ja'i go ma meti, y nú'á ma da gamfrigui.

¹¹ Hangue ra cu Pablo bi gohni 'na njeya made nuni ja ra hnini Corinto. Ne nzantho mi zofo ya ja'i de rá noya Ajuá de guehni.

¹² Pe de nú' _u ya pa mrá ndá ra Galio nuni ja ra hai Acaya, ya xodyo bi 'ñ_u'ti pa da g_u ra cu Pablo, ne bi zix' _u ja ra ts'utbi. ¹³ Ne bi 'ñembabi ra ndá:

—Nuna 'ñøhøna _u'ta ya ja'i pa hinda nsunda Ajuá ngu mąnga rá ley ra Moise.

¹⁴ Ra cu Pablo mi ma da dahmaḥa, pe ra ndá Galio bi 'ñemba ya xodyo:

—'B_u di jahma te xa 'yø't'ah_u nuna ra 'ñøhø, o xa 'yø't'a 'nara ts'ocate nuua ja ra hnini, nu'bú ḥa, da za ga øt'a nú'á guí mañ_u. ¹⁵ Pe nú'á guí mañ_u hønse dega noya ne de ri ley_u, go da nu_u te gui 'yøth_u. Nuga hinte dí 'ñent'i con guehna.

¹⁶ Nep_u bi japi da bøñ' _u de guehni ja ra ts'utbi. ¹⁷ Nu'bú gatho nú' _u himyá xodyo mi 'b_uhni bi mihi ra Soste nú'á mrá ndá de yá nija ya xodyo de nura hnini'á, ne ja bi hna'mbabini nts'edi ja rá thandi ra

nda Galio, pe nu'á nixi bi 'yøt'a ncaso, y nixi hinte bi ma.

Ra apostol Pablo bi menga pa Antioquía, ne ya rá hñu'qui bi mudi bi 'ño bi mamba rá noya Ajuá

¹⁸ Ha nura cu Pablo bi gohi ndunthi ya pa de guehni. Nep_u de gue'a bi 'ñedi gatho ya cu, ne bi meui ra cu Aquila co ra nju Priscila pa bi ma ja ra hai Siria. Ne de má 'ñu bi 'ranga ja 'nara zi t'uca hnini rá thuhu Cencrea. Ne ante da g_u ra motsa'u pa da 'raxa ja ra ndehe, 'met'o ra cu Pablo bi 'ñaxa gatho rá stá pa bi 'yøt'a ra hñá'ti ngu nú'a xqui ma.

¹⁹ Y nu mi zønga Efeso ra cu Pablo ja bi zoguini ra nju Priscila co ra cu Aquila, y nu'á bi ma ja yá nija yá mixodyoui pa bá ñáui'u. ²⁰ Y nu'á bi bantebi ra cu Pablo da gohi 'raya pa, pe nu'á himbi ne.

²¹ Hangue bi 'ñehui'u ne bi 'ñembabi:

—Dí pe'tsi te grá 'b_u Jerusale pa ga øt'a ra ngo nú'a ya ma da dat'i, pe ma ga penga ma'na'qui pa ga c'a'ts'a'ih_u 'b_u Ajuá go rá paha.

Ne bi bøni de guehni Efeso, ne bi g_u ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Cesarea. ²² Nu mi zøni de guehni bi thogui 'bestho pa bi ma Jerusale. Ne nu mi uadi bi zengua gatho ya cu de guehni, bi thogui pa bi ma Antioquía. ²³ Nep_u de ya xqui 'm_uhni 'raya pa, bi bøni ma'na'qui pa bi ma gatho ja ya hnini de ra hai Galacia ne de Frigia pa da nu te gra ma rá 'b_ufi Ajuá, ne mi xipi da zedi yá jamfri gatho ya gamfri nú'u mbi 'b_uhni.

Ra Apolo bi mamba rá noya Ajuá nuni Efeso

²⁴ Nú'u ya pa'u bi zønga Efeso 'nara xodyo mrá thuhu ra Apolo mrá mengu ja ra hnini Alejandría. Xi mi paði da ñá xá hño, ne mi paði xá hño gatho

nú'a m̄anga ra Ndaxjua T'ofó. ²⁵ Nu'á xqui t'utuabi rá noya ra Zidada Jesu desde bi gamfri'a, ne xi mrá ehya mi udi xá hño de nú'a mi pađi de ra Zidada Jesu, masque h̄onse mi pađi de rá sistehe ra Xuua. ²⁶ Ne bi m̄udi bi zofo ya xodyo ja yá nija'ɥ, ne himi tsu. Nepɥ mi 'yøde ra nju Priscila ne ra cu Aquila, bi zixa 'nambɥ pa bi 'ñutuabi ma'na xá hño de rá noya Ajuá. ²⁷ Nepɥ nu'á 'mefa mi ne da ma Acaya, y ya cu de guehni Efeso bi xipabi gue xá hño da ma. Ne nu'ú bi 'yopa 'nara he'mi pa bi m̄empa ya cu Acaya pa da t'umba ra hoga 'ñehe'a. Ne nu mi z̄onga Acaya, nu'á bi mats'i de guehni nú'ɥ xqui gamfri bi rá noya Ajuá. ²⁸ Ne xi mi ntsanoyau ya xodyo ja yá thandi gatho ya ja'i. Nu'á mi xipi ngu nú'a m̄anga ja ra Ndaxjua T'ofó gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá p̄ehna Ajuá pa da nda, ne go gue'a nú'a mi t̄o'mi'ɥ.

19

Ra apostol Pablo bi zofo ya me Efeso

¹ Nura cu Apolo mi 'b̄ahni Corinto, ha nura cu Pablo mbi 'yo ra 'ñu pa mri ma Efeso, bi 'ranga ja 'raya t'øhø xi myá mboza, ne de gue'a bi z̄onga Efeso habɥ mi 'b̄ui 'raya gamfri. ² Nepɥ nu'á bi 'yambabi'ɥ ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gá hñañhɥ ra Maça Ndađi núbya gá camfrihɥ rá noya Ajuá?

Nu'ú bi dađi ne bi 'ñena:

—Hina, nixi stá øhe ua 'b̄u ra Maça Ndađi.

³ Hangue nura cu Pablo bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma sistehe xcá hñañhɥ 'b̄u?

Ne nu'ú bi dađi ne bi 'ñena:

—Rá sistehe ra Xuua.

⁴ Ra cu Pablo bi 'ñembabi'ɥ:

—Nura Xuua mi xi'tsa ya ja'i ngue'a gue'a ngu 'nara seña gue nuya ja'i'ɥ ya xqui ñobri de yá ts'oqui. Pe bi xipabi'ɥ nehe gue mahyoni da gamfri nú'a mi ma da zøhø 'mefa de gue'a, go gue'a ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a bá pɛhna Ajuá pa da nda.

⁵ Ha nu mi 'yøde njabɥ bi nxistehe'ɥ de rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁶ Nepɥ ra cu Pablo bi hñuxa yá 'yɛ ja gatho ya gamfri pa bi hñanga ra Maça Ndaḥi. Y nura ora'a bi ña'ɥ 'rama'na'ño ya hñaquí ne bi mañ'ɥ ngu nú'a xqui xipabi Ajuá da ma. ⁷ Ngu mi 'rɛt'amayoho por gatho nú'ɥ xqui hñanga ra Maça Ndaḥi.

⁸ Ngu hñu nzaṇa ra cu Pablo bi ma ja yá nija ya xodyo habɥ mbi mamba rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'ɛdi. Nu'á mi ntsanoyauí ya ja'i ne mi øt'a 'nara ts'ɛdi pa da gamfri'ɥ nú'a mi xipabi hanja go ri manda Ajuá. ⁹ Pe 'ra de gue'ɥ xi xmá me yá coraso hangue himbi ne bi gamfri, hønse mi tsanba rá noya Ajuá ja yá thandi ya ja'i. Hangué nura cu Pablo bi 'uegue de gue'ɥ, ne bi zixa nú'ɥ xqui gamfri ja 'nara scuela, ne nura xahnate mi 'bɥhni rá thuhu ra Tiranno. Y ja guehni ra cu Pablo mbi mamba rá noya Ajuá hyastho. ¹⁰ Njabɥ bi 'yøt'a yo njɛya pa bi 'yødebi rá noya ra Zidada Jesu gatho nú'ɥ mi 'bɥ ja ra hai Asia, ya xodyo ne nú'ɥ himyá xodyo. ¹¹ Y Ajuá bi umba ra ts'ɛdi ra cu Pablo pa bi 'yøt'a ya danga nt'udi, ¹² asta mi tha'tsua yá nthu'tañaxu ne ma'ra yá dutu nuya da'thi pa mi thani'a ne mi yopa tha'tsuabi ya da'thi

y nu'ú mi ñani, y nu'ú tó'o mi pe'tsa ya ts'ondahi nu'ú mi pøni de gue'ú.

¹³ Pe nu 'raya xodyo myá ñete mi 'yo'ú mi japa ya ts'ondahi da bøni de ja ya ja'i, nepu nu'ú bi beni gue da zapi da 'yenga ya ts'ondahi de rá thuhu ra Zidada Jesu nehe ngu mi øt'a ra cu Pablo. Ne mi embabi ya ts'ondahi:

—Dí xi'a'ithe gui pøni de rá thuhu ra Jesu nú'a manga ra Pablo.

¹⁴ Guehna bi 'yøt'a nú'ú yoto yá t'ú ra Seva nú'a 'namrá nda gá macja gá xodyo. ¹⁵ Pe nu mi 'yøt'ua njaua 'nara ts'ondahi, nu'á bi dadi ne bi ñemba nú'ú ya 'ñøhø:

—Nuga dí paca to'o ra Jesu, ne dí paca to'o ra Pablo, xi nu'ahú, ¿to'o'ihú?

¹⁶ Ha nú'a ra 'ñøhø to'o mi pe'tsa ra ts'ondahi bi ma bá ju nú'ú ya ñete co rá ts'edi ra ts'ondahi ne xi bi na'mbi nts'edi. Ha nu'ú bi nest'ihí bi bøni de guehni myá thelo ngue'a bi thumba gatho yá dutu, ne bi hñaxa ndunthi ya nts'eni. ¹⁷ Y gatho ya xodyo mi 'buhni Efeso ne nú'ú himyá xodyo bi 'yøde'ú nú'a xqui nja, nu'bú nu'ú xi bi ntsu. Ne ma'na xi mri t'e'tsua rá nsu rá thuhu ra Zidada Jesu.

¹⁸ Ne ndunthi de nú'ú xqui gamfri mi pa mri njuani de yá ts'oqui. ¹⁹ Y ndunthi ya 'ñete bi hñaxa yá t'ofu pa bi tsat'a ja yá thandi ya ja'i, ha nuya libro'ú nu mi t'øt'a ra uenda, mri muui ngu made nthebe 'mo ya t'axaboja. ²⁰ Njabu ma'na mri ntanga rá noya Ajuu co ndunthi ra ts'edi.

²¹ Nepu de gue'a ra cu Pablo bi hñuts'i gue da ma da c'a'tsa ya cu asta ja ra hai Macedonia ne Acaya, nepu rí 'ñehe Jerusale, nepu de guehni mahyoni rí ma Nroma. ²² Hangue bi mehna yoho yá mfats'i

da 'mɛt'o pa rí ma Macedonia, bi məhna ra cu Timoteo ne ra cu Erasto. Ha nura cu Pablo bi gohnitho ma'ra ya pa de guehni ja ra hai Asia.

Ya me Efeso bi ñants'i'ɥ

²³ Nú'ɥ ya pa'ɥ bi ñants'a gatho ya me Efeso ngue'a bi zɔnini rá noya Ajuá. ²⁴ Mi 'bɥhni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Demetrio. Nura 'bɛfi mi padi'a mi pøe ya boja dega t'axi. Ne mi 'bɥ yá mfats'i mi hoca ya c'oi de 'nara zinana rá thuhu Diana pa mi papa ya ja'i. Y xi mi təhə ndunthi ra boja. ²⁵ Nepɥ 'nara pa ra Demetrio bi munts'a gatho nú'ɥ yá mfats'i ne ma'ra nú'ɥ to'o mi hoca ya c'oi nehe, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahú guí padihɥ gue co nuna 'bɛfina stá təhɥ ndunthi ra boja, ne hinte stá 'bɛhɥ. ²⁶ Pe ngu xcá 'yøhɥ ne xcá hyanthɥ gue nura Pablo ri 'yo ne mə gue nú'ɥ ya zidada nthoqui, hingyá zidada. Y njabɥ xa hñacua ndunthi ya ja'i gue hinda nsunda ya zidada, hingue hønseua Efeso, nehe maxøgue gatho ma haihɥ Asia. ²⁷ Nuna guehna ma'na xá nts'obyana, ha go guehna ma 'bɛfiɥ dí hanthmahana. Nubyá da ne ma ga 'bɛdihɥ zai, asta ne ra nija de ma zinanaɥ Diana nú'a xi rá nsunda, ma da 'mɛdi nú'a ra nsu pɛ'tsi. Ha ne gue numa zinanaɥ Diana ri nsunda gatho ya ja'i de guecua ja ma haihɥ Asia ne gatho maxøgue ra ximhai.

²⁸ Nu mi 'yøde njabɥ gatho nuyá mfats'i ne gatho nú'ɥ ma'ra to'o mi hoca ya c'oi xi bi bø yá cuɛ'ɥ, ne mi mafi mi ena:

—¡Xi rá nsunda ma zinanaɥ Diana!

²⁹ Ne bi nja ngu ra mpumfri gatho ja ra hnini, ne bri mihi ra cu Gayo ne ra cu Aristarco myá me

Macedonia nú'ᵤ xqui 'ñoui ra cu Pablo. Ne bri jᵤt'i ne bri ts'its'i asta habᵤ mi øt'a yá hmunts'i. ³⁰ Ha nura cu Pablo mi ne xa yᵤt'ini pa xa zofo ya ja'i, pe nuya gamfri himbi hyopi bi yᵤt'i. ³¹ Nehe 'raya ndā de Asia nú'ᵤ mi ntsixui ra cu Pablo, bi mēmpa ra noya gue hinda yᵤt'a de guehni. ³² Nura ora'a xi mbi ja 'nara hmahni ja yá hmunts'i'ᵤ, 'rama'na'ño mi mañ'ᵤ, ngue'a gatho xi xqui mpumfri, ne xi ndunthi de gue'ᵤ nixi mi paḍi hanja xqui munts'i. ³³ Pe nu 'ra de gue'ᵤ bi xipabi ra Jandro hanja xqui munts'i. Nuya xodyo xqui umba ya nt'ent'i ra Jandro pa da 'mai da ña ja yá thandi ya ja'i. Nepᵤ nu'á bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'yε pa da go'ta yá ne. Nu'á mi ne da ñanga yá mixodyoui nú'ᵤ xcrí jᵤ. ³⁴ Pe nu mi baḍi ya ja'i gue mrá xodyo'a, nu'á bi mafi nts'edi ngu yo ora, ne mi ena:

—¡Xi rá nsunda ma zināṇahᵤ Diana!

³⁵ Nepᵤ 'nara ndā de ra hnini bi go'tua yá ne ya ja'i ne bi 'ñembi:

—Nú'ahᵤ gyá menguhᵤua Efeso, habᵤraza xa faḍi gue nuua ja ma hninihᵤ xi drí suphᵤ rá nija ma zināṇahᵤ Diana nú'a xá nsunda, y drí suphᵤ rá c'oi nú'a bá cai de mahets'i bá pεhna ma zidadahᵤ ra Jupite. ³⁶ Guí pahᵤ gue xa faḍi habᵤraza, oguí tu ri maihᵤ, ne ote guí øthᵤ 'bᵤ hinxcá beñᵤ xá hño 'mεt'o nú'a guí ne gui øthᵤ. ³⁷ Nuyᵤ ya 'ñøhø xcuá tsihᵤ hinte xa 'yøt'ahᵤ, ha nixi xa ñama'ñᵤ de ma zināṇahᵤ drí nsundahᵤ. ³⁸ Y nura Demetrio ne nú'ᵤ mā'ra to hoca ya c'oi, 'bᵤ ja te da ñapabi, dá ñapabi ja ra ts'utbi, ne dá nhyanthyaui ja ra nzaya. ³⁹ Nu'bᵤ ja ma'na te gui mañhᵤ, da za gui maha ja ra ts'utbi gui mañhᵤ ja ma hmunts'ihᵤ ngu

m̄anga ra ley. ⁴⁰ Ngue'a pa guecj̄u xá nts'uni. Da za da h̄ñapcah̄u da t'ena gue xi dyá necatuhn̄ih̄u por nuna ra ñunts'i stá øth̄abya, ne hindí pah̄u te ga th̄adih̄u nu sta t'angah̄u.

⁴¹ Nep̄u mi m̄anga njaua ra nd̄a, bi 'ñehui ya ja'i ne bi ua ra hmunts'i.

20

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hai Macedonia ne Grecia

¹ Ha nu mi uadi nú'a ra d̄anga ñunts'i xqui nja, ra cu Pablo bi zohna gatho ya cu pa bi umba 'nara ts'ofu. Nep̄u bi 'ñehui gatho co 'nara nth̄afi ne bi b̄oni de guehni bi ḡu ra 'ñu bi ma pa ja ra hai Macedonia. ² Ne bi yopa z̄oni hab̄u gatho mi 'b̄u ya cu pa bi nupa yá mfeni, nep̄u bi ma pa Grecia. ³ Y nuni ja bi 'm̄hni h̄ñu nzañ̄a. Ne 'm̄efa ya mi ma da ḡu ra motsa pa da 'raxa ja ra ndehe pa dí ma Siria, pe bi 'ȳøde gue ya xodyo xqui go 'nara cohi pa da 'ȳø'tua ra nts'o'm̄ui, hangue nu'á bi beni gue ma'na xá h̄ño da yopa 'ranga Macedonia. ⁴ Ne bi m̄eui ra cu Sopate mrá me Berea, ne ra cu Aristarco ne ra cu Segundo nú'̄u myá me Tesalonica, ne nura cu Gayo mrá me Derbe, ne nura cu Tiquico ne ra cu Trofimo myá me Asia, ne ra cu Timoteo. Mri 'ñoui ra cu Pablo bi z̄onga Macedonia hab̄u ndí 'b̄uiga núga drá Luca. ⁵ Nú'̄u ya cu'̄u bi 'm̄et'o pa ja ra hnini Ntroa ne ja bá t̄øbgaheni. ⁶ Nuje asta mi ua ra ngo de ra nts'ithuhme nsi rá nzoi, dá p̄øñhe de guehni Filipino, dá juhe ra motsa pa dá 'yohe ja ra ndehe cat'a ma pa pa dá ts̄øñhe Ntroa, ne ja dá nth̄eheni nú'̄u ya cu xqui 'm̄et'o, nep̄u ja dá 'b̄uheni yoto ma pa.

Ra apostol Pablo bi zofo ya gamfri nuni ja ra hnini Ntroa

⁷ Y nú'a ndomingo bi munts'a gatho ya gamfri pa da zi ra Maça Nt'oxi. Y ra cu Pablo bi zofo'ᵐ de rá noya Ajuá asta made ra xuui, ngue'a mi ma da bõni'a rá hyax'a 'bestho. ⁸ Y nu habᵐ xqui munts'i'ᵐ mrá tøngu y ja mi zõni ndunthi ya ñot'i. ⁹ Nepᵐ 'nara zi ts'unt'ᵐ mrá thuhu Eutico mi huhni ja 'nara ventana, xqui do'ma ra t'ahã ngue'a ra cu Pablo xi bi ñã ndunthi ya ora. Ne nu mi 'ñãhã bi dagui desde rá hñu ra tøngu asta nja'ti. Y nu mri juts'i 'ñena ya xqui du. ¹⁰ Nu'bú ra cu Pablo bi gai ne bi 'yots'i ne bi hyafi nú'a ra zi ts'unt'ᵐ. Ne bi 'ñembabi ya cu:

—Oguí tsuhᵐ, hinxa du, tetho.

¹¹ Nepᵐ nura cu Pablo bi yopa bõxa ma'na'qui habᵐ xqui munts'i'ᵐ. Ne bi hyeca ra thuhme pa bi zi'ᵐ ra Maça Nt'oxi, ne bi sigui bi ñãui ya cu asta mi hyats'i, nepᵐ bi ma. ¹² Y nu mi ts'ixa nú'a ra zi ts'unt'ᵐ ya mi te xá hño, ne gatho ya cu bi hñu yá mᵐi ne bi johya.

Ra apostol Pablo bi ma de guehni Ntroa pa rí zønga Mileto

¹³ Nepᵐ dá ncohe ga juhe ra motsa pa ga 'bet'ohe grá mahe ja ra hnini Asón pa ja grá ntheheni ra cu Pablo ngu nú'a stí mañhe, ngue'a nu'á bi beni da ma 'ñoua. ¹⁴ Nepᵐ de guehni Asón dá nthehē, nepᵐ nu'á bi gᵐ ra motsa habᵐ ndí ohe pa dá mahe mahyεgui ja ra hnini Mitilene. ¹⁵ Ne de guehni rá hyax'a dá pøñhe pa dá tsøñhe gueta ja ra hnini Quío. Y rá yopa dá tsøñhe ja 'nara danga hnini rá thuhu Samo nú'a ja ja rá hyo ra ndehe. Nepᵐ ma dá

coheni ja ra hnini Trogilio. Ne rá hñupa dá tsøñhe asta ja ra hnini Mileto. ¹⁶ Ra cu Pablo himbi hyodi ja ra hnini Efeso ngue'a himbi ne bi 'm_u ndunthi ya pa ja ra hai Asia. Nu'á bi dama nxøni pa da zøni 'nitho ja ra hnini Jerusale, pa sta dat'a ra ngo Pentecoste ya di 'b_uhni'a 'b_u da za.

Ra apostol Pablo bi zofo ya nda de ra nija nuni Efeso

¹⁷ Ne de ya mi 'b_uhni Mileto ra cu Pablo bi mempa ra noya ya nda de ra nija de guehni Efeso gue mi tøm_i nuni Mileto. ¹⁸ Ne nu'ú bá ehe hab_u mi 'b_u ra cu Pablo, y nu'á bi 'ñembabi':

—Nu'ah_u guí pah_u xá hño tengu ma 'm_ui con gue'ah_u desde dá tsøhø de guecua ja ra hai Asia. ¹⁹ Stá p_epabi ma zi Hmuh_u con gatho ra hñoja'i, ne ndunthi ya 'mi'qui xa du ma m_ui asta stá nzoni co nú'ú ya nts'o'm_ui xa 'yøtca ya xodyo asta mi ne da hyogagui'ú. ²⁰ Masqué, pe nuga hindá tsaya dá xi'ah_u nú'a ra hño mri 'ñep'ah_u. Ne xi dá u't'a'ih_u ja ri hmunts'ih_u ne ja ri nguh_u. ²¹ Ne dá zo'a'ih_u nú'ah_u gyá xodyoh_u ne nú'ah_u hingyá xodyoh_u pa gui ñobrih_u de ri ts'oquih_u ja rá thandi Ajuá, ne gui camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ²² Nubyá ra Maça Nda_hi tsixcagui grá ma Jerusale, pe nixi dí pa_di te ma grá thogui de guehni. ²³ Høns_e dí pa_di gue ja gatho nuya hnini hab_u drá ma, xicagui ra Maça Nda_hi gue bí tøbgagui ya fadi ne ndunthi ya ts'othogui. ²⁴ Pe ni 'na de guehya hingui picagui, nixi tu ma m_ui, nixi ma te hindí tsu ga 'b_edi ngue'a hinte di muui, qué go ga juata ra 'b_efi xa 'racagui ma zi Hmu ra Jesu, y nura 'b_efi'a gue'a ga m_anga ra hoga noya de rá d_anga hm_ate Ajuá.

25 Ha nubyá dí pađi xá hño gue nú'ah_u stá xi'ah_u hanja ri manda Ajuá, ya hingui ma gui yopa hyandgah_u ma'na'qui. 26 Nubyá dí ne ga xi'ah_u gue nuga ya hinte dí thadi de gue'ah_u. 27 Ngue'a nuga ya stá xi'ah_u gatho nú'a xa 'ñutcagui Ajuá de nú'a beni'a, ne hinte stá cõñ'ah_u. 28 Hangué nu'a dí xi'ah_ubya, nsuseh_u, ne suh_u gatho nú'u ya gamfri xa 'yent'a'ih_u ja ri 'yeh_u ra Maça Ndađi nú'a xa hñux'ah_u pa gui suph_u rá nija ra Zidada nú'a xa dai co rá maça ji. 29 Nuga dí pađi xá hño gue de xcrá ma de guecua ma da 'ñep_u 'raya ts'oja'i nú'u to'o da ne da huata gatho ya gamfri de ra nija, nja ngu 'nara miñ'o hinda pumba ni 'nara deti. 30 Ne ma da 'mup_u 'ra de gue'aseh_u ma da xi'ah_u ya nt'udi nú'u hingo majuani pa da 'ueca ya gamfri da zits'i. 31 Hangué xi da nsuh_u, ne beñh_u gue nuga stá zo'ah_u hñu njeya ma pa ra xuui, ne asta stá zont'a'ih_u cada 'na de gue'ah_u.

32 Nubyá zi cuh_u, ra Zidada da max'ah_u, ne da te't'a ri jamfrih_u co rá maça noya'a, ne da 'ra'ah_u gatho nú'a xa ña'tuabi da umbi gatho nú'u to'o yá meti'a. 33 Nuga hinto stá apa ra boja pa guecsehe, nixi hinto stá api te ga he. 34 Ngue'a nuga ngu xcá pas_u stá mpefi co ma 'ye pa stá tsudi nú'a dí honi pa gueque ne pa nú'u ndrí 'ño'be. 35 Nzantho stá u't'ah_u gui 'yøth_u ngu stá øt'e, gui mpeh_u pa gui faxh_u nú'u to'o othobi, ne gui bembabih_u nú'a bi mąnga ra Zidada Jesu ne bi 'ñena: “Ma'na njapi nú'a to'o ri uni que nú'a to'o hani.”

36 Nep_u mi uadi bi mąnga njab_u ra cu Pablo, bi ndandiñahmu gatho ya cu, ne bi 'yapabi Ajuá mahyεgui. 37 Nep_u gatho ya cu bi nzoni ne bi hyafi

ra cu Pablo ne bi zu'tsua rá hmi, ³⁸ ngue'a xi mi tu yá mui co nú'u ya noya xqui mañ'a gue ya himi ma da yopa hyandi ma'na'qui. Nepu bi ma bá eni'u ja ra motsa pa bi nets'i ne bi ma.

21

Bi ma Jerusale ra apostol Pablo

¹ Dá 'ueguehe de ya cu dá mahe co ra motsa manjuantho asta ja 'nara zi xeca hai rá thuhu Cos bí o madetho ra ndehe. Nepu rá hyax'a dá thohe ja ma'na ra hai rá thuhu Roda bí o madetho ra ndehe nehe. Ne de guehni dí mahe ja 'nara hnini rá thuhu Patara bí ja ja rá hyo ra ndehe. ² Nepu de guehni Patara dá tsuhe 'nara motsa mri ma pa Finicia dá mahe con gue'a. ³ Ha nu de ndí pahe ja ra ndehe dá hanthe ra hai Chipre mi ja lado ngaha, ne dá siguihe asta dá tsøñhe Siria, ngue'a nú'a ra motsa ndrí 'ñohe mi ma da zogui nú'a mri ndude ja ra hnini Tiro nú'a bí ja ja rá hyo ra ndehe, ja dá caheni. ⁴ Ne ma dá tsuheni ya gamfri, ne dá 'buheni yoto ma pa con gue'u. Ha nu'ú bi xipa ra cu Pablo gue hinda ma pa Jerusale ngue'a ra Maca Ndahi xqui xipi'u te ma da thoguini. ⁵ Pe nu mi uadi nú'u yoto ma pa, dá mahe con gatho ya gamfri, ya 'behña ne ya batsi, dá pøñhe de ra hnini pa bi nexcahe ja ra motsa, ne dá ndandiñahmuhe gatho ja ra ñanthe pa dá apabihe Ajuá. ⁶ Nepu dá edihe ya cu dá nhyufihe 'na ngu 'na, ne dá pøxhe ja ra motsa dá mahe. Ha nu'ú bi menga ja yá ngu.

⁷ De guehni Tiro dí mahe ja ra hnini Tolemaida. Ja dá zenguaheni ya cu, y dá 'buheni 'na pa con gue'u. ⁸ Nepu rá hyax'a dá thohe pa dí mahe ja ra

hnini Cesarea. Y ja mi 'b̄hni ra cu Lipe nú'a mi mamba rá noya Ajuá ne mi 'na de gue nú'ɥ yoto ya ndá de ra nija, hangue ja dá ma dá oxheni ja rá ngu. ⁹ Nú'a ra cu Lipe mi pɛ'tsa goho yá t'ixu, y nu'á hinxqui nthati, y mi ñá co rá ts'edi ra M̄aca Ndahi. ¹⁰ Ne dá 'b̄hni 'raya pa, ne bi zøhø 'nará 'mɛhni Ajuá mrá thuhu ra Agabo xqui 'ñehe de Judea. ¹¹ Bá ehe pa e da c'ascahe, ne bi hñamba rá ngat'i ra cu Pablo, nep̄ con gue'a bi du'tase yá ua ne yá 'yɛ, ne bi 'ñena njaua:

—Rá M̄aca Ndahi Ajuá ena gue ya xodyo de guehni Jerusale ma da du'ta njaua nú'a to'o rá mɛti nuna ngat'ina, ne da 'yɛnt'ua ja yá 'yɛ ya ja'i nú'ɥ hingyá xodyo.

¹² Nu ndá øhe njab̄ nuje ne ya cu de guehni Cesarea dá b̄antebihe ra cu Pablo gue hinda ma Jerusale. ¹³ Nep̄ nura cu Pablo bi d̄adi ne bi 'ñena:

—¿Pa te guí zoñhu? Hønsɛ guí jac̄u da du ma m̄i nehe. Nuga ya dí 'b̄i pa da thogagui de guehni Jerusale po rá thuhu ma zi Hmu Jesu, y hingue hønsɛ pa dra thu'tcagui.

¹⁴ Pe himbi za dá hacuahe ra cu Pablo pa da ma de guehni, ne ya hinte dá mañhe, hønsɛ dá embabihe:

—Nu'bú dá t'øt'a ngu nú'a rá paha ma zi Hmuh̄.

¹⁵ Ne de gue'a dá hñocje dá mahe pa Jerusale. ¹⁶ Ne bi dengage 'raya cu de guehni Cesarea, y 'na de gue'ɥ mrá thuhu ra Nasó mrá me Chipre, ya mi pɛ'tsa ndunthi ya jeya xqui gamfri ra Zidada Jesu. Y mi ja rá ngu nuni Jerusale hangue bi zixcahe pa duá 'b̄hni con gue'a.

Ra apostol Pablo bi c'a'tsa ra apostol Cobo

17 Y nu ndá tsøñhe Jerusale ya cu de guehni bi 'racje 'nara hoga 'ñehe. 18 Ha nurá hyax'a ra cu Pablo bi ma con guecje pa dá c'a'tshe ra cu Cobo, ne ja mi 'buhni gatho ma'ra ya danga cu de ra nija. 19 Nura cu Pablo bi zengua'u, ne bi metuabi gatho nú'a xqui 'yøt'e co rá ts'edi Ajuá pa bi gamfri nú'u ya ja'i hingyá xodyo. 20 Y nu mi 'yøde njab'u, bi xøcambeni Ajuá, ne bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nde'bu zi cu, pe ya guí paði gue ya 'motho de ma mixodyohu ya xa gamfri ra Zidada Jesu, pe nu'ú ma gue mahyoni da t'øt'e ngu nú'a mąnga rá ley ra Moise. 21 Ne xa sipabi'u gue nú'i guí utuabi nú'u ma'ra ma mixodyohu bí 'bu ja ma'ra ya hai gue hinda 'yøt'a ngu nú'a mąnga rá ley ra Moise. Nehe nu'ú ena gue xcá xipabi'u gue hinda hñu'tsua nú'a ra seña yá bątsi, ne hinda 'yøt'a ngu nú'u ma nzaihu. 22 Xibya, ¿te ga øthu? Ngue'a nu sta baði ya ja'i gue guí 'bucua ma da munts'i gatho'u. 23 Hangue ma'na xá hño 'yøt'a núna ma ga xi'ahē: De guecjua 'bucua goho ya cu mahyoni da 'yøt'a 'nara hñ'a'ti bi ñ'a'tuabi Ajuá. 24 Tsits'i rí me ua nxuqui con guehyu ngu yá nzai ma mixodyohu, ne ju'tuabi yá gasto. Nepu nu'ú da za da 'ñaxi. Y njabu ha, da baði gatho ma mixodyohu gue hinga majuani nú'a xa sipabi'u gue go xcá manda njabu. Y njabu da baði gue ne'i guí øt'e ngu nú'a mąnga rá ley ra Moise. 25 Pe nú'u ya gamfri hingyá xodyo, ya stá opabihe gue hinga mahyoni da 'yøt'e ngu ma nzaihu, hønse gue nu'a mahyoni da 'yøt'e, hinda zi ra ngø nú'a xa hñ'a'tua ya c'oi, nixi yá ji ya mbo'oni, nixi nú'u ya mbo'oni xa hmi'tua yá 'yuga hinxa 'bømba yá ji, ne ni 'na de gue'u hinda hñuxui

'nara 'behñá nú'a hingue xi rá 'behñá.

Bri j_u nts'ahni ra apostol Pablo ja ra ndañija

²⁶ Nu'bú rá hyax'a ra cu Pablo bi zixa nú'u goho ya cu pa dua nxuca mahyεgui con gue'a ngu yá nzaí ya xodyo. Ne 'mεfa bi yut'a ja ra ndañija pa bi unga nt'øde ha'mu da ua yá pa de ra nsuqui, ne ha'mu da dat'a ra pa da unga yá hñá'ti nú'u ya cu'u.

²⁷ Pe ya mi ma da uadi nú'u yoto ma pa de ra nsuqui, 'raya xodyo me Asia bi hyanda ra cu Pablo gue mi o mbo ra ndañija. Nepu nu'ú bi 'yu'ta ya ja'i pa bi japi bi ñunts'i, nepu bi gu ra cu Pablo. ²⁸ Ne nu'ú xi mi mafi mi ena:

—¡Nú'ahu gyá me Israelhu, faxcaheua! Nuna guehna ra 'ñøhø 'yo habuza u'ta ya ja'i da ñama'ñu de ma hninihu ne de ma leyhu ne de ma nijahu. Ha nubyá xa cu'ta 'raya me Grecia ja ma nijahu, núyu hindi 'ñepi da yut'i, y hønse ri ts'onga ma maça nijahu.

²⁹ Mi mąnga njabu'u ngue'a xqui hyandi'u ra cu Pablo ja ra hnini mri 'ñoui ra cu Trofimo ra me Efeso. Ha nu'ú mi hu yá mai gue go gue'a xqui zixa ra cu Pablo ja ra nija.

³⁰ Hangue gatho ra hnini bi njuts'i, ne gatho mri nest'ihí'u habuza mbri 'ñehe. Nepu bi gu ra cu Pablo ne bi gut'i pa bi pøni de ra nija, ne 'bestho bi jot'a ya gosthi nija. ³¹ Ne nu'ú mi 'ramanu pa xa dama hyo. Pe bi 'yøde ra dąnga nda gá soldado gue gatho ra hnini de Jerusale xqui njuts'i.

³² Hangue nú'á bi munts'a gatho yá soldado ne ma'ra ya nda gá soldado, ne bi ma hnest'ihí pa habu xqui munts'a ya ja'i. Nepu ngu mi hyanda ya ja'i ra dąnga nda gá soldado bi zøni mi zi yá

soldado, ra ora'a ya himbi sigui bi na'mba ra cu Pablo. ³³ Hangué nura d̄anga nd̄a gá soldado bi ḡu nts'ahni ra cu Pablo ne bi manda dra that'i co yoho ya cadena, nep̄u 'mɛfa bi 'ñani to'o mi gue'a ne te xqui 'yøt'e. ³⁴ Nu'bú nuya ja'i xi mi thø ya hmafi ne 'rama'na'ño mi mañ'ɥ, hangué njab̄u himbi za bi bādi ra d̄anga nd̄a gá soldado de nú'a xqui nja ngue'a mi mantho'ɥ. Hangué ma'na xá hño bi manda da ts'ixa ra cu Pablo asta ja ra cuarte. ³⁵ Ha nu mi zøni ja ra 'rendo de ra cuarte ya soldado bi ndudetho ra cu Pablo ngue'a xi mi ne da na'mbabi ya ja'i. ³⁶ Ngue'a gatho ya ja'i mri 'bɛfa mi mantho mi ena:

—¡Dá tho nura 'ñøhø'a!

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri

³⁷ Ne de mi ma da ja'ta mbo ra cuarte, ra cu Pablo bi 'ñemba ra d̄anga nd̄a gá soldado:

—¿Ha hingui 'raca nsequi ga ña ts'ɥ?

Ha nura d̄anga nd̄a gá soldado bi 'ñembabi:

—A, xi guí pādi guí ña dega griego. ³⁸ Nu'bú hingo gue'a'i grá me Egipto nú'a to'o bi 'yøt'a 'nara tuhni ya pɛ'tsa ya pa, ne bi zixa ja ra mbonthi nú'ɥ goho 'mo ya 'yøt'atuhni.

³⁹ Nep̄u nura cu Pablo bi dādi ne bi 'ñembabi:

—Hina. Nugá drá xodyo, drá me Tarso nú'a ra d̄anga hnini de ra hai Cilicia. Ne dí bante'ibya gui 'raca nsequi ga zofo nuȳu ya ja'i 'bahni.

⁴⁰ Nep̄u nú'a ra d̄anga nd̄a gá soldado bi umba nsequi da ña. Nu'bú ra cu Pablo bi 'mai ja ra 'rendo ne bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'yɛ pa da go'ta yá ne, ne ya hinto bi ña. Ha nura cu Pablo bi ña dega ebreo ne bi 'ñembabi'ɥ:

22

¹ —Nú'ah_u ma cu'ih_u guí 'bah_ub_u, ne nú'ah_u gyá ndah_u de ma nijah_u, 'yøh_u núna ma ga xi'ah_u pa gui pah_u te rá 'bε nú'a stá øt'e.

² Ha nu mi 'yøde'ü gue ra cu Pablo bi ñaca ebreo ngu'ü, ma'na xi bi go'ta yá ne, y nura cu Pablo bi 'ñena:

³ —Nuga drá xodyo nehe ngu'ah_u, ne duá 'bui ja ra hnini Tarso de ra hai Cilicia, pe ja stá te de guecua Jerusale. Ne stá nxadi ja rá hmanda nú'a ra xahnate rá thuhu ra Gamalie. Y nú'a'ü bi 'ñutcgui xá hño te rí bønga rá ley ndu ma dadah_u. Nzantho xi stá pepabi Ajuá con gatho ma mui, ngu nú'a guí øth_u nehe mapaya. ⁴ Nuga rá müdi ndrí utsa nú'ü to'o mi camfri rá noya Ajuá, asta ndí ho nehe. Ne ndí tsixa dega nthu'ti ja ra fadi ya 'ñhø ne ya 'behña. ⁵ Nura danga ndá gá macja ne numa ndah_u de ma nijah_u da za da mąnga núbya gue nú'ü bi 'raca nsequi co 'nara he'mi pa dá ha'tsuahma nú'ü ma mixodyoh_u de guehni Ndamasco pa da hñe'ti'ü. Nuga ndrą mahma pa guehni pa ma ga hongu nú'ü xqui gamfri rá noya Ajuá pa ga tsi dega nthu'ti nuua Jerusale pa dra castiga.

Ra apostol Pablo mi pede de hanja bi gamfri (Hch. 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Pe de ndí ne ra 'ñu de ya ma ga tsønga Ndamasco ngu mi nde ma pa, ndá thamfri bi gobgatho 'nara ñot'i xqui 'ñe de mahets'i y asta mri huexqui nts'edi. ⁷ Nep_u nuga dá tagui ne dá ø 'nara noya mi engagui: “Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui?” ⁸ Nep_u nuga dá ambabi njaua: “¿To'o'i, zi Hmu?” Nep_u bi 'ñengagui: “Nuga

go gueque drá Jesu drá me Nasare. Ha nu'i guí hongui pa guí 'yøtcagui ra nts'o'mɥi ngue'a guí honi pa guí 'yø'tua ra nts'o'mɥi nú'ɥ to'o xa gam-frigui", bi 'ñengagui. ⁹ Nehe nú'ɥ ndrí 'ño'be bi hyanda nú'a ra ñot'i nehe, ne xi bi ntsu. Pe nu'ú himbi 'yøde nú'a ra noya bi zocagui. ¹⁰ Ha nuga dá ambi nú'a to'o bi zoqui ne dá embabi: “Ma zi Hmu'i, ¿te mahyoni ga øt'ebya?” Ha nu'á bi 'ñengagui: “'Bai ne sigui ri 'ñu pa grí ma Ndamasco. Ne ja guehni ma da si'ani gatho nú'a mahyoni guí 'yøt'e.” ¹¹ Y co nú'a ra ñot'i'a bi jaqui dá ngoda 'bestho. Nepɥ nú'ɥ ndrí 'ño'be go gue'ɥ bi gancagui pa bi za dá tsønga Ndamasco.

¹² Ne de guehni ja mi 'bɥhni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Ananía, ne xi mi øt'a gatho nú'a mɥnga ra ley, ne gatho nú'ɥ ma mixodyohɥ mbi 'bɥhni Ndamasco mi ña xá hño de gue'a. ¹³ Y nu'á bi ma bá c'ascagui, ne mi zøni bi 'ñengagui njaua: “Zi cu Saulo, hñanga ri thandi ma'na'qui.” Ne 'bestho ra ora'a bi za dá handa ra Ananía mi 'bahni. ¹⁴ Nepɥ nu'á bi 'ñengagui: “Ajuá nú'a mi xøcambeni ndu ma dadahɥ go gue'a xqui huahn'a'i desde ra madi pa guí patua rá paha'a, ne pa guí hyandua rá T'ɥ'a nú'a to'o hingui tu ni 'nara ts'oqui, ne pa guí 'yøtua rá noya'a nu sta zo'a'i. ¹⁵ Ngue'a go nu'i ma guí damajuani ja gatho ya ja'i habɥraza de nú'a xcá hyandi ne xcá 'yøde. ¹⁶ Xibya, ¿te rá 'be guí tø'mi? Nxøni maha guí nxistehe, ne 'yapabi ra Zidada da pun'a ri ts'oqui.”

Ra apostol Pablo bi mɥ hanja xqui 'behna da zofo ya ja'i hingyá xodyo

¹⁷ Nepɥ dá penga pa Jerusale ne dá cat'a ja ra ndanija pa dá apabi Ajuá, ne ja dá handini 'nara

nt'udi ngu dega t'i. ¹⁸ Dá handa ra Zidada, ne bi 'ñengagui: “Nxøni dama pøni de guecua Jerusale, ngue'a nuya ja'i de guecua hinda ma da gamfri'i nú'a ma gui damajuani de gueque.” ¹⁹ Hangué nuga dá embabi: “Ma zi Hmu'i, nu'ú padi xá hño gue nuga ndí cat'a mbo ja gatho ya nija, ne ndí tsixa fadi nú'ú to'o mi camfri'i ne ndí tsuhni, ne ndí na'mbabi. ²⁰ Ne nu mi mfanga rá ji ri hoga mefi ra cu Teba nú'a mi damajuani de gue'e, nequi ndí 'buhni nehe, ne xi dá ho nú'a bi t'ø'tuabi'a. Ne go ndí supabi yá dutu nú'ú ya hyote.” ²¹ Pe nura Zidada bí 'ñengagui: “Grí ma, ngue'a ma ga pen'a asta habu bí 'bu nú'ú hingyá xodyo pa gui zofo'ú.”

Ra apostol Pablo mi o ja yá 'yε ra danga nda gá soldado

²² Hønsε gue'ú ya noya bi za bi mąnga ra cu Pablo, ngue'a ra ora'a bi mudi bi mafi gatho ya ja'i ne mi ena njaua:

— ¡Nuni dí 'ñepi da tho ngue'a ya hindi 'ñepi da nte!

²³ Ha nuya ja'i mi mantho himi ne da go'ta yá ne asta mi pants'a yá dutu ne mi fota ya hai co yá cuε.

²⁴ Nepu nura danga nda gá soldado bi manda da jot'a ra cu Pablo ja ra cuarte, ne bi manda dra fet'i pa da mahma te ma ts'oqui xqui 'yøt'e, pa njabu da badi hanja mi pø yá cuε ya ja'i con gue'a. ²⁵ Pe nu mri that'a ra cu Pablo pa dra fet'i, nu'bú bi 'ñembabi 'nara nda gá soldado mi 'bahni:

— ¿Ha gue xá hño gui fethu 'nara 'ñøhø me Nroma nixi hinxcá pahu 'met'o ua xi xa 'yøt'a 'nara ts'oqui ua hina?

²⁶ Ha nu mi 'yøde njabu ra nda gá soldado, bi ma bá xipa ra danga nda gá soldado ne bi 'ñembabi:

—Jamasu nú'a ma gui 'yø'tua nú'a ra 'ñøhø, ngue'a nu'á ra me Nroma.

²⁷ Nepu ra danga nda gá soldado bi ma bá tsudi ra cu Pablo ne bi 'yambabi:

—¿Ha gue xi majuani grá me Nroma?

Ra cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, majuani.

²⁸ Nu'bú nura danga nda gá soldado bi 'ñembabi njaua:

—Conque nuga xi dá jut'a ndunthi ra boja pa bi za dá me Nroma.

Ha nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Pe nuga drá mengu desde dá 'bui.

²⁹ Ne nu mi 'yøde njabu nú'u to'o mi ma xa methma ra cu Pablo, nú'ú 'bestho bi 'uegue de gue'a. Ne ra danga nda gá soldado mi badi gue xi majuani mrá me Nroma, bi ntsu ngue'a xqui manda dra that'i.

Ra apostol Pablo mi ña ja yá thandi ya hmunts'a nda gá xodyo

³⁰ Nepu rá hyax'a ra danga nda gá soldado bi 'yøt'e pa da nja ra nthantha pa da badi hanja xqui ñapabi ya xodyo ra cu Pablo. Hangué bi manda da thacua ya cadena nú'u mi that'a ra cu Pablo ne bi zohna gatho ya nda gá macja ne gatho ya nda gá xodyo pa da munts'i. Nepu bri pønga ra cu Pablo ne bi 'ba'ma ja yá thandi'u.

23

¹ Nu'bú ra cu Pablo bi hyanda gatho ya nda gá xodyo xqui munts'ini ne bi 'ñembabi:

—Ma cu'ihu, nuga nzantho stá 'bui xá hño ja rá thandi Ajuu co ma mfeni xá nt'axi asta mapaya.

² Nu'bú ra Ananía nú'a mrá danga nda gá macja bi 'berpabi nú'u mi 'bahni guetbu ra cu Pablo da me'tua rá ne. ³ Nu'bú nura cu Pablo bi 'ñemba ra danga nda gá macja:

—¡Ajuá ma da 'ra'a ri nju'ti, nu'i 'nagrá yohmi! Pa gue'a guí hupu gui 'yangagui te stá øt'e ngu manga ra ley. Nu'bú, ¿hanja hinguí øt'e ngu manga ra ley, gue honse go grí manda da hnabgagui?

⁴ Ha nu ma'ra ya ja'i mi 'bahni bi 'ñembabi:

—¿Ha gue njabu gui thatuabi rá danga macja Ajuá?

⁵ Nu'bú nura cu Pablo bi 'ñembabi'u:

—Ma cu'ihu, nuga hinduí pahmaha ua go guehni ra danga nda gá macja. Stá pahma hinstá ma njabu, ngue'a manga ja ra Maca T'ofu njaua: “Oxqui ñama'ñu de ni 'nari nda de ja ri hnini.”

⁶ Nepu ra cu Pablo bi badi gue 'ra de gue'u myá saduceo, ha nu ma'ra myá fariseo. Hangué bi 'ñenga nts'edi:

—Ma cu'ihu, nuga nequi drá fariseo ne drá t'u de ya fariseo. Hangué nubyá xuá ts'igagui pa guecua honse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du.

⁷ Nu de mi manga njabu ra cu Pablo, ya fariseo ne ya saduceo bi mudi bi ntsanoya'u, ne bi hyegue 'ra 'nambu. ⁸ Ngue'a nuya saduceo ena gue nú'u xa du ya hinda ma da yopa nte, ne ena gue hinguí 'bu ya enxe, nixi ya ndahi. Pe nuya fariseo ha, camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du, ne camfri gue 'bui ya enxe ne camfri gue 'bu ya ndahi. ⁹ Nepu xi bi mu ra mahni'u. Y nura ora'a bi 'mai 'raya xahnate de ra ley nú'u myá fariseo ne bi 'ñena:

—Nuna ra 'ñøhø hinte ma ts'oqui dí tsutuahu. Xi'b_u xa zofo 'nara ndahi o 'nara enxe, hingui tsa ga nø'tuah_u rá ts'edi Ajuá.

¹⁰ Ha nu'ú co yá cuε xi mri mantho, hangue ra danga ndá gá soldado xi bi ntsu ngue'a mi hu rá mai gue nú'ú ma xa hyo ra cu Pablo. Hangue bi manda dua ts'i ya soldado pa da zica ra cu Pablo de ja yá 'yε ya xodyo, ne bi yopa zixa ja ra cuarte.

¹¹ Y nu mi nxuui ra Zidada bi zofo ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—Pablo, oxqui ntsu, ngue'a ngu xcá damajuani de gueque nuua Jerusale, njab_u ma grí damajuani de gueque nuni Nroma nehe.

Yá ncontra ra apostol Pablo bi 'yøt'a 'nara cohi' u pa da hyohmá'a

¹² Ha nurá hyax'a 'raya xodyo bi go 'nara cohi pa da hyohmá ra cu Pablo. Bi hñuts'i gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda 'yøt'e nú'a xqui 'yε'mbabi' u. ¹³ Mi thogui ñote ya 'ñøhø nú' u to'o xqui mε'tsa nú'a ra cohi'a. ¹⁴ 'Met'o bi ma bá c'a'tsa ya ndá gá macjá ne yá ndaxjua ndá ya xodyo, ne bi 'ñembabi' u:

—Nuje stá cohe 'nara cohi xá nts'uni gue hinte ma ga tsihe asta hinga hohe ra Pablo. ¹⁵ Ha nubyá nu'ahu ne ma'ra ya ndá de ma hmunts'a ndahu 'yaph_u ra danga ndá gá soldado gue rixudi dua tsin'ahu'a ja ri thandih_u. Gui 'ñemfa gue guí ne gui pah_u xá hño de nú'a xa 'yøt'a. Ha nuje ma xi ga acje pa ga hohe ante da zøhø de guecua.

¹⁶ Pe nu 'nará 'bedatsi ra cu Pablo bi baði gue mi t'εcua rá tio, hangue 'bestho bi ma bá xipabi ja ra cuarte. ¹⁷ Nu'bá nura cu Pablo bi zohna 'na de ya ndá gá soldado ne bi 'ñembabi:

—Tsi'tsua ra danga nda gá soldado nuna ts'unt'una, ngue'a ha raya noya da xipabi.

¹⁸ Hangué nura nda bi zi'tsua ra danga nda nú'a ra ts'unt'u, ne bi 'ñembabi:

—Nú'a ra Pablo ofadi bi zoncagui pa duá tsin'a nuna ts'unt'u ngue'a ne da xi'a'i 'raya noya 'na.

¹⁹ Nu'bá nura danga nda gá soldado bi mipa rá 'ye ra ts'unt'u ne bi zixa 'nambu pa bá ambase ne bi 'ñembi:

—¿Te 'me guí ne gui xicagui?

²⁰ Ha nú'a ra ts'unt'u bi 'ñembabi:

—Ya xodyo xa 'yøt'a 'nara cohi gue ma da 'ya'a'i ra favo gui pempa ra Pablo rixudi ja yá thandi yá hmunts'a nda'u, ne ma da 'ñeñ'a'i gue nu'ú ne da badi xá hño nú'a te xa 'yøt'e. ²¹ Pe oxqui camfri nú'a da xi'a'u, ngue'a ngu ñote ya 'ñøhø acate, ne xa ma gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda hyo ra Pablo. Nubyá nu'ú hønse tømtho nú'a go gui mangué.

²² Nepu nura danga nda bi 'ñehui nú'a ra ts'unt'u ne bi hyu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Oto xqui xipabi de nú'a gá xicagui.

Ra apostol Pablo bi 'behni pa ja ra nda Feli

²³ Hangué nura danga nda bi zohna yoho ya nda gá soldado ne bi 'bepabi gue da hñoqui co yo nthebe ya soldado dega 'ñoua, ne má hñu'rate ma 'ret'a ya soldado dega ntøgue, ne má yo nthebe ya soldado co ya lansa, pa da ma'u ja ra hnini Cesarea nzunga guto nxuui. ²⁴ Nehe bi manda gue da t'umbabi 'na yoho ya fani ra cu Pablo pa da ma ntøgue, ne da ts'its'i, pe xi dra su xá hño pa dra dapabi ra Feli nú'a mrá nda ja ra hai Cilicia.

25 Nehe bi t'umba 'nara t'ofu ya nda gá soldado pa da umba ra nda Feli, habu mi enga njaua:

26 “Núga drá Claudio Lisia, dí zengua'i, nu'i hoga nda Feli. 27 Nuna ra 'ñøhø rá thuhu ra Pablo bi gu ya xodyo ne mi ma da hyohma. Pe nuga dá pađi gue ra me Nroma, hangue dá ñaniga co ma soldado. 28 Nuga ndí ne ga pađi hanja mi ñapabi'u, hangue dá tsixhe ja yá thandi yá hmunts'a nda'u. 29 Ne nú'a dá pađi gue mi ñapabi de yá leysε'u, hingo te xqui 'yøt'e de ma leyhu pa xa tho nixi pa xa jothma fadi. 30 Pe nuga bi sicagui gue nuya xodyo mi ne xa 'yaqui pa xa hyohma'u, hangue 'bestho dá pen'abu'a. Ne dá xipabi nú'u to'o ri ñapabi gue da ñapabi ja ri thandi nú'a xa 'yøt'e. Gue'a mi ja te ga xi'a'i. Nzenguathohu.”

31 Nu'bú ya soldado bi 'yøt'a ngu nú'a bri 'bepabi, bi zixa ra cu Pablo dega xuui asta ja ra hnini Antipatri. 32 Ha nurá hyax'a ya soldado nú'u mi 'ñoua bi menga pa ja ra cuarte, ha nú'u mi pa ntøgue bi thoguiui ra cu Pablo. 33 Ha nu mi zønga Cesarea bi t'umba ra t'ofu ra nda Feli, ne ra cu Pablo bi t'ent'ua ja rá 'ye'a. 34 Ha mi uadi bi hñe'ta nú'a ra t'ofu ra Feli bi 'yambabi habu mrá mengu. Ha nu mi xipabi gue mrá me Cilicia, 35 nu'bú bi 'ñembabi:

—Ma ga ø te gui ma nu sta 'ñepu nú'u to'o ri ñap'a'i.

Nepu bi manda gue dra su xá hño ja nú'a ra ngu habu mi ja rá ts'utbi ra nda Erode.

24

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Feli

1 De ya mi pɛ'tsa cut'a ma pa mi 'buhni ra cu Pablo nuni Cesarea, bi zɔnga ra d̄anga nd̄a gá macj̄a nú'a mrá thuhu ra Ananía co 'rayá nd̄axjua nd̄a ya xodyo, ne mi 'ñoui'ɥ 'nara pɔnjya mrá thuhu ra Tértulo, bi zɔñ'ɥ pa da ñapa ra cu Pablo ja ra nd̄a Feli. 2 Nepɥ bá ts'i ra cu Pablo pa bi nja ra nthanthya ja rá thandi ra Feli, y ra Tértulo bi m̄di bi ñate ne bi 'ñembabi ra Feli:

—Dí jam̄di'ihe, ma hoga nd̄a'ihe, ngue'a stá pɛ'tshe 'nara hoga'm̄i ne hinto stá ntuñhe. Po ri d̄anga mfats'igue xa 'm̄i xá hño ma hninihe. 3 Gatho nuya ya hño xcá 'yɔt'e de guecua ne hab̄wraza, guehna 'nara d̄anga jam̄di dí 'ra'ahe, nú'i ma zi hoga nd̄a'i Feli. 4 Pe pa hinga hac'ahe ri 'bɛfi, dí b̄ante'ihe gui ɔtca ra favo gui hñuxa nt'ɔde 'na zi ora de núna ma ga xi'ahe. 5 Nuje stá hanthe gue nuna 'ñøhøni gue nuyá noya ma 'ñena 'nara hñeni teste, ne xa 'ñø hab̄wraza xa heca ya xodyo, ne dí pahe gue go guehni 'nara nd̄a de nú'a ra hmunts'i rá thuhu nasareno. 6 Nuní mi ne xa ts'onga ma nij̄ahe ngue'a ya mi tsixa 'raya ja'i hingyá xodyo. Hangue nuje dá juhe ne ndí ne stá nhyanthyahe con gue'a ngu nú'a m̄anga ma leyhe. 7 Pe nura d̄anga nd̄a gá soldado rá thuhu ra Lisia bi yut'a madetho de guecje, ne bi ja bi zingahe nuna ra 'ñøhø. 8 Nepɥ nu'á bi m̄a gue nú'ɥ to'o mi ne da ñapa nuna ra 'ñøhø gue da 'ñehe pa guecua pa da e da ngaste con gue'e. Nu'i go da za gui 'yambase pa gui pađi hanja dí ñaphe.

9 Gatho nú'ɥ ya xodyo mi 'buhni mi eñ'ɥ gue xi majuani nú'a mi m̄anga ra Tértulo. 10 Nepɥ nura Feli bi 'ñutua ra seña ra cu Pablo gue da ña, hangue nura cu Pablo bi m̄di bi ña ne bi 'ñena:

—Con gatho ra paha ma ga mā ja ri thandi nú'a te stá øt'e, ngue'a dí pađi gue ya øt'a ndunthi ya jeya grá nda de nuna hninina. ¹¹ Da za gui 'ñani pa gui pađi gue nuga ja øt'a 'ret'amayoho ma pa dá tsønga de guehni Jerusale pa ga xøcambeni Ajuā. ¹² Ne hinto xa zæcagui to'o dí ntsanoya'be nixi to'o xa zæqui dí u'ta ya ja'i ja ra ndanija, nixi ja ma'ra ya nija, nixi ja ra hnini. ¹³ Nuyū ya ja'i hingui tsa da xitca ma hmi de nú'a te gra ñapcagui. ¹⁴ Nuga ma xi ga xi'a'i nú'a majuani. Nuga dí pɛpabi nu Ajuā nú'a mi pɛpa ndu ma dada, ne drí dɛna 'nara 'ra'yo jamfri nú'a manyū gue hinga majuani. Pe nehe nuga dí camfri gatho nú'a xa t'ofu ja rá ley ra Moise, ne nú'a bi 'yofo ma'ra yá 'mɛhni Ajuā. ¹⁵ Nuga dí camfri nehe ngu camfriyū gue Ajuā da 'yøt'e pa da yopa nte nú'u xa du, ngu ya hoja'i ngu ya ts'o'mui. ¹⁶ Hangue nzantho stá øt'a ra ts'edi ga 'bui xá hño co 'nara hoga mfeni ja rá thandi Ajuā ne ja yá thandi ya ja'i.

¹⁷ Øt'a 'raya jeya ndí 'yo ja ma'ra ya hai, ne duá yopa penga nuua ma hai pa ga umba 'nara mfats'i ya hyoya ne ga unga ma hña'ti. ¹⁸ Guehna ndí øt'a ja ra ndanija ha bi zø 'raya xodyo ya me Asia, ne ja bi zæcni ya stí nxæqui ngu yá nzai ma ja'ihe, hingue bi zæcni co 'nara hmuntsja'i ndí u'ti pa da ñants'i. ¹⁹ 'Bū nú'u ya xodyo me Asia xa zæcagui gra øt'a 'nara ts'ocate, nu'bú go guehma'u di ñapcagui, hingo nuyū. ²⁰ Dá mǎnga núyū ua bi zætca 'nara ts'ocate nú'bū dá 'ba ja yá thandiyū ne ja yá thandi ma'ra ya nda de ra hmunts'a nda gá xodyo. ²¹ Hønsɛ nu'a dá mā ja yá thandiyū dá ena njaua: “Nubya xcá ñapcaguihū hønsɛ ngue'a

dí camfri gue ma da yopa nte nú'ɥ xa du.”

²² Ra Feli ya mi paḍi xá hño de yá jamfri nú'ɥ to'o xqui gamfri ra Zidada Jesucristo. Y nu'á bi zoguiḥo njabu de nú'a mi mañ'ɥ, ne bi 'ñena:

—Nu sta zøhø ra ðanga nda gá soldado ra Lisia gue'bu ma ga yopa øthɥ ra nthanthya pa ga paḍi xá hño de nú'a guí mañ'ɥ.

²³ Nepɥ ra Feli bi 'bɛpabi 'nara nda gá soldado gue da su ra cu Pablo mbo ra fadi, ne da umba nsequi nú'ɥ yá ja'i'a da c'a'tsi ne da umbi nú'a te da hyoñ'a.

²⁴ Nepɥ ya xqui tho 'raya pa, bi yopa zøhø ra nda Feli mri 'ñoui rá 'bɛhña mrá thuhu ra Drusila ne mrá xodyo. Y ra Feli bi manda bi ts'i'tsua ra cu Pablo pa bi 'yøde'ɥ bi ña de rá noya ra Zidada Jesucristo. ²⁵ Pe nu mi mudi bi mangua ra cu Pablo nda'a ri ho Ajuá ga øthɥ ne ga nsuɥ pa hinga øthɥ ya ts'oqui, ne mangua Ajuá gue ma da hña'mba nguenda ya ja'i de rá ngats'i ra pa, nu'bú nura ora'a ra Feli bi ntsu, ne bi 'ñembabi:

—Grí mahma, ne nu sta 'ñotho ma 'bɛfi ga yopa zo'a'i pa da za ga ñahɥ xá hño.

²⁶ Mi hu rá muɥ ra Feli gue ra cu Pablo mi ma da umba ra boja pa da hyɛgui, hangue ja guetbu mi zohni pa mi ñaui. ²⁷ Rá yo njeya bi bønga ra Feli dega nda, ne go bi gohi ra Porcio Festo. Nura Feli hinhya'mɥ bi hyɛgui ra cu Pablo ngue'a mi ne da gohi xá hño co ya xodyo.

25

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandira nda Festo

¹ Ha nu mi zønga ra Festo nuni Cesarea pa da 'm_{ui} dega nda, rá hñupa'a bi ma pa Jerusale. ² Ne de guehni nuya nda gá macja ne ma'ra ya nda gá xodyo bi ma bá c'a'tsi pa bi xipabi nú'a xqui 'yøt'a ra cu Pablo. ³ Y nu'ú bi 'yapa ra favo gue da manda da ts'i ra cu Pablo pa Jerusale, ngue'a nu'ú bi benga ma'na'qui xa daca ja ra 'ñu pa xa hyo. ⁴ Pe nura Festo bi ðatuabi'ɥ ne bi xipi gue nura Pablo ja da gotritho ja ra fadi Cesarea, cab_u nu'á 'bestho mi ma da mengui pa guehni. ⁵ Ne bi 'ñembabi'ɥ:

—Dí xi'ah_u 'b_u 'ra de gue'ah_u guí ne ga maha, maha pa ja grí xicj_uni 'b_u te xa 'yøt'a nú'a ra 'ñøhø'a.

⁶ Ra Festo bi 'm_u Jerusale hønse ngu hñato ma pa o 'ret'a ma pa, ne bi menga pa Cesarea. Ne rá hyax'a bi g_u rá hudi ne bi manda da ts'i'tsua ra cu Pablo. ⁷ Nep_u de mi y_ut'a ra cu Pablo de hab_u mi hudi ra nda, nuya xodyo xqui 'ñehe de Jerusale bi 'yøt'a 'nara nthets'i hab_u mi 'bai'a, ne bi ñapabi de ndunthi ya nthøsthai, pe hinte bi ts'utuabi'a. ⁸ Ha nura cu Pablo bi m_udi bi ðadi ne bi 'ñena:

—Nuga hinstá ts'ocuabi yá ley nuy_u ma cu ya xodyo, nixi stá ts'onga ma nijähe, nixi hinte stá ts'ocuabi ra Cesa nú'a ma nda_u Nroma.

⁹ Pe nura Festo mi ne da gohi xá hño co ya xodyo, hangue bi 'yambabi ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—¿Ha guí ne ga maha pa Jerusale pa ja grá x_uc'ani ra uenda de nú'a xcá 'yøt'e?

¹⁰ Nu'bú nura cu Pablo bi ðadi ne bi 'ñena:

—Pøde hina, ngue'a dí 'b_ucua ja rá thandi ra ts'utbi de ma nda_u Nroma, ne ja guecua mahyoni ga nhyantha'a'be núy_u to'o ñapqui. Y ngu guí paði gue nuga hinte stá ts'ocua ma mixodyo'be.

11 Nu'b_u stá øt'a 'nara d_anga ts'ocate ne rí 'ñepcagui da thogagui, da za. Nuga hindí tsu ma du. Pe nu'b_u hinga majua_{ni} de nú'a ñapcaguiy_u, ni 'na hingui pɛ'tsa ra nse_{qui} da 'yɛntc'a ja yá 'yɛ ya xodyo. Nuga dí adi gue numa d_anga nda_h_u ra Cesa de Nroma go gue'a da hñabga nguenda ua xi stá øt'a 'nara ts'ocate ua hina.

12 Nu'b_u nura Festo bi ñaui rayá mfats'i, nep_u bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Nu'i xcá 'yadi gue ma dí hñap'a nguenda ra nda Cesa de Nroma de nú'a xcá 'yøt'e, hangue nub_{yá} ma gui ma pa guehni.

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Agripa

13 Nep_u de ya xqui thogui 'raya pa, ma'na ra nda rá thuhu Agripa bi meui rá 'behña nú'a mrá thuhu ra Berenice, ne bi ma pa Cesarea pa bá zengua ra nda Festo. 14 Ne bá 'b_u de guehni ndunthi ya pa. Y nura Festo bi metuabi ra nda Agripa de ra cu Pablo, ne bi 'ñembabi:

—Nuua jot'a ja ra fadi 'nara 'ñøhø bi zogui ra Feli. 15 De duá 'b_uhni Jerusale 'raya nda gá macja ne 'rayá ndaxjua nda ya xodyo bi ma bi ñate'_u ne bi xicagui te xqui 'yøt'a, ne mi adi'_u gue stá manda xa tho. 16 Pe nuga dá embabi'_u gue ra ts'utbi de Nroma hingrá nzai da hyo 'nara ja'i 'b_u hinxa nhyanth_{yathou}i nú'a to'o xa ñapabi. 17 Hangue ngu dá tsøheua nú'_u ya 'ñøhø de Jerusale, rá hyax'a dá hudi ja ma hudi, ne dá manda dua ts'i nú'a ra 'ñøhø. 18 Pe nú'_u to'o mi ñapabi hinte bi ma de gue nú'a ndí beni. Ngue'a nuga ndí beni gue nu'á mi ts'oca ma ley_u de Nroma. 19 Pe hina, hønse nu'a

mi ñate'ɥ, por nuyá jamfri pɛ'tsase'ɥ, ne bi ma de 'nara 'ñhø rá thuhu ra Jesu mañ'ɥ gue xa du, pe nura Pablo ena gue bi yopa nte 'na. ²⁰ Ha nuga hinduí padihma te ga øt'e con gue'ɥ, hangue dá ambabi ra Pablo 'bɥ mi nehma xa ma pa Jerusale pa ja xuá tha'mbani nguenda de nú'a mi hñapabi. ²¹ Pe nu'á bi 'yadi gue go da hñ'a'mba nguenda ma ndahɥ ra Augusto Cesa, hangue dá manda da gohitho ja ra fadi asta hinga pɛhna ja ma ndahɥ Nroma.

²² Nepɥ ra nda Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Nequi dí ne ga øde te rá 'bɛ'a m̄anga nú'a ra 'ñhø'a.

Nu'bú ra Festo bi 'ñembabi:

—Nu'bú 'bestho rixudi ma gui 'yøde te 'bɛ da ma.

²³ Hangue nurá hyax'a ra Agripa ne ra Berenice bi zøhø bi yut'a co ndunthi ra nsu ja ra ts'utbi, nehe mi 'ñoui ma'ra ya nda de ra hnini ne ya nda gá soldado. Nepɥ ra Festo bi manda da ts'i'tsua ra cu Pablo. ²⁴ Nepɥ bi 'ñena:

—Ma nda'ihɛ Agripa, ne gatho'ihɥ guí 'bɥhɥua con guecje, xi 'bɥcua nuna ra 'ñhø xi xa ñama'ñɥ ya xodyo de guehni nuni Jerusale ne de guecua Cesarea, ne hingui tsaya xicagui'ɥ gue mahyoni ga manda da tho. ²⁵ Pe nuga hinstá tsɛtuabini ni 'nara ts'oqui pa da za ga manda da tho. Y nuni xa 'yadisɛ gue da ma pa nuni ja ma ndahɥ Augusto Cesa pa go da hñ'a'mbasɛ ra uenda, hangue stá beni ma'na xá hño ga pɛmpabi'a. ²⁶ Ha nuga hindí padi te ma noya ga ofo pa ga pɛmpa ma ndahɥ Nroma, hangue stuá tsin'a ja ri thandi, ma nda'ihɛ Agripa, ne ja ri thandihɥ gatho nú'ahɥ guí 'bɥhɥua, pa gui 'yamfɥ ts'ɥ te xa 'yøt'e pa gui xicaguihɥ te ma

noya da za ga pεmpabi ma ndah_u. ²⁷ Ngue'a nuga dí beni gue hindí 'ñepi ga pεhna 'nara ts'ahni ja ma ndah_u Cesa 'b_u hindí pεhna ra noya hanja xa hñapabi.

26

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri ja rá thandi ra nda Agripa

¹ Nep_u ra nda Agripa bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Dí 'ra'a nsequi gui ma hanja xa hñap'a'i.

Hangue nura cu Pablo bi 'ñena:

²—Con gatho ma paha ma hoga nda'i Agripa ma ga xi'a'i hanja ñapcagui nú'u 'ra de ma mixodyoh_u.

³ Ne drí johya ngue'a nu'i guí pađi xá hño gatho ma nzai_u nú_u dyá xodyoh_u, nehe guí pađi de gatho nú'a te dí mañh_u. Hangue nuga drí bante'i gui 'yøde gatho núna ma ga ma.

Ra apostol Pablo bi ma de rá 'm_ui ante da gamfri

⁴ Gatho ya xodyo xa batca ma 'm_ui desde nú'b_u ndr_u notsi, nú'b_u ndí 'b_u'be ma ja'i ja ma hai ne ja ndá ehe Jerusale. ⁵ Ne'u nehe pađi xá hño ne tsa da ma 'b_u go da ne'u gue desde ndí

ts'unt'u stá 'yo xá hño ja ma jamfri_u ngue'a ndr_u fariseo, ne guí pađi gue nuya fariseo ma'na ø'tua rá ley ra Moise que gatho ma'ra ma mixodyoh_u.

⁶ Nubya xa ts'ancagui de guecua ja ra ts'utbi hønse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du ngu nú'a xqui ña'tua Aju_u nú'u ndu ma dadah_u.

⁷ Hangue gatho ma mixodyoh_u tø'mi da hñanga nú'a ra hñ'a'ti'a, ne nzantho ri xøcambeni Aju_u ne pεpabi ma pa ra xuui. Nuna guehna dí tø'mi nehe, ma hoga nda'i Agripa, y hangue por gue'a xa

ñapcagui'ua. ⁸ ¿Hanja hinguí camfrih_u gue Aju_a ma da japi da yopa nte nú'ua xa du?

Ra apostol Pablo bi ma de rá nts'o'm_uise co ya gamfri

⁹ Nequi nehe rá m_udi ndí benga ndunthi ya ts'omfeni pa ga ø'tua ra nts'o'm_ui nú'ua to'o mi camfri ra Jesu nú'a mrá me Nasare. ¹⁰ Y njab_u dá ø'te nuni Jerusale. Stí pønga ra nsequi ja ya nda gá macj_a pa ndí j_u ndunthi ya gamfri pa ndí cot'a fadi, ne dá th_adi gue h_a da tho 'ra de gue'ua. ¹¹ Ne ndunthi 'mi'qui ndí castiga nts'edi ya gamfri ja yá nij_a ma mixodyoh_u pa ndrí japi da ncøni de yá jamfri xqui me'tsi. Ne xi ndí ncu_e con gue'ua ne ndí pa ja ma'ra ya hnini yab_u pa nduí honi pa ga ø'tua ra nts'o'm_ui.

Ra apostol Pablo bi ma ma'na'qui de hanja bi ñobri de yá ts'oqui

(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² Hangue gue'a ndr_a mahm_a Ndamasco ngue'a ya stí pønga ra nsequi ja ya nda gá macj_a ne xqui 'raca ra ts'edi pa ga j_u ga cot'a fadi ya gamfri. ¹³ Pe dí xi'a'i ma nda'i, nu ja ra 'ñu ngu mi nde ma pa, nura ora'a dá handi bi gobgatho 'nara ñot'i mahyegui co nú'ua to'o ndr_i 'ño'be, y nura ñot'i'a ma'na mi tsedi que ra hyadi. ¹⁴ Nep_u ra ora'a dá taguihe gatho, y nuga dá øde 'nara noya bi ñaca ebreo ne bi 'ñengagui: “Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'm_ui? Nu'i grí 'ñanshe, guí nja ngu ra ndamfri ora tica ra nsamboi.” ¹⁵ Nep_u nuga dá embabi: “¿To'o'i, zi Hmu?” Nu'bú nu'á bi 'ñengagui: “Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i guí hongui pa gui 'yøtca

ra nts'o'm_{mai} ngue'a guí honi pa gui 'yø'tua ra nts'o'm_{mai} nú'ü to'o xa gamfrigui. ¹⁶ Nubyá nangui ne 'bai, ngue'a nuga go stá zo'i y go stá huan'a'i pa gui pεpcagui, ne pa gui damajuani ja ya ja'i de nú'a xca hyandibya ne de nú'a ma ga u't'a'i 'mεfa. ¹⁷ Nuga go ma ga ñañ'a'i de ja yá 'yε ya xodyo ne de nú'ü hingyá xodyo nuni hab_ü dí pεñ'a'i gui ma. ¹⁸ Nuni ja guehni ma gui zofo ya ja'i pa da pata yá mfeni pa da 'ño ja ra maça ñot'i, ne ya hinda sigui da 'ño ja ra 'bεxuui. Ne gui xip'ü da 'uegue de ja yá ts'o'bεfi ra Satá, ne da mεpabi Ajuá ma Dada, ne da gamfrigui pa da hñanga ra mpumbi de yá ts'oqui, ne pa dyá mεtigui ngu gatho nú'ü ma'ra xa nt'axca yá mfeni ngue'a xa gamfrigui." Njaua guehna bi xicagui ra Zidada.

Ra apostol Pablo himrá ts'o'yøde de rá noya ra Zidada

¹⁹ Hangue njab_ü, ma nda'i Agripa, hindá nts'o'yøde de nú'a dá øde de mahets'i. ²⁰ Hangue dá f_üdi dá zofo ya ja'i 'bestho de guehni Ndamasco, nep_ü dá ma pa Jerusale ne gatho ja ma'ra ya hnini Judea. Ne dá ma nehe hab_ü bí 'b_ü nú'ü hingyá xodyo, dá zofo gue da ñobri'ü de yá ts'oqui ne da gamfri Ajuá, ne da 'yøt'a nú'a xá hño pa da hnequi gue majuani xa pata yá 'm_{mai}. ²¹ Y hangue por guehna ma mixodyoh_ü bi gugagui ja ra ndanija ne mi ne xa hyogagui. ²² Pe co rá mfats'i Ajuá asta nubya dí sigui tho dí zofo nú'ü ja yá nsu ne nú'ü otho yá nsu. Y nuga nzantho dí mā ngu nú'a bi mānga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá de nú'a mi pε'tsi da nja. ²³ Nu'ü mi mā gue ra Cristo nú'a xqui hñuxa Ajuá pa da nda, mi pε'tsi te da thogui

ndunthi ya ts'othogui asta hinda tho. Pe 'mefa de rá du'a go gue'a rá mudi mi pe'tsi da yopa nte de ra du. Ne go gue'a mi ma da xipa ya xodyo ne nú'ua hinyá xodyo de nú'a ra 'ra'yo te da umbi, ne nura 'ra'yo te'a nja ngu 'nara ñot'i ri yot'i'ua.

Ra apostol Pablo bi zofo ra nda Agripa

²⁴ Y nu mi mąnga njaua ra cu Pablo pa bi ma hanja xqui hñapi, ra ora'a ra Festo bi ña nts'edi ne bi 'ñembabi:

—¡Asta xcá 'bε ri mfeni, Pablo! Ngue'a oda ri mfeni de ya he'mi xcá hñe'ti, hangue xcá 'bε ri mfeni.

²⁵ Pe nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Hinstá 'bε ma mfeni, ma hoga nda'i Festo, ngue'a nuga dí mąnga nú'a majuani. ²⁶ Nuni ra nda Agripa, nehni padi xá hño de nú'a dí ma, hangue nuga hindí tsu ga ña ja rá thandini. Dí padi xá hño gue nuni ya xa unga nguenda de gatho núna dí ma, ngue'a hinxa t'ot'e mant'agui. ²⁷ Ma zi hoga nda'i Agripa, ¿ha guí camfri nú'a bi mąnga yá 'mehni Ajuá? Nuga dí padi gue nu'i guí camfri nú'a bi mañ'ua.

²⁸ Nepua nura nda Agripa bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya ma'na tui ri 'bedi pa gui jacagui ga camfri ra Jesucristo nehe.

²⁹ Hangue nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Haha, co rá mfats'i Ajuá da njabu, ne hinga hõnse'i, nehe gatho núyu xa 'yode nú'a stá mambya. Dí ne da gamfriu ngu stá camfriga nehe, hõnse hindí ne dra that'i co ya cadena ngu xra jagagui.

³⁰ Nep_u de ya bi uadi bi ñ_a ra cu Pablo, bi 'mai ra nd_a Agripa co ra Berenice ne ra Festo ne gatho nú'_u mi huhuini. ³¹ Ne bi nj_uqui'_u pa bá ñ_ase'_u 'na ngu 'na, ne bi 'ñémbi:

—Hinte xa 'yøt'a nuna ra 'ñøhø pa rí 'ñepi da tho, nixi pa da mfadi.

³² Nep_u ra nd_a Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Ya xa za xa thehm_a nuna ra 'ñøhø 'b_u hinxqui 'yadi da ma ja ma nd_uh_u ra Augusto Cesa pa ja dí th_a'mbani nguenda 'b_u te xa 'yøt'e.

27

Ra apostol Pablo bri ts'ixa nts'ahni pa Nroma

¹ Y mi zø ra pa de nú'a xqui beng_a ra nd_a Festo pa da mēncahe ja ra hai Italiá, ra cu Pablo ne ma'ra ya 'yofadi bi t'ent'ua yá 'yε 'nara nd_a gá soldado mrá thuhu ra Julio nú'a 'na de yá soldado ra nd_a Augusto Cesa. Y núga drá Luca dá mε'be'_u. ² Y bi zixcahe 'nara dānga motsa xqui 'ñehe de ra hnini Adramitio, ne dá pøñhe de guehni Cesarea pa dá 'raxhe ja ra ndehe dí mahe pa ja ra hai Asia. Nehe drí 'ñohe ra cu Aristarco nura me Tesalonica 'nara hnini de ra hai Macedonia. ³ Y rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Sidó. Y nura Julio xi bi nhyoja'i co ra cu Pablo ne bi umba nsequi da ma dua c'a'tsa ya cu nú'_u mi 'b_u de guehni, ne pa bá t'umbi nú'a te mi honi. ⁴ Nep_u dá pøñhe de guehni Sidó dá thothe po ra lado mac'angui de ra hai Chipre nú'a o madetho ra ndehe. Dá øthe njab_u pa dá 'banpahe ra b_unthi mi 'yo. ⁵ Ne dá 'raxhe ja ra ndehe dá 'ranthe manjuantho de ra hai Cilicia ne Panfilia, ne dá tsøñhe ja ra hnini Mira de ra hai Licia.

⁶ De guehni ra nda gá soldado ja bi zehni 'nara motsa mrá me Alejandría de ra hai Egipto mri ma pa ja ra hai Italia. Nu'bu dá jhe nú'a ra motsa'a pa dá thoguihe habu ndrú mahe. ⁷ Ndunthi ya pa ndrú 'yohe 'ramats'u ja ra ndehe, xi xmá hñei pa dá tsøñhe gueta Gnido. Nepu ngue'a mi 'yo ndunthi ra bunthi himi hocaguihe ga 'yohe, hangue dá 'rañhe gueta ra hnini Salmón, dá 'bañhe po lado mac'angui de ra hai Creta o madetho ra ndehe. ⁸ Xi dá 'yohe masque 'ramats'u ngue'a mi 'yo ndunthi ra bunthi himi hocje ga 'yohe xá hño. Y hingá 'me dá tsøñhe ja rá hyo ra ndehe habu xqui thu'mbabi Ya Hoga Gosthi gueta ra hnini Lasea.

⁹ Ya xqui thogui ndunthi ya pa ndí 'yohe ja ra ndehe, y ya ma'na xi xmá nts'uni pa ga 'yohe ngue'a ya mi ma da zøhø ya pa de ya tse, ne gue'bu xi 'yo ndunthi ra bunthi. Hangue nura cu Pablo bi zofo gatho ya ja'i, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—Compah, dí handi gue ma ga thohu ndunthi ya ts'othogui má 'ñu, da za da yui ra motsa con gatho nú'a te di cu, ha nujá ga tuhú nehe.

¹¹ Pe nura nda gá soldado himbi 'yø'tua ncaso ra cu Pablo, ma'na bi 'yøta nú'a mi mangua ra 'yøt'amotsa ne nú'a to'o mrá meti. ¹² Y ngue'a xmá nts'uni da gohni ra motsa ja Ya Hoga Gosthi pa nú'u ya pa'u de ya tse, hangue ndunthi nú'u to'o mi pani bi beñ'u gue ma'na xá hño da bøni de guehni pa xahma xa zahma xa zønga Fenice nú'a ja ja ra lado yuhyadi de ra xeca hai Creta, pa ja xa 'muhmani'u nú'u ya pa de ya tse.

Ra data bunthi ja ra ndehe

13 Nepu bi mudi bi 'ño 'na tui ra ndahi nú'a mri 'ñe ngue mac'angui, hangue bi beñ'u gue xá hño da sigui da thogui pa habu mri ma'u. Hangue dá pøñhe de guehni habu stí ntsayahe, ne dá 'bañhe gueta rá hyo ra hai Creta. 14 Nepu hinga ya'a bi zucje 'nara bunthi xi nts'edi mbri 'ñehe ngue mahufi habu ndrã mahe. 15 Nura bunthi'a bi duxa ra motsa ngue'a xi mi tsedi, ne himi tsa ga tsamhe. Hangue dá hehe bi duts'i. 16 Dã thothe gueta 'nara zi xeca hai rá thuhu Claudia o madetho ra ndehe, ja ra lado habu hints'u mi tse ra bunthi. Nu'bú ja dá pø'tsheni ra t'uca motsa pa ja ra danga motsa nú'a mri gut'i, pe xi dá henbahe. 17 Nepu de ya dá pø'tshe ra t'uca motsa, dá thãthe co ya nthãhi nura danga motsa ne xi dá du'the pa hinda nhuati. Nepu nú'u to'o mri 'yet'a ra motsa, mi tsu da pø'tsa pa ja ra 'bomu ja 'nara t'uca hai rá thuhu ra Sirte, hangue bi ja'ma ya dutu nú'u xqui thuxa maña de ra motsa pa da 'ño co ra ndahi, ne bi hopabi'u da duxa ra ndahi. 18 Ha nurã hyax'a hinxqui tsayatho nú'a ra bunthi xi mi tsedi, hangue nu'ú bi fõta ja ra ndehe nú'u te mri du ra motsa. 19 Nepu nurã hñupa dá fõthe nehe ja ra ndehe ma'ra ya t'õt'e nú'u mi pepabi ra motsa. 20 Bi thogui ndunthi ya pa hindã hanthe ra hyadi nixi ya tsø ngue'a xi mi 'yo ndunthi ra bunthi, hangue ndí hu ma muihe gue ya ma stã tuhmahe.

21 Ya mi pe'tsa ndunthi ya pa hinte stí tsihe, hangue ra cu Pablo bi 'mai madetho de guecje ne bi 'ñena:

—Compahu, 'bu xcã 'yøhmahu nú'a dá xi'ahu gue stã cohmañani Creta, nu'bú hinstã thohmahu núna dí thohu, ne hinxã 'medihma gatho nú'a stã

'bɛhɯ. ²² Pe nubyá, oguí tu ri m̩ihɯ, ngue'a ni 'na de guecjɯ hinga ma ga tuhɯ, masque ra motsa da nxɛni ne da yɯi nuua ja ra ndehe. ²³ Ngue'a manxuui bi zocagui 'nara ɛnxɛ bá pɛnca Ajuá nú'a to'o dí camfri ne dí pɛpabi. ²⁴ Y nú'a ra ɛnxɛ'a bi ñengagui: “Pablo, oguí tsu, ngue'a mahyoni gui tsønga Nroma habɯ bí 'bɯ ra ndá Cesa, ne gui 'ba ja rá thandi'a, ne por gue'a'i Ajuá ma da ñanga de ra du núyɯ guí pɛuiua ja ra motsa.” ²⁵ Hangué compahɯ, nubya dí xi'ahɯ, oguí tu ri m̩ihɯ, ngue'a nuga dí camfri gue Ajuá da sujɯ, ngue'a dí camfri gue ma da njabɯ ngu nú'a bi xicagui rá ɛnxɛ'a. ²⁶ Nu'a ma da nja, ma da 'yɛtc'ahɯ ra ndahi ne ma dí zogahɯ ja 'nara zi xɛca hai o mbo ra ndehe.

²⁷ Ne ya mi pɛ'tsa 'net'ocat'a ndí 'yohe njabɯ co nú'a ra bɯnthi, ndí 'yohe ja ra danga ndehe nú'a rá thuhu Adria, mi 'yɛtc'ahɛ ra ndahi pa habɯraza. Ne ngu made ra xuui nú'ɯ to'o mi ɛ't'a ra motsa bi m̩ɛdi bi unga nguɛnda gue ya mi ma ga tsøñhe ja 'nara hai. ²⁸ Nu'bú bi m̩ɛdi bi 'yɛni hangu rá hñe ra dehe, y ya mi pɛ'tsa ntsøca 'natema'ret'a ne 'rato metro rá hñe. Nepɯ dá thohe má ts'ɯ de guehni pa ja ra hai, bi yopa 'yɛni ma'na'qui, y ya mi pɛ'tsa ntsøca 'natemayoto metro. ²⁹ Y co ra ntsu da mfant'ui ya do nura motsa, bi ja'ma goho ya bøjá de møte ra motsa asta habɯ bi zudi ra hai pa ya hints'ɯ bi ntihɯ nts'ɛdi, y gathoguihe ga nehmahe ya xa hyats'i. ³⁰ Y nú'ɯ to'o mi ɛ't'a ra motsa bi mámbi gue xahmá xa za xa 'bathmá'ɯ, hangué nu'ú bi yopa cá'ma ra t'ɯca motsa ja ra ndehe mi mantho'ɯ gue pa xa 'yɛnt'a ma'ra ya bøjá ja rá ñaxu ra motsa. ³¹ Hangué nura cu Pablo 'bestho bi

xipabi ra ndā gá soldado ne ma'ra ya soldado ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu núyu da gai de guecua ja ra motsa, nu'bu hinda za ga pøñh̄u de guecua.

³² Nu'bu ya soldado bi dama hyeca ya nthahi de ra t'uca motsa ne bi døgue bi ma.

³³ Nepu rá hyax'a hamxuditho, ra cu Pablo bi xicje drí gathohe gue ga tsihe te ga tsihe, ne bi banteguihe bi 'ñenje:

—Nu'ahu, ya øt'a 'net'ocut'a hinte xcá ah̄u ne hinte xcá tsih̄u. ³⁴ Dí bante'ih̄u gui tsih̄u te gui tsih̄u, ngue'a guehna mahyoni pa njabu da nja ri ts'edih̄u, ngue'a dí paḍi gue ni 'na de gue'ah̄u hingui ma gui tuh̄u.

³⁵ De mi m̄anga njabu ra cu Pablo bi gu 'nara thuhme ne bi umba njam̄adi Ajuā ja yá thandi'u. Nepu bi heque, ne bi m̄adi bi zi'a. ³⁶ Nepu gathogu- ihe xi bi h̄ñu ma m̄aihe, ne dá ñunihe nehe. ³⁷ Y núje ndí pahe ja ra motsa, ndí tsøxhe yo nthebe ne h̄ñu'rate ne 'ret'ama'rato. ³⁸ Y ya de dá juahe dá ñuñhe ne dá niñ̄ahe, nú'a ra trigo bi bongui dá føthe mbo ra ndehe pa ma'na ya hinxmá h̄ñu nú'a mri du ra motsa.

Ra motsa bi nxeni co rá ts'edi ra dehe

³⁹ Nepu de ya bi hyats'i, nú'u to'o mri 'yet'a ra motsa bi hyandi gue ya ma da zønga ja ra hai pe himi paḍi te ma hai'a. Ne bi hyanda 'nara luga ngu ra gosthi mbo ra zi xeca hai habu mri hnequi 'na xeni ra 'bomu guetbu rá hyo ra ndehe. Ne nu'ú bi beni xahm̄a da za da zønga ra motsa asta habu mi ja ra 'bomu. ⁴⁰ Bi hyeca ya nthahi nú'u mi that'a ya bøj̄a nú'u mri gat'a mbo ja ra dehe. Nehe bi xo'tua yá nthahi nú'u ya za dega nt'et'a motsa. Nepu bi

pø'tsa ya dutu pa da daca ra ndahi ja rá ñaxu ra motsa. Nepu ra motsa bi 'yent'a ra ndahi gá ma ja rá hyo ra hai. ⁴¹ Pe bi zønga habu mi ja yoho yá ts'edi ra dehe, nepu bi 'yent'a ra motsa pa ja ra 'bomu. Ha nurá ñaxu ra motsa xi bi yu ja ra 'bomu, hangue ya himbi za bi 'ño. Ha nu de rí møte bi mudi bi nxeni co rá ts'edi ra dehe. ⁴² Nura ora'a ya soldado mi ne xa hyo gatho ya 'yofadi pa hinda 'ba'tuabi'u dega ncunthe. ⁴³ Pe nura nda gá soldado bi hñacuabi'u pa hinda hyo, ngue'a nu'a mi ne da ñanga ra cu Pablo. Nepu nu'a bi 'bepabi gue da mføte rá mudi pa ja ra dehe nú'u to'o mi pa da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, pa da zønga asta ja ra hai. ⁴⁴ Ha nu'u ma'ra nú'u to'o himi pa da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, bi 'bepabi da gu 'ra 'na xeni ra za nú'u xqui xø'tsa ra dehe de ja ra motsa. Y njabu ha, bi za bi zønga gatho'u ja ra hai.

28

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra xeca hai rá thuhu Malta nú'a o madetho ra ndehe

¹ Nu ndá pøñhe gatho de ja ra dehe, ni 'na de guecje hindá jathe. Nepu ja dá pahe te rá hu nú'a ra hai habu dá tsøñhe. Gue'a 'nara xeca hai rá thuhu Malta o ja ra ndehe. ² Nepu nuya mengu de guehni xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñoja'i. Ne bi 'ñutcahe 'nara danga faspí pa dá mpa'the, ngue'a xi xmá tse 'nara 'ye mi 'uai. ³ Nepu ra cu Pablo bi xu 'raya za pa mi 'tsa ja ra tsibi. Y nura ora'a co ra pa bi bønga 'nara zatequ'eña habu xqui t'u ra tsibi, ne bi 'mat'a ja rá 'ye ra cu Pablo. ⁴ Y nu mi hyanda njabu nú'u ya mengu de nú'a ra hai'a gue ra qu'eña

mi zudi ja rá 'yε ra cu Pablo, mri 'ñémbi'ᵘ 'na ngu 'na:

—Nuna 'ñøhøni pøde xa hñote. Nuní masque bi c'othma rá du de ja ra ndehe, pe nura ts'utbi xa zudi de guecua, ya hinda hopi da nte.

⁵ Pe nura cu Pablo bi huat'a rá 'yε ja ra tsibi pa bi dagui nú'a ra zatequ'eña, y hinte bi ja ra cu Pablo.

⁶ Gatho ya mengu de nú'a ra hai'a mi tømí gue xa hyandi xa nenga rá 'yε, o xa datho xa du. Mi tømtho'ᵘ te xa thogui hmaha'a, pe nu mi hyandi gue ya hinte bi ja, nu'bá nu'ú bi pata yá mfeni. Nepᵘ nu'a bi beñ'ᵘ, gue nura cu Pablo mi gue'a 'nara zidada.

⁷ Guetbᵘ de guehni ja mi jani yá hai 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Publio nú'a mrá nda de maxøgue nú'a ra hai'a. Nu'a xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñoja'i ne bi 'racje ntsaya hñu pa ja rá ngu. ⁸ Y nurá dada'a mi 'benga ja ra mfidí mri hñeni mri umba ra nzø ne ra nast'i. Y nura cu Pablo bi ma bá c'a'tsi pa bá apabi Ajuá por gue'a ne bi hñu'tsua rá 'yε. Nepᵘ 'bestho bi ñani'a. ⁹ Y nu mi fadi njabᵘ, bi zøhø ndunthi ya da'thi nú'ᵘ myá mengu de nú'a ra hai'a, ne gatho bi ñani. ¹⁰ Ne xi bi numansuguihe, y nu ndá pøñhe de guehni bi 'racje gatho nú'a mi padi'ᵘ gue da 'yøtcahe ra 'bedi má 'ñu.

Ra apostol Pablo bi zønga Nroma

¹¹ Dá 'bahreni hñu nzañā con gue'ᵘ. Nepᵘ ja dá jaheni 'nara motsa nú'a xqui gohni nehe nú'ᵘ ya pa dega tse. Nú'a ra motsa'a mrá me Alejandría 'nara hnini de ra hai Egipto. Ne de mbo ra motsa xqui thøteni 'raya c'oi de 'ra nú'ᵘ t'embi ya ajua, 'na de gue'ᵘ rá thuhu ra Casto, ha nu ma'na rá thuhu

ra Polu. ¹² Nep_u dá tsøñhe ja 'nara hnini rá thuhu Siracusa, ja dá 'b_uheni hñu pa. ¹³ De guehni dá thoguihe mahuifi dá mahe ja rá hyo ra ndehe pa dá tsøñhe asta ja ra hnini Regio. Nep_u rá hyax'a bi 'ño ra ndahi mri 'ñehe mac'angui, nep_u rá yopa dá tsøñhe ja ra hnini Puteoli de ra hai Italia. ¹⁴ Ne de guehni ja dá ntheheni 'raya cu nú'u bi zixcahe pa ja yá ngu pa dá 'b_uheni con gue'u hñato ma pa. Nep_u de ya dá pøñhe de ra hnini Puteoli dá ma dí mahe ja ra hnini Nroma. ¹⁵ Y nuya cu de guehni Nroma ya mi pađi gue ma ga tsøñhe, hangue nu'ú xqui bøni e da đacje ja ra đa'ñu nú'a mri ma Nroma, gueta ra tai de ra t'uca hnini rá thuhu Foro de Apio ne ra hnini rá thuhu Hñu Ngu. Ha nu mi hyanda ra cu Pablo nú'u ya cu, nu'á bi umba njamađi Ajuá ne bi hñu rá m_ui ne xi bi johya'a. ¹⁶ Nep_u de dá tsøñhe Nroma, ra nda gá soldado bi 'yent'ua ja rá 'ye ra nda gá nsufadi nú'u ya 'yofadi mri zi'a. Pe nura cu Pablo bi umba nsequi pa bi ts'ixa 'namb_u bá 'b_ui, ne bá 'b_uhuini'a 'nara soldado pa bi su.

Ra apostol Pablo bi mamba rá noya Ajuá nuni Nroma

¹⁷ Ne rá hñupa de xqui zønga ra cu Pablo nuni Nroma, bi zohna gatho ya nda gá xodyo nú'u mi 'b_uhni. Nep_u de ya xqui munts'i bi 'ñembabi:

—Ma cu'ih_u, masque núga hinte stá ø'tua ma mixodyoh_u, nixi stá ø't'a 'nara nts'o'm_ui co nú'u yá nzaí ndu ma dadah_u, pe masque hinte stá ø't'e, nuga bri j_ugagui nts'añni nuni Jerusale ne bi t'entc'a ja yá 'ye ya me Nroma. ¹⁸ Pe nu ndá nhyanthyahe, himbi ts'utcgagui ni 'nara ts'oqui te stí ø't'e pa xa hyocjhma'u, hangue nu'ú mi ne da

hyεgagui. ¹⁹ Pe numa mixodyoh_u de guehni himbi ne'_u gue da thegagui, hangue ma'na xá hño dá adi ga ehe pa guecua pa go da hñamga nguenda ma ndah_u ra Augusto Cesa, pe hingue pa e ga ñapabi ma mixodyoh_u. ²⁰ Hangue stá zon'ah_u pa ga ñah_u. Nuga dí 'bacua ja ri thandih_u dí that'i co ya cadena ngue'a dí tø'mi nú'a ra hñ'a'ti xa ñatcaguih_u Ajuá núj_u dyá me Israelh_u.

²¹ Nu'bú nuya ndá gá xodyo bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nuje ni 'nara he'mi hinte stá hañhe de guehni Judea de gue'a'i, ne ni 'na de gue nú'_u ma mixodyoh_u xqui 'ñehe de guehni hinte xa xicje de gue'a'i, nixi xa ñap'a'i. ²² Dí ne ga øhe nú'a guí ma de nú'a guí camfri, ngue'a dí pahe gue hab_uraza ñama'ñ_u ya ja'i de nuna ra 'ra'yo jamfri.

²³ Nep_u bi mámbi'_u te ra pa mi ma da yopa ña'_u ma'na'qui. Y nu mi dat'a nú'a ra pa'a xqui mañ'_u, ndunthi de gue'_u bi zønga hab_u mi 'b_u ra cu Pablo. Desde mi xudi bi mudi bi ña'a asta mi nde tobya mi zofo ya ja'i de hanja ri manda Ajuá. Nú'á mi ma de rá ley ra Moise ne gatho nú'a xqui 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá, pa nu'ú da gamfri nehe gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pehna Ajuá pa da ndá.

²⁴ Nep_u 'ra de gue'_u bi gamfri nú'a mi mangan ra cu Pablo, pe nu ma'ra himbi gamfri. ²⁵ Ne 'ra de gue'_u bi ntsanoyasε ne bi mudi bi ma'_u. Pe ante da ma'_u ra cu Pablo bi 'ñembabi'_u:

—Go gue'a majuan_i bi mangan ra badi Isaía po rá Maça Ndah_i Ajuá bi xipa ndu ma dadah_u, ne bi 'ñena njaua:

²⁶ Rí ma ua xipa nuya ja'i:

Ma gui 'yødeh_u, pe hinda zo ri mfenih_u,

ma gui hyanth_u, pe hingui ma gui pah_u te rí bõni
nú'a gui hyanth_u.

²⁷ Ngue'a xi xa megui ri mfenih_u,
ne hinguí ne gui hñuxh_u nt'øde nú'a guí ødeh_u,
ne hinguí ne gui pah_u nú'a guí hanth_u.
Nu'ah_u hinguí ne gui hanth_u,
nixi gui 'yødeh_u,
nixi gui pah_u,
ngue'a hinguí ne gui ntsø'mh_u pa ga pun'a ri
ts'oquih_u.

Guehna m̄anga ra Maça T'ofò. ²⁸ Hangué pah_u xá
hño gue desde nubya ma da t'umbabi ra noya dega
mpøhø nú'u hinyá xodyo. Nuga dí camfri gue
nu'á h̄a, ma da 'yøde ne da gamfri.

²⁹ Ne nu mi uadi bi m̄anga njab_u ra cu Pablo, ya
xodyo bi ma ne mri ntsanoya sehe'u.

³⁰ Ha nura cu Pablo bi 'm̄ahni maxøgue yo njeya
ja 'nara ngu dega njut'i, ne mi umba ntsaya gatho
nú'u mi tsøni pa da ñ̄aui. ³¹ Ne mi zofo ya ja'i hanja
go ri manda Ajuá, ne mi xipabi'u de ra Zidada
Jesucristo. Himi tsu da ñ̄a, ne hinto mi hacuabi'a.

**Ra 'Ra'yo Testamento
New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi,
Mezquital)**

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Mezquital

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomi, Mezquital

ote

Mexico

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Mezquital

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

cxx

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 4 Mar 2023 from source files dated 29 Jan 2022

c6437f19-566b-5232-8b2a-5c88e5a5622b